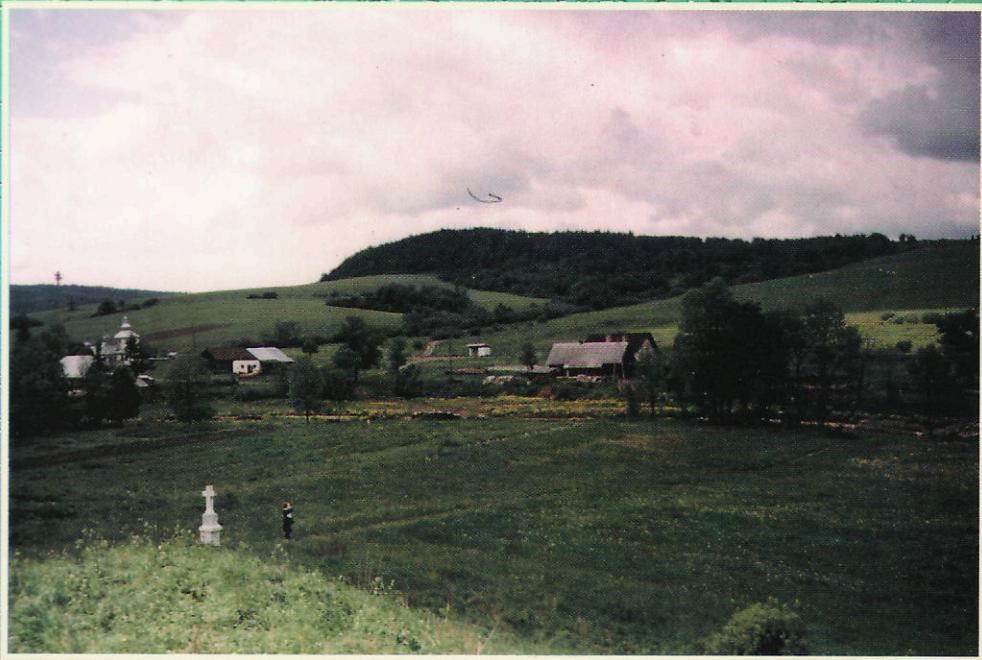

ТЕОДОР-ФЕЦЬО ГОЧ

ЖЫТЯ ЛЕМКА

TEODOR - FEDOR GOCZ

ŻYCIE ŁEMKA

ТЕОДОР - ФЕЦЬО ГОЧ

ЖЫТЯ ЛЕМКА

TEODOR - FEDOR GOCZ

ŻYCIE ŁEMKA

Комп'ютеровий набір: М. Гоч,
Ламаня: Б. Гоч,
Фото: арх. автора,

На обкладинці: перед - село Зиндранова
зад - Ф. Гоч на святі
„Од Русаль до Яна”

Druk: „CHEMIGRAFIA” - Michał Łuczaj

Феťо Гоч

*Serdeczne podziękowanie dla Ministerstwa Kultury i Sztuki, a szczególnie dla Dyrektora Departamentu Kultury Mniejszości Narodowych Pana Jerzego Wiesława Zawiszy za pomoc finansową na wydanie tej książeczki.
Jest to cenny wysoki dar na mój jubileusz 70 lat życia.*

Зиндранова 1999 р.

*Лемковино краю милый
Земльо моя рідна
За што Тебе так зничили
Што Ты кому винна.*

СЛОВО ОД АВТОРА

Юж од давна зберавємся хоц в скорочиню описати своє жыття подібне до дуже жытлів Карпат лемківського роду. Доля лемків од часу іх жыття в Карпатах в ріжних державах була і єст гірка і смутна. Найбівшу трагедію пережыто по II-ї світовій войні в Польщі.

Од страшного року знищення нас і нашої культури минуло 50 років – як ювілей пляну закінчня жыття нашого в Карпатах, на Лемковині. Бо 1947 рік бив юж фіналом знищення вшыткого што не польське на тых землях. А початок можна рахувати розпочаття войни нападом німців на Польщу в 1939році.

Роки німецької гітлеровської окупації ищи не ворожыли нашу трагедію по "Побіді" і розбытю німецької войскової сили.

Постанова о добровільнім виселеню на схід була підписана юж в 1944р. знаным договором медже Сowітським Союзом, а ПКВН – Польським Комитетом Визволиня Народового. Лем лемкы не могли вірити, же будуть іх виганяті войсковов сылов з рідной земли і з рідной хыжы на схід і захід. Але така була воля, або наказ власти сталіновского пануваня, а Польща незалежно од системи радо таку волю выповняла з причин історично знаных. Глядано лем причин кус перед світом і для фальшиваной історії.

До опису моих спогадів користам з жытowych записків з ріжного часу. Єднак як виджу тепер замало єст того, а юж не вшытко остало в добре памяты. Одчувам, же опис небуде повний, то за бракы Читачів перепрашам. Пишу діялектом лемківським села Зиндрановы і других сел того району на Дуклянщині. Бо так мі найлегше писати як моі Мама ищи в колисци до ня бесідували.

Дуже моіх Приятелів, Колегів, Діячів – жыття мого не знали, бо я майже николи не оповідав о своіх терпінях в молодості. Неміг єм, бом мав загрожено при звільненю з вязниці, же як заказаны таємниці одкрию то можу быти знищены.

І пришов час жытowych таємниці одкрити і повісти правду, яке горе пережывав і я особисто, моя родина і загально мі нарід, земляки лемкы.

Моі спомини присвячу моей родині, хто в ні ищи живе зо старших, моім сынам і внукам, рідносельчанам с. Зиндрановы і вшыткым Лемкам – Сестрам, Братям в kraju, в Польщі і в світі.

НАРОДЖЫНЯ І ДІТИНСТВО

Народив ёмся в селі Зиндранова на Дуклянщині в хлопскі – селянскі родині. Тато мі належав до бідной родины. Было іх 4-х братів – Штефан, Василь, Гриц, Николай. Хovalися як цівсироти при мамі Анні, бо отец Яков поіхав за границю до Америки глядати роботи і хліба. За ним пішов сын Штефан. Його отец, а мі дідо в Америци згинув в копальні угля.

Штефан оженив ся в Америці з дівчинов з роду Фусяк з с. Ждиня. Она померла на 63 р. жыття, а Штефан помер на 77 р. жыття. Мали дуже діти. Дівка Анна померла на серце на 45 р. жыття, а сын Михайло тыж на серце на 46 р. жыття. Сын Штефан нар. 15. 01. 1926р. не женився, а наймолодший сын Ваньо нар. 5. 03. 1931 р. ма 3 діточок – Іван, Барbara і Михайло. Дівки Анна і Мария были женати але без діти. Анна розишлася з мужем. Мария по мужу Кралик з Завадки ищи жыє, старушка 80 років. Троє діти померло.

Брат Тата Василь в I світовій войні забраный до австрійского войска, достає ся до плену росийских царских войск. По революції в Росії остає жыти в Києві. Там женится з дівчинов народности польской. Мали двое діти, син – Анатоль закінчив висшу освіту і як інженер жыє з родинов до тепер в Києві на Україні. Його старша сестра Олена під впливом воєнных пережыть не уложила сой жыття. Хоц 3 раз виходила за муж то не мала діточок. Анатоль ма двое діти.

Жыття іх тата Василя закінчилося барз трагічно. При записі в документах його назвиско змінили урядники з Гоч на Гуц.

В 1938 р. одвидів го в Києві брат моей Мами Ваньо, котрого вислали з робочої організації з США до Сов. Союза з делегаційом повидіти рай на земли. То зрозуміле же совітски власти показували ім што найліпше могли.

По одвидинах уйка Ваня (брата мами), стрика Василя зараз в ночі совітска беспека арештувала і юж николи до родини не вернув. Был замордуваний як „шпіон американский”, бо одвидів го родак – громадянин США, а член робочих організацій. За часів Хрущова його замордування было регабілітуване. Але до часів Хрущова його родина - жена, діти барз дуже потерпіли за нього.

Молодший брат Василя Гриц по I войні поіхав до Аргентини тыж глядати роботи і хліба. По 10-тох роках перед II войном вернув

до жены Параксы з дому Голюта і сина Штефана. Народжений 5. 02. 1899 р., помер 3. 03. 1964 в Зиндранові. Быв выгнаный в акції „Вісла” 1947 р. в зеленогірське і вернув до своєї хузы 1957 р. Вшытки 4-х братів били кус гудаками, бо грали на гусялях і басах і творили родинну капелю.

Сестра Мария по мужу Ванца мала двоє діти – Ваньо і Анна. Єй муж виїхав до Аргентини і юж николи не вернув до жены і діты. Як молода жінка нашла сой ищи єдну дітину – дівчатко Паракску. В 1945 р. в осені выгнаны до Сов. Союза на Україну. Померла в 1970 р. в Більчі р-н Борщів, обл. Тернопіль. Вшытки єй діти юж померли.

Землі мали маленько, господарство слабе і іхали до світа. Не мав чого вертати і Василь то хибалъ за то зостав жити в Києві.

Тато мі Николай Гоч син Якова і Анны з дому Пилип, народився 22. 11. 1906 р. в Зиндранові. Помер на серце 16. 04. 1968 р. в м. Торонто, Канада і там похороненый на цмунтери нового стилю – Вестон Рд.

Отец Тата, а мі дідо, Яков народженый 1867 р. в Зиндранові, сын Євки, дівки Василя Гоч. Слюд з мойов бабков Анна Гоч з дому Пилип брали 3. 02. 1890 р. в церкви в Зиндранові. Дідо Яков мав 23 роки житя юж парібскюго, а бабка Анна – дівчина 20 років, дочка Тимка Пилипа і Анастазій з дому Мацек. Родиче бабки Данило і Анастазия. Мама моего Тата, а моя бабка народжена 17. 05. 1869 р. померла 15. 09. 1941 р. на 72 році житя в часі німецкой окупації.

Мама моя Анна з дому Мацек рахувалася тогди кус богатша, бо била внучков писаря громадского Теодора Кукели, котрий мав веце землі і бівше господарство.

Родиче – Михайло Мацек, син Петра і Марії з дому Гоч народився 1879 р. – помер 27. 08. 1947 р. в Зиндранові на 68 році житя.

Мама, а моя бабка Анастазия Мацек з дому Габла народжена 29. 10. 1886 р., дочка Василя Габлы і Анны з дому Котис. Померла 26. 04. 1954 р. в Зиндранові. Єй мама, а моя прабабка, Анна Котис дочка Михайла і Теклі з дому Хребко з села Дальова. Єй перший муж Василь Габла, син Михайла і Теклі з дому Головач. Текля – дочка Олены Йордановской.

Моя прабабка Анна Котис народжена 1859 р. в селі Дальова, померла 17. 12. 1932 р. на 73 р. житя в селі Зиндранова і ту похоронена.

Родиче моєї мами. Михаїл і Анастазія Мацек в Америци 1912 р.

Прабабка - Анна Габла і прадідо - Теодор Кукела.

Перший ей муж Василь Габла помер 26. 01. 1894р. Прабабка вишла замуж другий раз за Теодора Кукелу 7. 06. 1894 р. Она мала 35 років житя, він паробок 26 років. Його отец Семан помер 25. 02. 1899 р. в Зиндранові.

Теодор Кукела быв громадским писарем. Народився 8. 01. 1868 р. – помер 17. 12. 1955 р. в Зиндранові і ту похороненый.

Тоти записки о мої родині зберав ём дос довго в записках прадіда Кукелы, в уряді гміни. Для читача той книжки може то быти менше цікаве лем пишу і зато чтобы остали документи для моєї родини, - синів, внуків і дальших потомків, а також для зацікавленых істориків, бо не легко то вшитко найти і записати.

Тато мі быв уродливий мужчина і незлий гудак – музик – гусляр, бо грав часто на весілях і забавах з зиндранівскими циганами, од которых навчився ліпше музикуваня.

Залюбив ся в мамі, а мама в нім тай створили мене. Родина – дідо і родиче мами нияк не думали, же мама вийде за муж за бідного

Родина Гочів і Ванців.

захворіла. Тай нихто на то не звертав дуже уваги лем старши жінки шептали сой што ся стало. Пак по весіллю вшытки юж вшытко ся довідали. Священник Кирило Копистянський, вязень і мученик обозу Талергофу, не охочо хотів ня охрестити, бом ся народив в ден весілля але юж по слюбі. А же охрестити дітину мав обовязок то хотів дати даке гірше імено. Но але прадідо Кукела Теодор, церквник і знайомий священника, якоси упросив дати імено як і його – Теодорус – з грецького “дар Божий”.

Нс нашов єм календаря з 1929 р. жеби ствердити ци мі ден уродин

гудака Николая. Но аж як в пляні юж була дітина то іншої рады не было. Дішло до шлюбу і весілля, на якім мі юж припало быти. Хто може в то вірити, хибалъ нихто. А то факт жытьовий. З церкви приїхали зо шлюбу до родинной хыжи тата, де звали до Тимуса або до Рідкого, скочили з воза як молодиця і порушили в животі дітину. Мама юж пішли на під і там мене породили на 7 місяців тяжы. Весілля юж было смутнісше, хоц гудаки грали, гості ся бавили і танцювали. А проголошено, же молодиця Анця Писаріова

Мама з синками. Брат Ваньо на руках, я юж стою з ліва.

то неділя, бо неміг быти інший ден слюбу і по службі в церкви тогди в 1929 р. В тім роци в Канаді і США покликала до жыття наша лемківска еміграция організацію ниби культурно-освітну але і народно політичну Лемко Союз.

Жыття родинне і економічне і в Тата і в Мами было трудне. Задумав Тато іхати в світ глядати зарібку. Коли я мав 9 місяців жыття на весну 1930 р. Тато виїхав до США. Оставил молоду жену і мене дітину при грудях, а также в пляні другу дітину, бо за пів рока по його виїзді 28. 09. 1930 р. вродився молодший мі брат, другий синок – Ваньо. Ховати двоє малих діти было Мамі нелегко хоц помагали баба, мама мами і ціла родина, а тыж пррабакба – жена писаря Кукель.

Тато вертати не думав лем заміряв нас брати, але не мав гроши зароблених. Тогда для емігрантів з краю зарібки в Америці били марни. В 1939 р. Мама робит для нас документи на виїзд до нього але вибухат война. Німці 1. 09. нападают на Польшу і іх власти військово-окупаційны пануют на Лемковині повных 5 років.

ОПИС СЕЛА, МІСЦЯ НАРОДЖЕННЯ

До опису моего і нашого жыття ищи верну, а в тім місци вставлю кус опису рідного місця жыття села Зиндрановы.

Село містится на Дуклянщині під словацків границьов 2 км. на схід од головной цисарской дороги в Барвінку на високости 500 м над поверх моря. Тягнеся 5 км од словацкой граници з полудня на північ долинов вздовж потоку званого давно Солотвина, тепер річка Панна, которая зачиняется од граничного хребта. Од сходу сусідуют Яслиска – Дальова 3-4 км, од півночи Тилява 3 км, од заходу Барвінок 2 км і од полудня Липовец (даліще Черемха) 3-4 км. Од полуудньового заходу граничний час зо Словацийов лем 1 км од середини села, а пів км в горішнім кінци од давной хыжи Чомків (Дирдовых)

Вколо села уложены о ріжні одлегlosti горы покрыти лісами, крякками, горбами, а перетинаны гірскым потоками творят прекрасны краєвиды той околиці. Численны горы, гірки, ліси, долини, потоки вколо села через довгы століття жытелі той місцевости крестили вшелякима назвами, якы трудно докладні описати. Згадайме хоц важнішсы з них.

Од стороны західної на граници сел Барвінок і Тилява дві горы Кычери. Єдна положена просто на захід од середини села звана „Телепкова” (534 м), друга на північний захід в низнім кінці од Тиляви – „Габляцка” або „Турчакова” (579 м). Назви гір „Кычер” походять од назвиск бывших властителів ґрунтів. Медже „Кычерами” тягне знижений пас ужиткуваних земель на засіви і паствиска званій „Верх”, який розграничач села – Зиндранову і Барвінок. Од стороны північної в сторону с. Тилява лежить „Горб – Півланок” званій давніше „Адамівка”, котра до вигнання люди в 1945-47 належала до ґрунтів церківних. На схід „Півланка” тягне „Дебря” о скалисті стіні під яков плине річка „Панна” до Яселки в Тиляві. Од півночного сходу висока лісиста гора покрита в бівшості буками о назві „Тилівский Діл”. При нім на півднє долина звана „Запотік”, а дальше на півднє „Помірки” і „Диновець”.

„Дебря” і „Діл” розділены долинов „Попіддебря”. За „Помірками” на схід сельський ліс „Малинники”, котрий граничит з великим лісом од сходу в сторону Дальови „Остра”. Ліс „Остра” за панування австрійських власті належав до двох власників – братів Тгонетів, од которых в 1908 р. закупило 60 зиндранівських газдів за дос низку ціну, бо за стинку і зvezіня часті дерева до продажи в тартаку в Барвінку.

Дальше од сходу над селом нижнього кінце „Високий Діл”, а ниже нього лісовий лісок „Ділик”, який ділит од „Помірок” глубокий потік покритий буковими деревами. Зас на півднє од „Діла” і на схід од села єст поляна „Сітники” і ліс „Кытовець” як церковна власність звана „Попівщина” (до 1945 р.) разом з горов „Грун”.

Просто од середини села на схід гора і ліс „Матісів”, в якім перед фронтом 1944 р. стояли групи партизантів совітських і словацьких. Одталь приготувалися на поміч словацькому повстаню в Банскі Бистриці.

Горішню часть села на схід в сторону Яслиск ділять гора і ліс „Камарка”, а од півудня в сторону Липівце „Дищенка”, при які сут місця о назвах: „Крижова дорога”, „Червеный горбок”, „Кривый і Білый горбок”. Ту в I світову войну в осене 1914 року мала місце велика битва войск росийських з австріяцькима і мадярськима. В штурмі на багнеты згинуло дуже войск обох сторін. Росийска піхота при помочі козаків розбыла австрійско мадярськы войска, которых бівшіст зостала на побойовиску забитих і раненых, а згинуло дуже і вояків росийських. Збитих хоронили під лісом, де виріс новий

войсковий цмунтір, лем не огороженый і неупамятненый до гнеска. Старши жытелі повідали, же місце того по войні было огорожене деревяным плотом і стояв там деревяный крест до 1945 р. о парцелі 15 арів звані „Цментариском”. Дос цікаве майже повториня в II світові войні, же в тім лісі в 1944 р. зас наступило велике згрупування німецьких войск по атаках од Дальови і Тилявы совітських сил. Німці втікали в сторону словацької граници але войска совітськы не были в сылі на скоро іх прогнати. Зато німецькы войска мали час добре окопатися на цілім пасі граничним од Словачії і фронт станув над Зиндрановов 3 тыжні од 16 вересня до 6 жовтня 1944 р.

На схід од „Дищенки” – ліс і гора „Токарня”, потім лісики і поля званы „Кошариска”, „Лазы”, гора „Звезло” і ліс „Нозгриці”, а також крякы і паствиско зване „Спалениско”. Од „Дищенки” на захід при граници словацькі тягне ся ліс „Кривый”, бо тади кривится лінія гранична. Сут ту тыж „Вовча яма” і „Жыдівский кут”. Од горішньої части села в сторону Липівце положеный ліс сельський, або громадский до якого треба дійти ци іхати через поля званы „Містками”. На півудньовім заході од граници словацькі лежат верхи: „Каників верх”, „Кичурки” і од них до села тягне „Лишіків потік”. Просто середини села в сторону Барвінка лежат поля „Лашцікі” і „Шанци” – то місця зриты окопами в часі войны „Кошуцкой”.

О назві села сут дві версіі – легенды, якы подают церковны шематизмы з остатнім з 1936 р. На підставі переказів старших жытелів села і записків бывшого учителя Йосифа Байка і колишнього громадского писаря Теодора Кукалы, была одкрита в селі копальня руды желіза званой по німецькы Зендра (цендра), а же копалня той руды нова то Зиндра-нова. Така єст легенда перша – старша. Друга новша версия, же село заложыв Зиндрам з Машковиц пленными войсками знаной волоской піхоты, яка брала участь в битві під Грунвалдом як войска платни по стороні Крижаків (Крестоносців) в 1410 р. Же были взяти до плену і Зиндрам приділив іх до лісових робіт, бо достав од короля Ягелли дуже карпатских лісів за заслуги воєнны. Отже сут вшеляки розвагы о назві села в бівшости переконаню серед лемків о перші легенді, в поглядах, же до 15 віку осада юж існуvala і могла мати юж свою назву до часу битви грунвалдской. Тоту не аж так важну суперечку лішне оставить до ліпшого дослідженя для істориків. Другу новшу версию подают в

бівшості польски жерела хыбалъ в опертю оайнфусовску теорию о волоскі кольонізації Капрат, ци докладніше Лемковини од 14-15 віку. Польськи авторы ріжных видань повторяют ци переписуют єдны од других, як видавництва ПТТК – інформаторы туристичны і даякы запискы ріжных осіб, а тыж декотры музейны выданя. Дос трудно тыж найти час і автора зміны назвы потока – річки з „Солотвины” на „Панну”. В щематизмі з 1936 р. ёст записана перша назва „Солотвина”. Ёст погляд, же нова назва „Панна” барже виходит з польской мовы, бо лемкы в тім значину слова ужывали дівка, а не панна. Можна припуштати, же назва річки была змінена за часів австрійских, коли в Галичині і в нас на Лемковині в урядах мала голос польська адміністрація. А жаден урядник не радився жытєлів села і не повідомили о зміні. Хоц то не таке важне, бо і лемкы гварят, же нова назва красша, бо то „Панна”, а не „Солотвина” – якысে мокре поле. А „Панна” може зато, же потік ци річка так крутила своїм коритом, як красна дівка тілом.

Польськи історичны документы выказывают, же в 1523 році Ева з Дуклі, вдова по Станіславі Ціховскім, село переказала для Николая Кобилянскому з Кобилян коло Коросна. При кінци 16 віку село належало до волоских купців. Єден з них Октавіян Гуцці платив податки од ланів і шовтиства. Волоскы купці занималися гандльом через Дуклянський перехід (мадярским трактом) і робили на гандлю немалы маєтки. Як власник села тогди платив податки то ёст переконаня, же в селі била юж церков з своїм господарством.

В 1597 р. село належало до Івана (Яна) Ферурся, а потім переняли го властителі місточка Дуклі Менцинськы, котры обняли пануваня над селом і в дальшы часы. Нес пояснень чом по Зиндрамі осада – село міняло властителів. Переказы старых мешканців Зиндрановы інформируют, же перша церков в селі іщи до Унії Берестенской била в горішнім кінци під лісом. Історичны запискы вказывают што жытелі села свою східну віру тримали до 1700 р., то час 100 р. по Унії в 1596 р. Остатнім православным священником в тім часі быв Василь Барвінський. По його смерти 6 років селяне не принісли нового уніцького духовного. Жытьевы обслугы - похоронів, шлюбів і хрестин змуслили припяти унійны наказы в 1706 р.

Друга невелика деревяна церков мала служити селянам на середині села. Юж за уніцьких духовных третю церков поставлено в низнім кінци села в 1818 р., яку побівшано ци одновлено в 1869 р.

Ставив ей на свій кошт священник І. Мишковский, котрый в 1815 р. обняв зеднану парохию з сусіднім селом Барвінком з меншим числом родин і обслугував оба села до 1831 р. В Барвінку не было плебані – приходства. Наступником свящ. Мишковского был Ігнатій Пашнянський, котрий сповняв тыж послуги учительськи. Перша невеличка деревяна школа містилася на середині села, а била она єдна на околичны села. На місце старой знищеної церкви почав будувати нову велику деревяну святыню з 5-ма банями новоприділений парох Корнилий Копистянський, пак талерговський взінь в I-ші світові войні. Вернув з Талергофу з міцно утраченым здоровльом. Помер 7. 10. 1931 р. і похоронений на цмунтеры в Зиндранові. Нова церков під його опіком пережыла обі світовы войны. Была барз богата в різбы і малярство, внутрі іконостасу і образів. Верх церкви мав 5 бань, єдна середня велика і 4 меншы бічны. Окреме стояла при церкви мурувана дзвінниця і 4 дзвоны куплены за дары лемків на еміграції, - найвеце з США і Канады. З найбівшы дзвоны заграбили німці юж в 1942 р. Остав лем єден малый званый од родины офіродавців – „Попайлів”. По акції „Вісла” в 1947 р. забрав го на стражницю граничну в Барвінку комендант той стражниці Юзеф Я., але нигде го неє на гнесні час.

В часі великих фронтовых боів в 1944 р. дах церкви быв міцно подіравленый кулями. По выгнаню люди до Сов. Союзу і на землі західні в роках 1945-47 не было кому піднятися ремонту постріляных бань, а новы мешканці –осадники не были в тім зацікавлены. Доці-вода діяли на нищина дерева і головна баня впала в 1958 році. Пару родин – лемків, котри вернули до села з выгнаня з земель західніх в 1957 р. підняли прібу закрыти дах по впаденю на землю головной – середньой бані. Тогдішни власти повіту в Коросні заборонили ремонту, а охочих ратувати церков – караю судово і в колегіях. Знищены юж решткы церкви розобрano в 1962 р. То смутна істория, яка вимагат шыршого опису.

Давна мурувана школа ставлена за часів австрійских до I св. войны стоїт до гнеска. В часі фронту в 1944 р. била міцно знищена хоц містився в ні часовый военны шпиталь совітских войск і Чехословацкого армійного корпусу. По войні будинок шкільный одновлено. Довгы міжвоенны рокы до 1939 р. учителями в селі были – супружество – Мария і Йосиф Байкы. Іх симпатия до сходу і до

свого русинского роду не была на руку німецьким гестапівцям. Учителям Байкам підложили в стайні зброю – гвер – карабін, пак провели ревізию штоби зброю найти і цілу родину нібы зато арештиувано – обое учителів і їх діти, - дочки Зоня і Геня, і син Іван. Осаджено іх до арешту в Яслі і мучено там цілий рік. Грозила ім нехайна смерт в концлагерях, лем благали німців іх приятеле – українські політики того району о іх звільнення і запевняли, же сут невинни. Зостали звільнені без дозволу вернутися до села Зиндранови. Обое учителе, іх син Іван і дочка Геня юж повмерали во Львові. Жые ищи найстарша дочка Зоня в Одесі і наймолодша Лідя во Львові.

Школа в Зиндранові.

До 1945 р. в селі жило 175 родин, в тім до 1943 р. 3 родини жыдівські і 4 родини циганів – ромів. Решта родини лемківські. До I св. войны в низнім кінци села при дорозі до Барвінка була корчма, яка належала до жыдівської родини Лейзера. Росийські царські войска туту корчму заперли, же перестала діяти. В часі міжвоєннім родини жыдівські занималися так як і лемківські рільництвом. Єден лем жыд Арко любив гандлювати кінами.

Вшытки три родини жыдівські німці забрали до гетта в Риманові, а потім розстріляли в лісі „Блудна” медже Тилявов а Барвінком. Гітлерівці облудні ім повіли, же везут до Словачії і казали забрати кожде своє майно. В серпні 1942 р. німці мордували іх од діти до старушків. В лісі „Блудна” лежит іх 550 душ. Вшытким казали розбератися до гола перед розстрілом. Діти шмаряли до могили жывыма.

Цигане зас занималися ковальством, музико, бо майже вшыткы мужчины были гудаками. Часто разом з лемками грали в тих селах на весілях і забавах. Жінки - циганки з дітми ходили на тзв. жебраня. Были бідны, роботы зарібской не мали, а жити тყж хотіли. Іх хыжки в Зиндранові містилися на середині села при річці. Місце тово називали „Ватриско”. Жыття циганів вимагал окремого, шыршого опису.

Подаю список газдів села Зиндранови з 1937 р. В некоторых хыжах жило по дві, або і по три родини.

Назвиско і ім'я

1. Осух Анастазия
2. Мадзий Мария і Митро
3. Хомяк Михав
4. Шимко Гнат
5. Турковский Михав, Петро
6. Скородинский Николай
7. Ференц Гриц
8. Чура Олена
9. Хомяк Гриц
10. Федош Штефан
11. Ференц Михав Ференциха –
12. Шимко Яков
13. Лазорчик Гриц - Шенгецови –
14. Габла Михав
15. Хомяк Теодор
16. Лазорчик Андрей
17. Хомяк Михав, Дмитро
18. Ванат Анна
19. Кукела Теодор
19. Мацек Михав

Звали до

Кукеловы
Добріцькы
Помірски
Мадярови
Турчакови
Поповичовы
Ференцишин
Чурова
Бахурковы
Щербови
Кулявий
Яцкови
Петрови
Крестинини
Хомяковы
Андреічковы
Хомяковы
Попайловы
Писаріловы

20. Войцьо Ваньо	Грошовы	57. Петрик Штефан	Місько – коло хреста
21. Войцьо Михав	Грошовы	58. Чомко Андрей	Шийковы
22. Ванат Параска	Гащіны	59. Судя Николай	Павковы
23. Ванат Гаска	Гаска – Семан	60. Шийка Михав	
24. Явиляк Гнат	Дячковы	61. Мадзій Ніколай	Кащаковы
25. Ванат Василь	Гасчин Василь	62. Явиляк Ваньо	
26. Байко Михав	Марковы	63. Шийка Андрей	
27. Байко Ваньо	Марковы	64. Ватула Анна	
28. Ванца Михав	Лісничі	65. Мацек Катерина	
29. Вархол Гриц	Вархоловы	66. Судя Штефан	
30. Байко Йосиф – школа Учителі		67. Федош Ваньо	Демків
31. Швагла Семан		68. Судя Василь	
32. Скородинский Теодор	Самульовы	69. Губик Теодор	
33. Чомко Михав	Кулявишины	70. Сливка Яков	
34. Лазорчик Павел	Гріськовы	71. Шимко Теодор	
35. Ябчанка Акым	Акымовы	72. Каплун Семан	
36. Галайда Ваньо		73. Чомко Николай	
37. Габла Теодор	Телепків	74. Явиляк Тимко	
38. Габла Михав	Мадзого	75. Сливка Анна	Сахарчина
39. Мадзій Теодор	Бекови	76. Ванца Ваньо	
40. Бек Прокіп		77. Фучила Ваньо	
41. Габла Теодор		78. Петрик Петро	
42. Чура Ваньо	Чуровы	79. Дідик Михав	
43. Шийка Лешко	Шийковы	80. Прибіляк Ніколай	
44. Дзяма Штефан		81. Галайда Василь	Лапітчак
45. Гайдич Петро		82. Галайда Пайза	
46. Шийка Гриц	Каплунчик	83. Юрчак Теодор	
47. Губик Штефан	Ябчанковы	84. Шийка Андрей	
48. Хомяк Штефан		85. Швягла Кондрат	Кондратовы
49. Бобер Михав		86. Дідик Теодор	
50. Білица Петро	Бобріовы	87. Ванца Михав	
51. Ванат Теодор		88. Яворська Ева	
52. Дудзік Андрей		89. Польстер Ізак -	
53. Ванца Ваньо		90. Титко Семан	
54. Мадзій Ваньо		91. Явиляк Василь	
55. Чомко Ваньо		92. Титко Гриц	Кудлатий
56. Шийка Андрей		93. Ванца Ваньо	

94. Федош Дмитро	Лещішины	131. Пилип Михав с. Теодора
95. Герила Гриц	Голютовы	132. Петрик Асафат
96. Чомко Василь		133. Мацек Гриц
97. Кидала Ваньо		134. Кидала Теодор
98. Пилип Штефан		135. Мацек Петро
99. Ватула Штефан		136. Волошин Артим
100. Осух Петро		137. Пилип Самуель
101. Голюта Штефан		138. Чомко Теодор
102. Москаль Михав		139. Петрик Николай
103. Чомко Николай	Бурого	140. Чомко Василь
104. Пилип Михав		141. Шийка Анна
105. Дудзік Гриц	Гульовы	142. Польстер Салямон
106. Кидала Яцко		143. Пробство Попівське
107. Гайдич Семан	Лангош	144. Галайда Штефан
108. Магала Ваньо		145. Чомко Штефан
109. Михалик Штефан	Тимусчіны	146. Пилип Юстина
110. Мацек Петро	Лапітчак	147. Дудзік Штефан с. Ваня
111. Кукела Ваньо		148. Ванца Пайза
112. Титко Константин		149. Явиляк Демко
113. Ванца Семан	Гочовы	150. Явиляк Ваньо
114. Гоч Михав		151. Федош Михав
115. Гоч Гриц	Тимусовы	152. Гоч Ваньо
116. Цопак Теодор	Цопаковы	153. Ванца Семан
117. Чомко Петро	Карпель	154. Герила Пайза
118. Чомко Петро (син)		155. Осух Параска
119. Пилип Михав		156. Зальман Полстер
120. Дудзік Ваньо	Цверехарів	157. Арко „Гершко”
121. Мацек Петро		158. Сивак Гриц (циган)
122. Пилип Ваньо с. Михала		159. Сивак Тимко
123. Ватралик Михав	Микулихы	160. Сивак Гриц
124. Пилип Ваньо с. Гриця		161. Сивак Ілько
125. Кукела Петро	Гочовы	162. Шома Петро
126. Чомко Гриц		
127. Пилип Дмитро	Цверехарів	
128. Пилип Михав	Самулічків	
129. Дідик Семан		
130. Вархол Яким	Осифів	

Нихто ближе і зо старших жытелів не зна од коли замешкали в селі цигане. За часів австріяцьких юж ту жили, бо служили в войску австрійскім. Не рахували іх в записі номерів селян, бо жили на тзв. "Ватриску" на середині села коло річки в бідных хижках. Остає в

памяти найстарший Гриц Сивак званий Вірый Гриц. Його брат Тимко з женов Нацком мали дуже синів – Тоньо, Фецю і други. Сынове Гриця то Гриц і Илько Сиваки – ковале і гудаки. Знаний був добрий музикант Петро Шома. Хворів на плуца і скорше помер ищи в Зиндранові в часі окупації. Тимко з родинов по акції Віслла виїхали в щечінське, а Гриц і Илько в вроцлавське.

Родини циганські в акції „Віслла” не виганяли. Самі іхали за вигнаными лемками.

Старши віком селяне вмсрали на вигнаню, але нихто з них не привозив хоронити рідних в ріднім селі. Зробили то наши зиндранівські цигане, которых не виганяли в акції „Віслла”. Як Лемків виганяли то і они виїхали аж в щечінське до Старгарду. І

Похорон Тимка Сивака 1968р.

коли помер Тимко Сивак в 1968 р. то привезли го похоронити до іх рідного села, а скорше його жену Нацку в 1956 р. Ту прагнули лежати де ся родили і жили. То доказ як з лемками цигане були жытьово звязаны. Они жили бідно як і бівшіст лемків. Кус ковалювали, кус музичували, а нес що вкривати же тыж ходили жебрати.

Похорон Нацки Сывак 1956р.

О жытю циганів і лемків писав наш великий поет Іван Русенко:
*Цигане романе, вы з нами лемками
Не мате своей отчизны, нигде не призналы.*

Гриц і Илько Сивакы-цигане з Зиндранової на фестівалю.

До рідного села вернув Гриц Сивак з родинов. Ту помер і ту похованый. Ту тыж похоронена в своім обряді Пайза Сивак і ей дівка Маріня. Похоронили іх в 1998 р. священники православны і співали ім Вічна память.

Пайза Сивак, хоц остатні роки жила в селі Рівне за Дукльом, то на кожди свята і часто в неділю приїзджала до церкви, сповідала ся і причащала. Чула ся парафянком Зиндрановы. Списала тестамент в гміні в котрім высловила свою остатнью волю як ма быти похоронена, лишила тыж на тог ціль гроши в банку в Дукли. Родина сповнила ей волю і похоронила згідно з ей жычіньом.

Василь Лазорчик

Анна Войцьо
(Грошова)

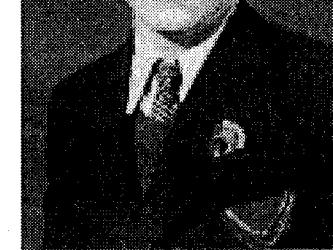
Стефан Федош (Щербів)

Михав Войцьо
(Грошів)

Михав Федош
(Щербів)

Теодор Герила
(Бахурик)

Зиндранівські дівчата по 1947р.

Близкі сусіди в Зиндранові до 1945-47р. Василь Лазорчик. Штефан Федош. Анна Войцьо. Штефан Явиляк. Михав Войцьо. Михав Федош. Ваньо Федош. Теодор Герила.

По фронті ищи в зимі 1945 р. кільканадцет родин з села зголосилося добровільно виїхати до Сов. Союзу, а головні totы родини которым в часі фронту були знищені - спалені хыжы. Іншы селяне в тім і циганс были привязаны до рідной землі і хыжы, бо любили своі горы, а боялися іхати в незнане нове місце жыття. Но в 1945 р. в осені пришло примушене вигнання на схід до Сов. Союзу сылов польского войска. В селі остало ищи 40 родин, в тім і тоти што вертали з Німеччини примушено забраны на роботы і своіх рідных дома юж не застали. Німці забрали з села Зіндрановы понад 200 молодых мужчин і жінок в віку 17-22 р. на примушены роботы. Дуже з них юж не вернуло домів, бо згинули в часі бомбардувань і воєнних діянь. Декотрых забили банды в дорозі як вертали, головно на стаціях колейowych.

В 1947 р. на тзв. „Землі Західны” виселено 34 родины в часі акцій „Вісла”. З них 2 родины вернуло в 1949 р., а 8 родин вернуло в 1956-57 р. за часів Гомулкы. В 1957 р. 5 родин вертало од Свебодзіна, зеленогірске, але вернено іх назад з села і зо стації Коросна. З осадників поіхало до Коросна до партії і на міліцию з зажаліньом, же вертают українці і для них загрожене жыття. Власты з Коросна прислали авта з міліційов і робітниками, і дві родины юж з села з худобов і річами, якы привезли, забрали назад до Коросна, одкаль одослано іх назад де були вигнаны в 1947 р. до стації в Свебодзіні. Была то для них друга акця „Вісла”. Вертали тогди родини, Пилип Самуль, Пилип Петро, Турковский Петро, Михав Волошин, Теодор Габла і Дмитро Мадзей з Барвінка.

На гнес в селі жыє 30 родин, бівшіст лемків, з якых 50 % юж винародовленых, пару родин мішаных і 4 родини осадників, в тім 2 робітники лісовы. До 1996 р жыло в селі 2 родини циганів – ромів, але одишли глядати іншого жыття.

Остатні до войны гр. кат. церковный шематизм з 1936 р. подає, же в сслі жыло в тім часі ок 1000 душ, 178 родин, в тім 3 родины жыдівски і 4 циганьски. По напасті німців на Сов. Союз в 1941 р. забраны были до обозу в Освенцимю Хомяк Теодор і Дудзік Андрей. Уважано іх за комуністів і симпатиків Сов. Союзу. Майже не ходили до церкви. По двух місяцях од арештування згинули в обозі в Даҳав. Кілька селянів влучилося до партизанских діянь проти німецких окупантів. Головний з них Явиляк Григорий по приході войск совітских вступив до рядів Ч А і на фронті згинув під Пряшовом на

Словакії в січню 1945 р. В осені 1944 р. забрано з села до Ч А 15 молодых мужчин, 6-тох з них загинуло в боях на фронтах, з того 2-х Дудзік Штефан і Михав Шимко в боях юж на Дуклянщині. Могилу Дудзіка нашла жена при польовім шпитали за Дукльом на Збоісках і тіло його (без ноги, яку одорвала міна) перевезено і похоронено на цмунтери в Зіндранові.

Не можна не згадати для історичных фактів, же двох молодых жытелів села – Кидала Николай і Михайлло Сливка брали участ в іспанскі войні 1936 р. Поіхали глядати роботы і хліба до Франції, де нашли роботу в копальні углю. Разом з другими робітниками з Польщі зголосилися до войска обороняти іспанську республіку. М. Сливку приділено до морських войск і в часі боів загинув. М. Кидала в бригаді „Домбровщаків” пережыв і по войні в 1945 р. вернув до Польщі, лем же не до рідного села. Як член протифашистских організацій, ветеран, комбатант быв одзначеный орденами, хрестами заслуг і медалями. Похоронений на цментари в Тильові, бо ту вернув на старіст жыття до родины.

Теодор Петрик быв забраный з села на примушены роботи до Німеччини. Там не хотів підпорядкуватися німецкым вымогом в одношынью до славянских невільників. Німецкі власти oddali go до обозу в Даҳав, де пережыв 4 рокы до закінчия войны. Лагер Даҳав заняли американські войска і уратували його жыття, коли важыв юж лем 48 кг., а його высокіст 190 цм. Помер в Зіндранові. Дожыв пізной старости – 82 рокы

В 1939 р. перед нападом німців на Польщу з села покликано до польского войска 30 молодых вояків в перші мобілізації. 4-х з них згинуло в боях. Часть німці взяли до плену. Кількох вояків на фронті было раненых. На войну в 1939 р. визначено дуже фурманок, кони і возів на тзв. форшпан войсковый до помочи войсковых транспортів. В 1944 р. літом над селом в лісі Матисові од стороны Даљовы стоялы велики згрупування партизантски, ок. 700 люди, котри мали заданя ити на поміч словацкому повстаню в Банскі Бистрици. Бівшіст партизанів направлено зо сходу, а з нима зеднувалися і лемкы і словацкы воякы з армії Тісовской. Німці іх розбраяли і не пішли до плену лем до груп партизантских.

Понад 100 вояків з села брало участь в I світові войні покликаных до австрійской армії. Бівшіст з них приділено на фронт італіянский.

Дуже згинуло головні на фронті італіянським, в боях і на хвороту малярию. З фронту росийського дуже вояків здавалося до плену, бо не хотіли воювати проти братів – славянів. Разом з лемками здавалися словаки, чехи, серби. В Росії застала їх революція в 1917 р. по які вертали з войны домів. Дуже вояків на фронтах було ранених і вертали інвалідами. Єден з них був мі сусід Яцко Шимко. Докладних чисел на гнес не легко подати, так як і число емігрантів до Америки, Канади за часів австріяцьких як і за Польщі меджевоєнної головно до 1930 р. Бо майже з кожної родини хтось іхав глядати роботи і хліба штоби полегшати життя. Часто з єдної хыжки ці родини емігрувало двоє і троє молодих осіб.

В І-шу світову войну половина горішнього села Зиндранови була цілковито спалена австрійськими, а радше мадярськими войсками. Родини, которым спалено хыжки скоро по войні будувалися. Користали з власних лісів і громадского, а дуже помагали власти нової польської держави.

В другі світові войні в часі фронтових боїв на Дуклянщині в 1944 р. в осені спаленых было 30 хыж. Решту розберано, нищено і продавано по выселеню на схід в 1945 р. і по выгнаню в акції „Віслі” в 1947 р. В лішім стані будинки крыти бляхов розберали і заберали польські купці од Дукли і Коросна. Іншы деревяны хыжки крити соломов і гонтами подіравлены кулями в часі фронту загнивали без ремонтів і за марны гроши гміна в Тиляві продавала кожому хто хотів навет на паління. Пару хыж забрало войско граничне до Барвінка на опал. Лем 10 хыж заняли родини осадничі. Кілька з них одпрадало хыжки і господарки лемкам, котри вернули з выгнаня в 1956 – 57 р. Родини осадничі вернули до давных місць життя – Бучинскі, Вітеха, Сабат, Новак, Лень і Турек.

При місци бивших церкви ест старий цмунтир, на якім поставлений памятник з выритым роком 1873. В тім році закінчено на тім цмунтери ховати померших. Старши віком мешканці повідали, же в половині 19 віку до села заділася холера, яка смертила жителів нагло, же юж не було кому закопувати тіла нежывых. В таких обставинах старий цмунтир скоро захоронили і закінчено його ужыткуваня.

По другі стороні потока на північ од місця церкви і старого цмунтаре визначено новий цмунтир, на якім місця на хованя кінчатся по ІІ-гої войні. Визначено нову парцелью од цмунтере на схід.

В 1944 р. в осені село пережило велики фронтовы бої. Німці міцно окопалися на пасі граничнім од Словачії і не легко було заняти іх фортифікації. В вyzволеню села од 20. 09. до 6. 10. 1944 р. брала участь 359 дивізия піхоты зо складу 38 армії ген. К. Москаленки, котра була придлена до I українского фронту під командуваньом маршала войск Ч. А. Івана Конева. При боци совітських войск німецкі позиції штурмували войска I Чехословацького армійного корпусу під командуваньом ген. Людвіка Свободы. На полях боїв в селі остало десятки гробів совітських вояків і 3 могили збирны забытих вояків чехословацьких, - над школов 24 вояків на березі і напротів за ріков 17-тох, а під Кычевор 4 танкістів, які лежат там до тепер. Кости вояків в 1948 р. були викопуваны і перевожены на воєнний цмунтар в Дуклі. 4-ох танкістів тогди не нашли, бо лемків выселено і не было кому могили вказати.

По войні в 1951 р. за часів ПНР в селі завязано рільничий колектив (колгосп) ім. „Солідарніст”, подібні як дуже в краю і на Лемковині. В 1957 р. быв розвязаный по обнятю власти в Польщі Вл. Гомулком. В 1954 р. при Р. Кооператіві створено лемківский драматичный гурток який вывчив штуку „Лемківске весілля”. В тім часі не було ищи в Польщі УСКТ, ани пізнісшой „Лемківской Секції”. Быв то першый по войні лемківский артистичный колектив в горах. З весільном Зиндрановяне виступали в дуже місцевостях Дуклянщины і короснянскому повіту, головно в селах і польських де діяли рільничі колективы.

В весільні штуци як і давно грали гудаки, до якіх зас належали лемки і цигане, а в колективі грали свої ролі такоже польські осадники. Драматичный колектив зміняв дальше форми діяння в піднесеню свого рівня і діяв активно з малым перервами через 15 років до 1971р. Повітови власти культури признали мі навет диплом за діяльніст культурову але николи єм го не отримав, бо затримала го повітова секретар пропаганди „PZPR”, бо быв єм для партії чловеком “непевним”.

За пануваня герковских власти з ріжных причин перестав діяти. О діяльности колективу дос дуже писало „НС” на „Лемківскі Сторінци”, в календарях УСКТ, КР в Америці і региональны польські газети. „Лемківске весілля” было фільмуване в телевізії Жешов в 1956 р.

В 1962 р. затягнено до села світло електричне, а в 1974 р. побудовано до середини села нову дорогу попід „Дебрі” з Тиляви. Од 1977 р. до села зачали іздити автобусы.

Перший автобус в Зиндранові.

В осені 1968 р. в селі зорганізувано і одкрито хыжу „Памяток Культури Лемківской”, а в 1969 р. збірку воєнних експонатів в єдиному будинку – давній конюшні. Головна хыжа мешкально-господарча з 1860 р.. Ціле господарство з 3-ма будинками належало до бывшого писаря громадського Теодора Кукелы, котрий в спадку оставил го для правнука Теодора-Федора Гоча. Т. Кукела помер в 1955 р. Ф. Гоч будинки і загороду призначив на створення Музею Лемківской Культури, який в ріжких трудностях існує юж 31 років.

В 1969 р. уряд чехословацький, на внесок бывшого президента ген. Людвіка Свободи, признав для села високу воєнну нагороду – орден „Червена Звізда”, за поміч жителів села в часі фронту в 1944 р. войскам „Чехословацького Корпусу”. При вручанню ордеру зорганізувана была велика урочистість в грудні 1969 р. З той нагоды направлено дос знищено дорогу з Барвінка до Зиндранови і затягнено до села телефон.

Од 1969 року розпочато одправи і практики релігійни в східнім обряді. Найперше на цмунтеры, пак в музею і в давнім будинку громадським на середині села. В 1983 році зачато будову нової церкви, яку посвячено і оддано до ужытку 28. 07. 1985 р.

Водохрещеня, Йордан в Зиндранові 1970р.

Перши одиравы по войні на цмунтери в Зиндранові 1969р.

На внесок бывших учасників боїв о село і Дуклянщину з Польщі, Чехословачії і Советского Союзу в 30 річницю визволиня і закінчиня войны, в 1974 р. в загороді музейні зачато будову памятника загиблим в боях. Одкритя памятника заплянувано 6. 10. 1976 р. в річницю визволиня села. Партийны, міліційны і войсковы власти приступили до діянь знищеня памятника під якым зложено кости 4-х вояків з поля боїв. Творено выдумки, же желізо положене на каміннях памятника грозит выбухом. А ходило о то, же на таблицях в 3 язиках написано „лемки”, яких за часів Герка ици не было, бо Польща

була єднонародова. Пам'ятник вимінувано 1. 12. 1976 р. в виконаню саперської частини войскової з Дембіці.

Збурена пам'ятника страшно пережыла ціла моя родина і сусіде, яких вигнано з домів до школи. Мене нелюдсько гнобили – переслідували. В домі вибито вікна, двері і попукали мури. То барз смутна істория того часу, яка вимагат опису окремої книжки.

В 1996 р. 2 автобусы высших офіцерів приїхало звидіти музей і нерепросити зато што зробили іх колеги 1. 12. 1976 р. з Дембіці.

В описі історії села треба згадати, же жителі той осади занималися набівші годовльом овець і худоби, а пак рільничими засівами, які в горах давали утримання. Сіяли жито, бівшє яре з якого робили кички на покриття дахів – хыж. З вовни овечої виробляли сукно, з якого шили гуньки, чуги, сердаки, холошні, рукавиці а навет ходаки. Жінки з лену і коноплі творили полотно – леняне і повісняне на сорочки, ногавки і інший конечний одяг власного виробу. Часть газдів робила в лісах.

За часів австрійського панування жителі села і того терену найвеце ходили до найближшого місточка Дуклі, а по стороні словацькі до Бардійова, бо тогди границя не існувала до 1919 р. до закінччя I св. війни найближчі ярмарки з того району були в Дуклі, Рогах, Риманові і Змігороді, а також Коросні.

Додати треба, же в 1951 р. вернув до села з США – Ваньо Мацек, а до нього приїхала його жена Евка Гоцко з Львова - родом з с. Липовець.

В роках 70-тих приїхав з Канади Петро Явиляк родом з с. Завадки Риманівської. Ту купив хыжу од осадника В. Новака і помер ту на Лемковині. До 1956 р. вернув зо заходу Ванца Михав, Гайдич Іван і Гоч Теодор. По 1956 р. вернув Ваньо Шымко з родинов, Ванца Іван, Шымко Теодор, Ванца Михав, Гоч Гриц, Губик Іван, Осух Теодор. Вернули тираж цигане – Сивак Гриц і його брат Сивак Ілько.

До села вернула тираж родина Сметанів. Купили хыжу од осадника Фр. Вітехі, власніст I. Магали. Впalo на них нещастя, бо хыжа згоріла. Старши з родини повмерали і похоронені в Зіндронові, а 4-ро діти виїхали зо села і жують в ріжних місцях краю. Іх тато Василь быв родом з Волі, а мама з с. Липовець з д. Малинчак.

Можна мати ріжны оціни і погляди о назві і осадництві села. Можна розважати і підняти прібу близшого дослідженя часу повстаня

осади і люди, які сї творили. Якбы приняти версию – легенду польських істориків, же по бытві грунвалдські в 1410 р. польський рицерь Зіндром з Машковиц осадив ту пленных наемной волоской піхоти кликаной до помочи німецьким хрестоносцями, то як войско становило мужской рід. Не было жінок, отже питаня як і коли творили родини і як розросла ся громада мішаного роду.

Знаме, же волохи то гнесні румуни, тож ци могли до них приходити жены, родини, же в тот спосіб розросло ся потомство, котре в короткім часі зродило племя, лем о якім языку і культурі. В тім часі волохи, а гнес румуни уживають язык несловянський. В історичных документах записано хоц юж пізно, же была то осада (Зіндронова) руска. І така осталася до вигнання лемків по II войні в 1945 – 47 р. З своїм русинським язиком – бесідов. Отже історики, дослідники мають повинніст вяснити в який спосіб з волохів вирошло ту руске племя, його язик і культура.

Історични записки твердят в ріжных видањах, в 16 – віку по М. Кобилянським, же власниками села були волоски купці Гуці, же платили тогдішнім правом оплаты, што значит, же в селі была юж церква. Отже релігія східнього обряду не творила різниці, бо румуни до гнес в бівности мають віру – обряд православный, який мали тогды і лемки. Пхаются тираж думки, ци в 1410 р. по приході ту Зіндрона з пленными никто в горах, або і в Зіндронові ищи не жив. Істория Руси і Лемковини доказує, же племена руски замешкували в Карпатах юж за місіонарів – Кирила і Методія, котры на тых землях і дальше на захід в Чехословачії на Моравах і в Польщі полудньові в тім юж і в Krakovі голосили науки східньої віри о 100 років скоршє перед хрещеньем Киевской Руси 988р. Зато тираж трудно годитися з істориками, котры часто повторяют єдни од других, же лемки то потомки волохів. Знаны сут факти, же в тамтых часах, окреме в 15 – 16 віках в містах панувало право німецке – брандебурске в опертю о розвиток ремесла і промислу. Зас села обняті були правом пастерським званим волоске. І не означат то, же право німецке в містах зміняло людніст польську, ци ческу на німців. Бо належит oddілити пануюче право од народності. Нихто не заперечат, же лемки в Карпатах давнє руске племя послугувалося в селах правом волоским, але не можна твердити, же були они румунами – волохами.

Землі тоти і гнесьньої Лемковини до 1340 р. належали до Червеной Руси з городами – Сянік, Ярослав, Перемишль, Львів і іншы меншы місточка як Романів (Риманув), Іванич (Івоніч). Рускы княжіства в тім часі били сколочени і послаблені, а Польща за панування короля Казімежа Великого зміцнилася і била в силі заняти городы червенскы з землями до них приналежными. Од того часу заняти землі, а в них ціла Лемковина позостали в границях польской державы.

МОЛОДІСТ, ШКОЛА, ВОЙНА 1939 р., ОКУПАЦІЯ НІМЕЦКА

Коли юж єм підріс і міг розуміти што оповідали Мама, то од Них єм ся довідав, а пак і од других осіб з родини (баба, дідо), жем дос хворів маленький на ангельську хоробу (кривицю). З того виходило, же Мама тяшко робили на писаріві газдівци, а дітину не все добри пильнували, або і може занедбали. А до того в плані била друга дітина ио одізді Тата за море. Пішли зо мном до єдного медичного дохтора в Дукли – Страхарского, который записав якыси лікарства і казав дітину вигрівати на сонці в піску. Лікування, як видно помогли, бо жью до гнеска юж 70 років і дос єм простиий.

Чом Тато оставляли Маму і можна повісти юж двоє діти і іхали в світ? Сам я нераз о тім думав і докладной одповіди нихто не міг дати. Така кус била мода, же молоды мужчини іхали до світа глядати ліпшого жыття. Але чом Тато не іхали скорше каваліром. Оправданя таке, же залюбилися з Мамов, створили дітинку, взяли слюб і одізджали женатым. Подібну еміграцію вибрало дуже інших молодых женатых селянів, котры оставляли бівшє діти і віком старши. Так виіхав наш сусід Константи Войцьо, который оставил двух хлопців, Ваня і Михала. Ванат Штефан – Гацін - оставил 5-ро діточок, Ванат Михайло – Попайлів – 3-е діти, Федош Штефан – Щербів 4-ро діти, Хомяк Фицьо-2-е діти, Явиляк Гнат – Дячків 4-х синів, Ванца Николай 2-е діти і так бы можна рахувати пару десят в цілім селі. В кожді родині осіб збівшалося, а газдівки, поля, хыжы не росли.Фабрик не було і жадных робіт побічных.

Яки причини виїзду моого Тата, ци не міг в краю остати і укладати жыття? Може і міг, лем як і ді.

Сусіде братя Федошы (Щербовы), з ліва-Фецьо, Петро, Михав і Ваньо.

краю. Так же ховалимсѧ лем при Мамі і родині без Тата, як півсироти оба з молодшым братом Ваньом.

Величаво любили нас Баба – Мама Тата, бо коли ишли до церкви в неділі ци в свята, а ми ишли з Мамов то все нам штоси приносили, то яйце, то булочки-фучки, то часом цукеркы. Нам до церкви було близко, ок. 400 метри, а баба ишли часто бoso близко 3 км з горішнього кінця села, бо там родинна хыжа по Таті.

Церков была в низнім кінцы села, а наша хыжа, в які тепер музей, ниже церкви і кус нисще од дороги до Барвінка. Жыття наше було подібне до інших діти в наших селах в тім часі. Ищи до шкільных років казали нам гуски пильнувати, жебы не побрудили розстелене до поливаня полотно, яке білили водов на каменях при річци. Юж од 4-5 років дідо писарь брали нас з собов пасти худобу і вівці дос далеко од дому за „Потік”. Скоро з рана нас зганяли зо спана до помочи в пастерстві. Часом Мама нас обороняли, лем же сами в літні час ставали барз рано до сходу сонця окопувати бандуркы. Пішли на „Кремянку” і не було іх в дома. Мене oddали до школы в 6-тім роци жыття, хоц іншы діти мали обовязок од 7

років. Учителе Байки не спротивлялися і приняли ня, а брата Ваня хибалъ од 7-го року. Меджевоенна сельська школа на Лемковині рахувала 4 кл., але 7 років науки, в 3 класі 2 роки, в 4-ті 3 роки науки. На гнеска дивна то школа в таких поділах років, бо можна оцінити змарнування 3 років. Уважано, же додаткови роки науки в 3-ті і 4-ті класі мали зміцнити знання учня, который мав навчитися знати добри писати і читати.

Йосиф и Мария Байки – учителе з с. Зинранова.

родичів шкільни колективи – хоральний і театральний, до яких і я належав. Організувала тых прогульки крайознавчі. Памятам добре єдну фурманками до Риманова Здрою в 1939 р. в літі.

Учителе в селі мали високий авторитет серед люди – мешканців села. Для діти шкільных были пострахом в користнім вихованю, бо не вільно было ити на забави, ани весіля.

В моїх роках шкільних релігій вчив священник Ступак, імена не памятам, а скоро перед войнов в 1939 р. і під час німецької окупації – отец Василь Коляса. Моїма колегами шкільными в мої класі, хоц

рік старшины были, Войцьо Михав – найближший сусід, Шимко Фецьо, Турковский Фецьо, Явиляк Василь, Марися Байко, Ванат Гриц, Ванат Фецьо, Скородинский Михав, Судя Дмитро, Бек Ваньо, Шийка Штефан, Шимко Михав і други головні з низньої части села. Доля іх барз ріжна. Єдни виселены на схід на Україну, други на землі західні, а в селі на гнес жую лем я, бом ту вернув в 1951 р.

По розпочатю страшной 2-їй світової війни і напасти німців на Польщу в 1939 році мі минуло 10 років. Тоді я иши добре не розумів што значит война. Нераз прадідо писарь Кукела коли быв ем з нима на поли з худобов оповідали о I войні світові, як хлопів покликали до австріяцького войска в 1914 р. Юж в войну, як австріяцькы і мадярски войска занялы село, а пак гвошли козакы і росийска піхота по двох штурмах, еден в низнім кінци села, другый в лісі од Липівце під „Дищанков”, як мадяре палили половину села до гори, а з доли втікали, бо руски іх скорше атакували.

Зас дідо Мацек – тато Мами – оповідали як іх до войска взяли, школили і послали на фронт, як лежали в зимі в окопах під Будапештом, же чехи, словаки, руснакы і сербы не хотіли стріляти до руских войск то винимали остири кульки з гільз з патронів і закладали папір, або горох як хто мав. Потім як на свята Рождества была перерва в боях і приходили до себе з руским до окопів і аж як ціла лінія фронту де були окопаны вишли в єдну ніч здатися руским до плену. А як іх пленних списували то дідо подали своє імено Михайло, іншый лемко подає Николай, а руский офіцер задивив ся і повідат – твоє імено як нашого царя Николая.

В плені односилися до них прихильно, бо oddілили іх групи словянів од мадярів, австріяків і німців. Приділили іх на господарства в селях і до роботи в фабриках. Оповідали дідо, як пережили революцію. Раз приходили червенои большевики а раз білогвардийці і обі сторони намавляли люди і пленних до себе. Тай по революції дідо вернули домів якоси щасливо. Раз ся діда звідую, чом ви не курите цигарі лем берете дуган до гамбы, і сой тримате як цукерки. –Ой дітино, одповідают дідо, то з войни остало, бо в окопах не можна було ужити огня в ночі, а курити ся хотіло тозме цигарі брали до гамби і так то остало.

Сусід наш Ваньо Войцьо быв на італіянском фронті і оповідав як хворів на малярію, як там войско барз гнобила тата хвортота. Дуже

хлопів на войні згинуло, декотри вернули інвалідами як сусід Шимко Яков (називали до Яцка), котрий по войні доставав високе одшкодування 120 зл, а то була вартість доброй корови.

Вшытко що єм слухав од прадіда і діда в родині і од бывших фронтовців – сусідів принимав єм як хлопчына легковажні, же пережили войну і вернули до рідного села хоць не вшытки що іх забрали.

Медже Тильловов і Зинрановов в лісі під „Ділом тилівським” прадідо писарь вказували мі гріб єдного австріяцького вояка , же там лежит од дня штурму і гріб быв оправляний хоць без креста. Гнес тот гріб юж не годен єм найти, бо місце заросло лісом, а земля ся вырівнала.

Німці розпочали войну проти Польщі 1. 09. 1939 р. Хибаль 35 молодих мужчин покликали до польского войска. Памятам з сусідства взяли Штефана Федоша, Михала Хомяка, Василя Лазорчика і інших в цілім селі. В селі юж було польське войско так звана „Оборона Народова”, котре копало окопи по горах і приготувляло паси оборонны. З 7-го на 8-го вересня войско тotto втекло в ночі. Наши люде частували іх молоком і помагали що ім було потрібно.

1. 09. 1939 р. од границі чехословацькoy летіло дуже чорних птахів, котры сіли на поповім полі під „Кичеров телепковов”. Тівко птахів люде давно не віділи і зараз ворожили, же штось то значит. Прадідо писарь пояснив, же буде война і одталь приде ворог одкаль летіли чорни птахи – круки.

8. 09. 1939 р. рано прадідо писарь взяли ня на поле з коровами під „Діл Попайлів” і „Войців” од стороны сходу Дальовы. Годинки зме не мали. Погода була гарда і юж добре світило сонце. Деси коло 8-мой години летят од границі чехословацькoy европляны на північ до Польщі. За недовгий час чуєме гук, якбы канонів од стороны Дуклі. А не задовгий час од Барвінка іхат мотоцикл і на нім 3 вояків в сівых мундурах, в хелмах і з переду видно люфу з машингвера. Приїхали на крижівку сельской дороги до Барвінка. Прадідо Кукела гварят же то юж німці, якых я николи не відів. Гнеска розумлю, же була то розвітка німецьких войск. Европляны дальше летіли, а од Барвінка чути було гуркот авт і танків німецьких.

В сторону Дуклі видно під небом дим. По пару днях зме ся довідали, же тоти перши европляны бомбардували в Коросні фабрику гумового обутя, яку запалили і дим взносився до гори.

Так розпочався 1-ший ден німецької окупації на Дуклянщині і в моім ріднім селі. Пару фурманок забрали на форшпан до транспорту польского войска перед 7. 09. 39 р.

Перед 1.09. 39 р. 3-х молодих хлопців – Мацек Петро (мі уйко-Мами брат) і його колеги - Чомко Гриц і Шийка Василь – пішли з села на схід до Сов. Союза. Думали, же там ся охоронят од войни серед своїх і же там буде ім легше жити. Дальша іх доля була дос смутна і гірка.

Єден з вояків сапер, Михав Хомяк, юж в польских оборонных войсках мав заданя з іншыма вимінувати міст на головні дорозі в Тильові. По виконаню приказу сапери втікали на роверах в сторону Дуклі. М. Хомяк за Дукльов остав в єдной польской родини і попросив о нічліг. Вечером ті родині оставил зброю і мундур, попросив зато цивільный одяг і в ночі вернув домів до родини. Нибы своє виконав але марне було його воюваня з ворогом. Потім німці го кус глядали, бо хтось доніс, же втюк з войска, але взяли го до Німец на роботи і так перешло.

Моя робота пастуха зміцнилася, бо юж єм быв старший, а житя нич не було легше. 2 до 3-х км. з рана, покля муҳы худобі не докучали, треба было ити на поле в бівшости бoso. Не быдо одягу і выгоды як гнес, лем повісняны ногавчата обтерали тіло дос міцно, же нераз боліло. Істи не бракувало хоць не було оно богате, в бівшости з рана хліб з молоком, часом з маслом і сыром. Обід головно баба готовили з рана на цілий ден так же полуденок быв з того що остало з рана – найвеце бандурки з молоком, а часом пероги з капустов і сыром, або з бандурками і сыром.

В днях науки шкільной, бо і в суботу рано, вчас треба было ити на поле з худобов, а на годину 8-му вернути до школы. Было то дос трудне колесо. В зимі було легше, бо худобу кормили в стайні.

Быв родинний плян, же Тато забере жену і нас двох синків за море. Европу огорнула война і конец нашого виїзду на незнаний час, або николи. Не єст таємницюм, же молоды мужчины в світі глядали сой новых товаришок житя і часто забывали, же в краю крім жени остали діточки. Ту зас декотри жінки нашли сой других чоловіків, переставали чекати і вірити же муж верне, або забере іх там.

До 1942 року я закінчив 7 років науки - тзв. 4 кляси сельской школы, як 7 oddілів. По напасти Німців на Сов. Союз в осени 1941 р.,

як єм юж скорше вспоминав, учителів Байків німці арештували і хоць з арситу по році часу іх звільнено то до села заборонено ім вертати. На іх місце власти школи приділили новых учителів, Сологуб – учитель і Палиця – жінка зо Словачії. Імена іх юж не памятам. Обоє вчили нас юж українську і німецьку мови, а юж не вчили польської. Нови були підручники і нова програма навчання.

В Дукли в тім часі була зорганізувана 7 клясова українська школа, а конкретно 3 кляси - 5, 6, 7.

З нашого села хтоси там направив 1941 р. Микулу Ябchanку, єдинак, старший од мене о 3 роки. Разом з нами до школи в Дукли пішов Коляса Николай – син священника, в котрого быв другий молодший син Родьо. Николай быв од мене старший о рік, зас Родьо молодший о 2 роки і в Зиндранові не булизме в школі в єдних клясах з жадним з них.

З братом Ваньом по войні в 1946р.
Фецю з права, Ваньо з ліва.

той кляси, в які було нас певно понад 30 учнів. В клясі було дуже старших од нас. В цілі школі в 3-х класах було близко 100 учнів.

Школа наша була в давні польські школі на півдні од центру по лівій стороні дороги до Барвінка. Зас місце спання, мешкання-бурса була в центрі містечка. Бівшіст учнів були хлопці. З нами пішов до школи і молодший син священника Родьо. По 2-х місяцях науки мене учителе Вітики за згодов моєй Мами перенесли до кляси 6-тій, же сой дам рады, а школа рік марнувати в класі 5-ті, в які остали і брат Ваньо, і Родьо. В 6-ті класі я застав Микулу Ябchanку і бівшіст од мене старших роками учнів, як Михав Моряк з Вильхівце, Лешко Сидорик зо Мішаной, Шеруда Штефан з Крампної, Анастазия Федак з Ропянки, Ванат Анастазия з Барвінка, Кітик, Бескидняк з Мисцової, Фрич, Петенько, Сеньо з Завадки Риманівської, Петрончак з Терстяної, Владика з Березови і други. Близьши мі ровесники то, Кукуляк Гриц і Гулик Ваньо з Терстяної, Мишковска Анна і Ардан Володимир з Полян, Патроник – син учителя з Тиляві і іншы, бо не вшитки назвиска юж памятам. А ищи Михав Худик зо Смеречного, котрый мешкав во млині в свого діда. Федак Ваньо син кравця з Полян, Ябchanка і Мадзей Гриц з Барвінка. Знам же були такоже в других клясах Костик Михайло з Гирови, Солинко Митро з Жидівського. В мої тиж класі 6-ті быв Терек Дмитро з Тихані – високий, найвисший ростом, сильний фізично.

Я быв скромний, худий хлопчина і слабий фізично. Што правда быв тиж скромненький хлопец Ярослав Сеньо, В. Ардан з Полян і І. Гулик з Терстяної тиж були мали ростом. Бескидняк Петро з Мисцової згинув під час фронту в 1944 р. В моїй класі була тиж Іренна Кавецка, донька властителя реставрації в Дукли, яка містилася в ратушу в ринку. Была то уродлива дівчина, яка ліпше од нас володіла німецьким язиком, бо в реставрації часто слухала німецької мови вояків і урядників окупацийних. Чув єм же на Україні закінчила медичны студія і робила в шпитали в Івано – Франківську.

Учитель наш Вітик Григорий быв добродушний. Каждому помогав в науци і никому не хотів зробити кривдь. Барже вимагаюча була його жена, але для учнів була такоже жычлива. Найбарже боялизмесь настоятеля ци директора бурси Городецького (імена не памятам). Дос ищи молодий, чорнявий мужчина хотів тримати кус військову дисципліну, яка може і була потрібна для школиной молодежы.

Дукля по знищенню жыдів була лем польської народності, в якой не видно было до нас ворожості. Часто казали нам машерувати

дорогов в сторону млина і тартаку і співати до маршу. Передовы трійки били дос високи ростом, як Терек, Петрончак, Сидорик, Моряк і други. Я і мали ростом машерували з заду. Было то для учнів і потішне і смішне бавління ся в шкільне войско. Жыття наше было дос бідне, бо істі давали слабо, а не кождий міг дуже приносити з дому. Декотры были богатыи то мали свої куферки і што з дому мали то сой замикали в місцях спаня. Ой раз была біда з Микулом Ябчанком.

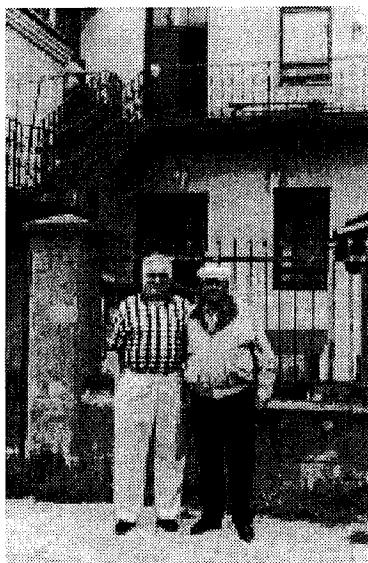
Николай Ябчанка в совітській армії – колега зо школи в Дуклі.

каждий ма під заголовком кус ідла, яке під коцами зме скоро і смачні зіли. Владика одривав завіску і по отвореню куферка справдив, же бракує фучок і кобасы. Пішов зголосити о тім до виховавці – настоятеля, котрий піднявся слідства, хто быв на перепустці в місті. Скоро спрвдили, же Ябчанка Микола з Зиндрановы. (Быв другий Ябчанка з Барвінка в 5 – ті класі). По тім видариню на наступний ден рано входиме до кляси, а на таблиці наррисуваний пес з підписом „Бодрик”, перед ним куферок, в праві лапі молоток, в ліві кліщи, а в пащи кобаса. Ябчанку берут на бесіду з заміром вышмарити го зо школы, што внескував вихователь. Справу представлено в класі, в

На місто не вільно было ити самому, лем треба было брати перепустку. До Артура Владики з Березова приїхала родина і привезла му дос дуже фучок, кобасы і інше ідло. Відів тото Ябчанка і попросив колегу о єдну фучку (булочку). Владика одмовив і пішов вшытко замкнути до куферка. Погніваньї Ябчанка взяв перепустку на місто, гвошов до нашої спальні де з нами спав і Владика, – отворив дротом замок в куферку, взяв кобасу і фучки і кождому під заголовок на ліжку дав кусок кобаси і по пів булочки. Замок в куферку замкнув і дірку од ключа залив воском. Вечером Владика хоче отворити куферок і не може. Нас Ябчанка повідомив, же

Бурса в Дуклі. Ту зме ся вчили з братом під час окупації 1941-44р.

При бурсі де мы жыли в школі в Дуклі 1943-44р. Фото – 1996р.

котрі коллеженский суд внескував лем укарati дисциплінарні в рамках школы, а за тим быв тыж учитель Г. Вітик. І так уратувано Ябчанку од усуненя зо школи з оправданьом, же фучки і кобасу не зів сам, а поділив серед колегів. Зас за розбитя куферка і крадеж засуджено винного на 3 дни голодівки без обіду і 3 дни порядкуваня тоалетів.

Іншим разом юж в 7-мі класі Ябчанку і мене вислали до єдного склепу українского комітету по мармоляду. Мали зме єй перевезти возиком з міста до кухні в школі. Микула быв бетяр і не могло ся обить, жеби кус не зів мармоляды. Я быв тихий хлопчина і не хотів ѿнич

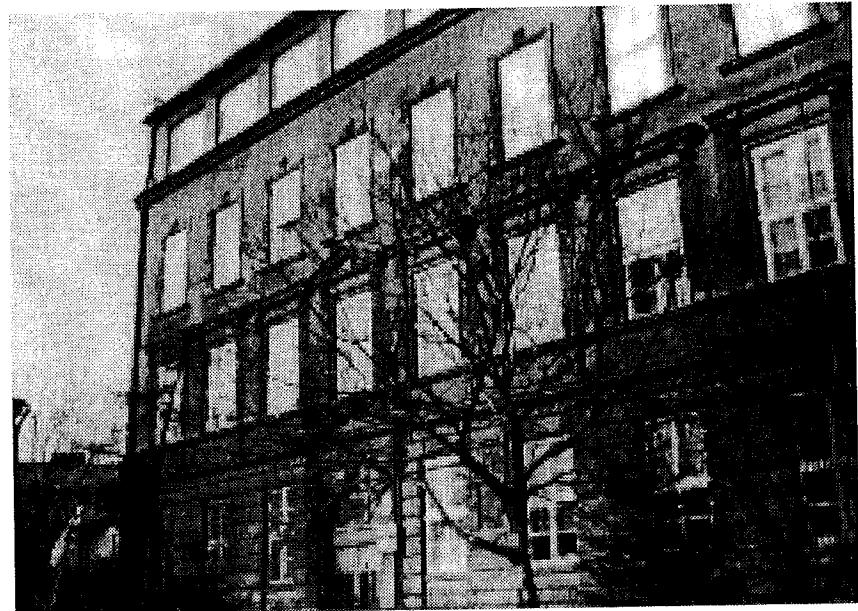
рушати. Але як старший колега каже то треба го послухати, а мав єм смак тыж на мармоляду. Мализме при собі єдну лыжку і ножик тай заплизме в єден коритарь в ринку і кус зме сой поїлы солодкого. В кухни зараз познали, же мармоляда в боченяту рушана і зараз питаня як зме іли, чим брали, де то было, ци люде віділи. Не могли зме нич заперечити, а призналися і лем єдно нас ратувало, же зме не брали руками. Єднак кару нам виміряли – 2 дни обіди не істи і два дни чистити выходки.

Часто наганяли нас стругати бандурки, што в бівшості скорше робили дівчата. Потім визначано дижури клясами. Попало і на Ябchanку, котрий не стругав лем метав бандурками до дівчат, тай выбыв шыбу в єднім вікни. Наложено му кару через два дни під час обіду стояти при столі над мисков зо шклом зо збитого вікна і порядкувати выходки.

Майже кожду суботу по науци на неділю ішли домів тоты што мали ближе – до Гирови, Терстяной, Завадкы, а нам було дос далеко ити 15 км до Зиндрановы, Барвінка, Вильхівце, Крампной ци Тихані, або аж до Березовы. Домів треба было ити піše, часто бoso, бо не было черевіків, ани добрых керпців, а в деревянках нелегко было ити в таку дорогу. Тогди не было автобусів, ани авт принагідних як тепер.Іхали нераз авта войскови, лем в другу сторону, на північ, на східні фронт через Барвінок – Дуклю. Тяжка то была наука і школа в тот час.

В літі в ліппшу погоду лізлизме домів, бо тягло до родини, а в зимі або в дощовий час треба было сідити на місци і вчитися што было наказано.

Зближався конец 7-мої класи і розділяня на егзаміни, як кому де дорадили учителе. Єдны до Криниці до учительської семінари, други до Ярославя до гімназії. Ябchanка зголосився до Криниці, а мене направляли до Ярославя. Было то при кінци червця, або початок липця 1944 р. по закінчиню року шкільного, не памятам дня і тівко учнів нас было. Іхав з нами наш учитель Г. Вітик. До потягу на стацію в Коросні завезла нас фурманка, а дальше потягом через Ясло, Ряшів до Ярославя. Памятам, же іхала з нами Ірена Кавецка з Дуклі. Вшытки зме переживали ци здамс егзаміны. Наш непокій лагодив учитель і опікун Г. Вітик. Так і было як ворожив, же вшыткіх нас приняли. Лем зо сходу што раз ближе было чути гук канонад ци бомбардувань

Будинок гімназії в Ярославі де я здал егзамен до 1 класи в 1944р.

Церква в Ярославі.

европлянів. Фронт совітско-німецький зближався до Польщі в нових границях од 1939 р. 22. 07. 1944 р. польські і совітські війска гвошли до Любліна і даліше занимали землі Польщі иши в літні час. Фронт в серпні зближався і до Карпат. По повороті з Ярослава в Дуклі в палаці Потоцьких застализме українське військо з дивізією Галичина. Трудно знати як дуже іх було, але коло 100 молодих вояків, яких ту даліші школили муштування, марши і військові пісні, з яких єдна осталася в памяті,

Мамцю моя дорогая
Чи ти мамцю ще живая,
Гей, гей долеж моя дезс ти з водою поплила....

Коли зме на них смотріли, же можуть іх вислати на фронт, же можуть в боях згинути то було нам іх жаль, бо сама іх пісня бесідує о тужині за мамов, за родинов і яка іх доля.

По наших егзамінах 7-кляса перестала існувати, а в нас була юж свідомість, же кінчиться школа в Дуклі і не буде гімназій в Ярославію коли совітські війська перейдуть фронтом даліше на захід. Нас радувало, же кінчиться німецька окупація, же приде визвоління, на яке вшытки люди ждали, же скоро закінчиться війна і буде легше жити. А школа даліша, як буде то буде. Дома в родинних бесідах жилося з надійов, же по війні зайдеме ся з Татом, ци они вернут до краю, ци нас заберут до себе.

Верну кус иши до часів окупацийных. Коли німці забрали з села З родини юдівські - на середині села Гіцко, нижче будинку громадського, а вище школи Арко і близко нас в низнім кінці Зельман, котрого родину найбарже памятам, бо по сусідські. Мали двоє діти, старша дочка Сура і хлопець Мордко. Вшытки на господарци дос тяжко робили, бо ничим іншим ся не трудили. Не мали дуже землі і не мали коня. В рільничих роботах в полі кінми помагали ім сусіде – наші лемкі.

Коли юдівські родини забрали німці до гетта в Риманові то сусіде за нима плакали. Памятают люде слова Зельмана коли працювали свою хужу і Зынранову – „Нами підпалять, а вами замісят”. Так ся потім стало. Іх німці вимордували в ліску „Блудна” – медже Тильовом а Барвінком од головної дороги на захід, а наша трагедія зачалася в 1945 році вигнаньом на схід до Сов. Союзу і акцією „Вісла” в 1947 р. вигнаньом на захід з обозом Явожно. До той трагедії в своїм описі дійду даліше.

Окупацийны німецькы власти войсковы одразу організували постерунки граничны, який в Зинранові найперше осадили на плебані при церкви коло мешканя свящ. Коляси, котрый дос добри знав німецьку мову.

На постерунку „Греншутів” були старши віком вояки, котрых видно не взяли на фронт. Єден з них високий, червеный на твары, грізный музчина все ходив з великим школенім пском, який належав до іх граничной службы.

Раз рано в 1940 р. идеме дорогов до школы - Михав Войцьо, Фецьо Шимко і Марися Байко. Видиме иде німец з пском, з якима зме ся стрітили напротів Зельманової хыжы. Ми переходиме, німец котрого звали “Круцафікс” иде коло нас і крікнув “галтъ”, “цурік”. Ми зрозуміли слово галтъ – стій, тай зме стали. Я ішов з переду. Німец штось шваргнув до пса, який скочив до мене лапами з переду і писком за груди перевернув ня на землю. Можна сой выобразити што я хлопчина пережыв в думках, же конец мого жыття. Але пес вирчав, а не гриз. Німец го закликав, я встав і гварю до решти по тихы жезме не дали поздоровлення. Німец тото зрозумів і під носом тиркнув – я, я.

Тоді мы вшытки 4-ро підняли руку і крікнули „Гайль Гітлер“ (жый Гітлэр). Німец підніс праву руку і то само выповів. Од того часу коли зме ишли коло німців – граничників – то зме все крічали „Гайль Гітлер“. Такы то були воєнни часы окупацийны.

З родинных справ згадам иши уйка Петра (Мами брат), котрый в 1939 р. з двома колегами пішли до Сов. Союза глядати щастя ци раю. Там тяжко робыв в шахтах – копальні углія в Домбасі під земльов. Як німці напали на Сов. Союз і заняли Домбас – уйко і з ним Гриц Чомко зачали втікати домів. Німці на Сяні створили границю медже Українов, а Генеральнов Губерньов. Оба втікаче до Сянока якоси ся достали. Чомко ріку Сян перещов без перешкод, а уйко пішов купити дашто до іджиня і нереходив пару минут пізнісше. Німці го зімали і всадили до арешту в Сяноци, де уйко дос добре ся оправдував, же взяло го на форшпан польське військо в 1939 році, заняли іх совітські війська, а тепер вертат домів. Таку тыж посвідку выдала гміна в Тильові і остав звільненый. Але “раю” мав юж дос.

Через два вакаційны місяці 1944 р. помагали з дома родинно в господарочно-рільничих роботах і пасінню худобы. Юж другий рік од

1943 р. зачализме з дідом Мацеком косити луки. Дідо поклопали нам косы і так покус зме ся вчили хоц фізично до косіння билизме ищи слабы. Але рахувалася поміч. Я юж мав 15 років жыття, а брат 14.

При кінци весны 1944 р. на Дуклянщину пришло словацке войско, яке закватерувало в підграницьких селах головні в Зиндронові і Барвінку, а на пасі граничнім почало копати окопы-шанци і будувати землянки-дикунки.

Як вказує воєнна істория того часу то на східно-північні граници медже Польщов а Словаций обсаджено 2 дивізії войска, котре мало боронити своєї новой державы під властью попа Тіса. Єдна дивізія обняла Дуклянський перевал, а друга Лупківский, на полудне од Команчи.

Словацкы дивізії ниби приготовляли оборону своєї новой державы в порозуміню з німецкима войсками проти совітських войск і ЧАК. Тихий плян іх командування в порозуміню з тайним совітським командуваньом быв інший, а то – же фронт совітско-німецкый буде пересуватися на захід до Карпат і граници словацкой, - тогди словацкы дивізії заatakуют німецки войска од заду і наступит іх нищеня од сходу і заходу при помочи бомбардувань льотництва, а на Словакії в тім часі приготовлено Словакске народне повстаня при помочи словацких войск і згрупувань партизантских.

Німецка войскова агентура одкрыла перед часом плян войск словацких і 1. 08. 1944 р. почала іх розброювати в хитрый спосіб. Німці дали наказ войсковым частям зголошатися на згрупуваня до с. Барвінок, де скорше приготовили огорожыня дротами вибраной части землі близко стражниці граничной на плennых. Одталь розброене войско вивозили на захід в ріжны обозы німецкы. Добре памятам як воякы котры кватерували в наші хыжы з кінми ишли в сторону крижівки до дороги до Барвінка і стояв на дорозі офіцер поручник. Єден вояк ся звідус: „Пане поручнику, чо мame делать”?, а офіцер юж не дав жадного розказу лем коротко одповів: “24 роков маце, дслайце чо знаце” і розишліся. Німці до села єднак не пришли. Част войска ишла до Барвінка ищи узброяна. Дуже вояків остало в окопах до вечера, а коли стемніло приходили до наших лемків просити істи і цивільний одяг, за який оставляли мундур комплетний і зброю. Селяне били бідни і одягу дуже не мали, але хто міг дати то воякы ся переберали і в ночі ишли через границу домів. Серед них было

найбівше наших русинів спід граничных наших сел Пряшівщины. Єдного вояка перебрали в нас дома і щасливо пішов до граници. Декотры воякы одразу ишли до ліса і totы з окопів до совітських grup партизантских, якы перебывали в лісі медже Зиндроновов а Дальновов. Іх заданьом было лучити сили з войском словацкым против німців згідні з пляном атаку од заду фронту, а коли пришло розброєні то переходили на поміч словацкому повстаню в Банські Бистрици.

В хыжы Маркові церківного дяка Михайла Байка, в півници быв магазин зброї словацких войск і з ідлом. Коли войска опустили село в ден то вечером селяне – сусіде того магазину розбили го і хто што хотів то брав з живности і зброї. Mi уйко Петро Мацек взяв два словацкы гверы, якы в вечер пішов закопати під меджу на поли при потоци „Грошовім” в сторону „Діла” і Дальови. Памятам того місце, але як ём прібував го найти то нич з того не вышло юж по 30 роках од того часу. Меджі заросли терньом, кряками або ищи нашли совітски фронтови вояки. Бо по войні коли уйко згинув од міни то ми о тых гверах забыли, а пак выгнаня-на схід і захід і никто з нас о сховані зброї не думав, бо на полях было дос іншой по фронті. Під горов „Кичеров” од Барвінка остали словацкы протитанковы арматки. Пішли з там з Ваньом Попайловым, потягли зме за мотузок і куля полетіла аж за потік коло „Маленников”. Там зме нашли новий гвер словацкий, який зме взяли. Ваньо быв од мене два роки старший і прібував в потоци „Поповім” стріляти. Іхали коло потока німці граничники автом, почули стріли, стали, слухали і одіхали. До потока не ишли, бо грозила нам смерт якбы нас нашли

Боі о Карпати до чела не были в плянах совітского фронтового командуваня, лем нищти німецкий фронт медже Сяноком – Сяном, а словацком границиом. А ширший плян мав окружити Карпати з полудня од Мадярів і Чехословакії 4-тий фронт український, а з півночи на землях польських 1-фронт український під командуваньом маршала Івана Конєва. Сталося єднак інакше. Першый плян не брати Карпати до чела ставляли маршалки совітських войск Жуков і Ворошылов на підставі стратегії в I світові войні 1914-15 роках. Політичны вожди Чехословакії інформували особисто Сталіна о приготувленю і вибуху словацкого повстаня до якого просили о поміч войскову. Была в ті справі делегация в Москві. Тогди Сталін дає наказ своїм фронтам творити 38 армию під командуваньом генерала

Москаленки і розпочати атак од Польщі на поміч словацькому повстанню. А совітські війска по тяжких боях на Львівщині не були на то приготовані. Єднак виконували розказ Сталіна. 8. 09. 1944 р. од Коросна розпочалася Карпатсько-Дуклянська операція совітських війск, якої плян закладав в 5-х днях поконати німців і дійти до Банської Бистрици. Німці в тім часі зміцнили свої оборонні сили і заняли окопи „дикунки” на словацькім пасі граничним по словацьких війсках. Аж 20. 09. 1944 р. зостала визволена Дукля – місочко, а 23. 09. 44 р. до низього кінця Зіндронови над раном пришла совітська розвідка, яка найперше звідувалася о священнику Колясу, який скорше перед фронтом виїхав з дому і деси ся скрив. Родина його остала на місці. Совітська розвітка, нам селянам, радила втікати на схід, же ту будуть міцні бої в яких можеме згинути. Часть селянів втекла до Дальови, а пару родин аж до Завадки Риманівської, серед яких нашлися і ми троє - мама і я з братом. Решта нашої родини ищи остала в домі, аж на наступний день перешли до Дальови - 24.09. 44 р. з двома коровами, які німці ищи не взяли на контингент. Коня нашого забила арматня німецька куля в потоци „Грошовім”, де перед фронтом пару родин приготовило землянки в березі од атаку зо сходу. Коли німці з Кичери нас зауважили то підіхали близко нас мотоциклом і вернули. Хибаль думали же там юж і совітські війска, бо за короткий час впали блиско нас кулі арматні. Тоді забило коня, корови і Петра Лазорчика, бо вишов на поле з землянки. Ми змушені були втечі з потока до півниці Феца Хомяка, який згинув в Дахав. То було 22.09. 44 р.. Два дні скорше надлетіли совітські літаки і кус стріляли, бомбили але німецькі війска в тім часі юж гвошли до окопів, а згрупування їх війск було скрите в горішнім кінці села під словацькими границями. При тім нальоті забили Гната Шимка і близко нашої хижки єдного німецького вояка. Пару вояків і пару конів було ранених але успіли їх взяти з собою як втікали. Збитого вояка скоро поховали близко вигону і річки, де лежить до гнес, хоць земля гробу юж зарівнана і не можна вказати докладні в коїрім місці. По двох ночах перебування в Завадці, де ищи сягали німецькі кулі арматні – Мама і брат перешли до родини Котисів в Дальові. Бракувало істи, в непраних лахах зявилася уши. Скору тіла обняли сверблячки. Совітські канони з Дальови без перерви стріляли в сторону нашого села Зіндронови і словацької границі. Перший атак на німецьку лінію фронту війск

Чехословакського армійного корпусу дня 30. 09. 44 р. піхоти і бригади танкової німці одперли. Згинуло дуже вояків ЧАК і розбиты зостали танки майже цілої бригади танкової. Приготовлений наступний атак ЧАК спільно з совітськими військами був успішний. 6. 10. 44 р. рано до дня о год 6. 00 німецькі війска втекли аж над річку „Ондаву” в Свиднику. Війска ЧАК разом з іх командиром ген. Л. Свободов вивісили фанни на граници і вставили граничні стопи на переході Дуклянського Перевалу в Барвінку.

6. 10. 44 р. наш уйко, Мами брат, став на міну і по одрізаню му ноги помер в польовім шпиталі на Посаді Яслиські. Там похоронено го на цментарі в Дальові. 6. 10 44 р. в ден мы юж вернули домів хоц німецькі арматні кулі ищи падали в селі. 8. 10 вернули зас до Дальови похоронити уйка.

Верну кус до дня втікання з села перед фронтом 23. 09. 44 р. До гнес не знам докладні чом Мама і други сусіде выбрали село аж Завадку Риманівську, дуже дальше од Дальови, до якої можна було перейти лем через гору і ліс в прості стежки 3 км. А наша дорога була майже смертельна. При опущаню села була бойова тиша, не стріляли ани німці, ани руски - жадна сторона фронту. Медже селами Зіндроновов і Тильзові під „Дебрями” окопувалося совітське військо. Колизме були в Тильзові німці почали юж стріляти з канонів. Ми дальше втікали в сторону Дримака, - ниже Тильзові. На полях близко ріки при етежки лежало пару забитих руских вояків. З Дримака біглизме завадськими полями, на яких руски війска уставили велике число канонів, майже на кожді меджі по 3 армати. Нагло чуєме голосы, наказы офіцерів „огонь”, а ми медже канонами. Вистріли цілком нас заглушили і повітря од вистрілів шмаряло нами. З великим гуком без перерви стріляли в західну сторону на села Гирову, Мшану.

Вояки, які стріляли крічали на нас: “граждані отходите”. А мы не знаме што робити і стаєме і ідеме. Гвидів то офіцер і затримав нас, приділив єдного вояка який провадив нас медже канонами з наказом отворити гамбу при вистрілах. І так мы щасливо дішли до Завадки по перейто бівше 5 км дороги. Руский вояк зголосив нас до свого командування, якое звідувалося одкаль і як зме втікали і де німецька лінія фронту. Нич зме при собі не мали до ідження. При совітські кухні дали нам зупи і сухарів. На ніч гладализме місця до спання в завадських газдів хоць в стодолі на сіні, без накриття. А ищи не було

студін. Ту єм мав колегів зо школи в Дукли – Фрича, Петенька, Сенька. І заночувализме в Фрича. По 2-х днях одталь перешлизме до Дальовы о чим згадую скорше.

Фронт од границі пересунувся на Свидник, але вояна на тих карпатських землях дальше кипіла. На Полянах, Крампні, Тихані, Жыдівскім і дальше аж до січньової офензиви 12. 01. 1945 р., в які в скорім часі була визволена ціла Лемківщина од Дуклі на захід, совітське позафронтове командування зараз по 6. 10. 1944 р. молодих хлопців, мужчин заберало до армії, хоць охочо нихто не хотів зголошатися, коли люди смотріли на страшне пекло воєнне в Карпато-Дуклянські Операциі, в які було забытих, ранених і загиблих 94 тисяч совітських, а 6,5 тисяч чехословацьких войск на не великих поверхні од Коросна до границі – 35 км. Лапали і ночами і взяли з села 14 мужчин на школіні в Бахужу коло Динова, одкаль двом удалося втечі – Губик Ваньо і Магала Ваньо. По тижневім школінію висылали на фронт. Юж в Івли за Дуклью згинув Стефан Дудзік, а Михав Шимко згинув в боях о с. Поляни.

В селі цілій час кватерує дуже совітського войска, котре з фронту присылають на одпочинок. Пізна осін дощова, войско ма змочений одяг. Памятам як в сусідні хыжы висісше нашой – Михала Войця – в боїску запалили оген і сушили обутя, мундури і онучки. Была небезпека, же хыжа крита соломов од кождої іскри може ся запалити, а моя родинна хыжа лем пару метри одлегlosti. А вояки збідували співали ріжны пісні, з яких єдна до гнес остала мі в памяті,

*Над берегом часчка в'ється
Печальну весть принесла.
А там за лесом за лесочком
Наш полк окружений стоял.
Патроны были на исходе
Снарядов совсем не было.
Працай мамаша и папаша
Да здраствует сырая земля.*

Бівшє не памятам.

Воєнни політруки зараз по фронті намовляли селянів іхати на схід до Сов. Союза, бо ту гори, трудне жыття, а там добра урожайна земля, вшытко ест і жыття богатще. Не вшытки в то вірили, але част люди, которых хыжы война спалила мала думки іхати.

Нашу хыжу як садибу писаря кус культурнішу і чистішу од других oddіл закватерування выбрал на замешканя генерала. Такой високости офіцера воєнного мы николи не виділи. Нас з хыжы усунули мешкати в стайні в тім і 78 – річного старушка писаря. Генерал лем часом приїджав автом на ніч, але вартовы служби цілый час хыжы пильнували. Коли прадідо читали в стайні церковны книжки то єден вояк зацікавився і підышов до них побесідувати як не було в ден генерала. Быв середнього віку і признався, же родом з харковской області по специальности учитель.. На ши мав медалик Матери Божої, який прадідовы показав і просыв, жебы то остало секретом. Прадідо його по тихи звідувалися як рады, ци іхати на схід, як намавляют офіцери політруки. Він найперше застеріг і просив жебы го не здрадити, бо пошлют го на фронт, на смерт, але дорадив сідити лем дома, бо там біда, перешла война і вшытко знищено. Нес чим палити, як в нас в горах і неє што істи, бо вшытко мусят давати для войска на фронт. Люде бідуют і голодуют. О тім ся потім переконают тоти што іхали юж в лютім 1945 р. Прадідо вислухав вояка і його слова замкнув в собі, наставився нигде не іхати і наши Мамі в тім і родині так дорадив.

По 12.01.45 р. войско одишло, а мы зачали якбы нове пофронтове жыття дос неспокіне, бо нихто не знов што і як дальше. В понімецкі касарні осталася лем гранична служба войскова до кінця войны, або довше до серпня 1945 р. коли до Барвінка приділили юж польських вояків – граничників. По фронті на бойових полях, в окопах „дикунках” остало дуже ріжной зброя, патронів, амуніції і ріжного розбитого воєнного репудря так совітських як і німецьких войск.

В лютім 1945 року під намовом совітських політруків виїхало з села 20 родин до Сов. Союзу. Везли іх на східну Україну до Дніпропетровської області, де іх жыття і долю сами описують. Залучам короткий опис Зиндранівчанки Анастазії Хомяк по мужу Федошу живучої тепер в Борщові.

Коротки спомини Анастазії Хомяк (по мужу Федошу) зо Зиндрановы, жуючої в місті Борщів обл. Тернопіль.

Мені юж тяжко писати по лемківски, так як від дитини я говорила, то даруйте що мішаю наш діялек з українською мовою, якой задобре

також не знаю бо до української школи не ходилам. Колись вчили в Зиндранові рускої мови (не російської, а нашої руснацької).

Коли в 1939 році почалася війна, як німці напали на Польщу я мала 15 літ. В той час я не знала що значить війна, яке горе она несе людям, краям і родинам. Я не знала єй перебігу і наслідків. Коли Німці напали на СРСР в 1941 році арештувано моого тата Теодора (Феца) разом з Андреєм Дудзіком. Забрано іх до Освенцимія, а дальше хибалль до Даахау звідки прийшло повідомлення, що батько помер. Нормально фашисти замучили в скорий час. Хтось запитає: чого, за що арештували? Відповідь проста і нелегка. Батько був совтисом села коли вернув з Канади. Майже не ходив до церкви і тут було підозрення, що то комуніст. Були припущення, що перед Німцями таке оскарження міг донести тодішній священник. А як було дійсно то тільки Бог знає.

Коли бракло дома батька, а нас остало з мамою троє дітей, в той час я почала розуміти що означає війна. Забрали без суду і никто не знає за що згинув.

В осені 1944 року прийшов фронт на який ми чекали, що придут наши брати зі сходу нас визволити спід германських окупантів.

Фронт на Дуклянщині був страшний, коли числити що совітських воїнів згинуло, било ранених чи взятих до плену 94 тис. а 6,5 тис. вояків Чехословацького корпусу. Отже 100 тис. вояків. Боже як іх командування пхало на смерть, цілий час "вперіод, огонь" і нияк до заду. Фронт перешов над ріку Ондаву в Свиднику. 6 X 1944 року було визволене наше село Зиндранова і Барвінок. Згинуло і німців немало. Войска перешли до Комарника і дальше до Свидника.

На заді остали воєнні команди, котри одразу намовляли іхати на Україну до Союзу. Моого мужа хата згоріла, наша осталася і ми думали що робити. Казали, що тут була і буде біда, а там земля чорна, урожайна, то поїдемо як до раю. Тай записалися хибалль 25 родин добровільно іхати. Село числило 175 родин то не було богато. Отже нас числено піонерами.

А було то так. Приїхали фурманки і завезли нас до станції в Івоничу. Там нас тримали в зимовий час кілька днів. 28.02.1945 року відправився поїзд - ешалон зі станції на схід. Погрузили нас в товарні вагони по 5-6 родин в один вагон. Іхали ми 10 днів, ночов іхали, а днем стали в степі там паровоз відчипили, а ми стояли в полі. Не було що істи і чим палити, щоб отримати тепло, а зима була сильна, діти з нами нещасні збідувані. Скільки було плачу, ридання і хорих.

Привезли нас на станцію Верховцеву, розгрузили нас і там ми чекали сутки поки по нас приїхали фіри волами та коровами. Погрузили на підводи (вози) і потому іхали. А треба було іхати 30 км. то іхали цілу

добу. Нас 4 родини взяли в один колхоз в село Деметкань. Кожна родина мала по 1 корові, то ми вели корови на зміну, бо тяжко було одному. Я була в тяжи і ждала дитини, то не могла пішком далеко ити, то я сіла на фіру і іхала. Мороз був сильний, то я відморозила ноги і довго хорувала.

Вночі привезли нас в колхоз в кантору (бюро), там палили соломою і ми там ніч перебули до рана. Рано нас розвозили по хатах на квартирі, в одній квартирі господиня з дітьми (бо чоловік єй на фронті), а в другій ми - 5 осіб. Палили соломою, істи не було. Дали нам по трошки муки, круп і олію. Для корови привезли соломи і для паління. Дуже нам було тяжко і страшно. Боже, намовляли нас іхати до раю, а ми люди з гір, як в пеклі. Пришла весна то пішли ми всі до колхозу до роботи. Мужчини ручними пилами різали кльоци на дощки, а жінки копали огорожину. Дали нам по 1 гектару поля, то ми садили, що могли і мали. Люди давали нам насіння, ми ходили поміж хати збирати. Так ми жили 1 рік і довідалися, що наши люди і наша родина - рідносельчане переселені військом польським осеню 1945 року в Тернопільщину.

До нас приїхав мої чоловіка Петра брат Михайліо і я побачив наше життя, то намавляв іхати до них на Західну Україну до містечка Борщова. При перевезенні затрати матеряльні були велики. А мені навіть в дорозі дитина померла, яку я привезла до Борщова і тут похоронила (на весну в квітні). В 1947 році був великий голод. Люди сильно голодували, бо запасів харчів жадних не було. З нашого села багато людей померло на тиф і від голоду. Місцеві люди не прийняли нас як своїх, а крічали на нас "дурни Лемки". Но але ми все горе витримали, бо мусіли.

Потім ся змінило на ліпше і гнес хотіть трудно економічно, то жити можна. Тільки що з того, як пришла старість, а молоді літа перейшли в тяжких тернистих умовах. Біда була під німецьким окупантам, а ще гірша прийшла для нас по визволенню яке принесли солдати, бо гинули в боях, а політичні владці зробили то що тільки з сумом згадувати.

Анастазія Хомяк

Люде були неосторожні – окреме молодеж. Часто клали до огня кулі і стріляли. Сильно ранило при огніску Михала Осуха і його сестрянцю Нацку Мадзей. Штефан Чомко – Кулявишин ремонтував автомат і прострілив сой ногу. Василь Явиляк – Дячків став на міну і одняли му ногу. Михайло Ференц, старший юж мужчина, штоси робив з запальником до гранату і ранило му руку, покалічив пальці. В цілім селі було дуже інших випадків поранення.

ВЫСЕЛЕНИЯ НА СХІД 1945 р. І АКЦІЯ ВІСЛА 1947 р.

Доля наша, доля лемків була в руках тогодішніх владців Польщі і СРСР. Союза, хоць Польща аж ся одновляла. Нихто в тім часі з наших дідів, прадідів не думав, же мусить лишати рідну хуїжу і землю і будуть го вести в незнане о голоді і холоді. І то по закінченню війни, бо такого в нашім житті і в нашій історії иши не було і то в краю європейськім в 20-тім віку. Над Карпатами тягнули чорни хмари юж по підписанню умови- угоди медже Тимчасовим Урядом Польщі а так званов красні – Українсков Социчлістичнов Радянсков Республіков, 9. 09. 1944 р. о “добровольнім” переселеню.

Част молодежы вертала з примушених робіт в Німеччині зараз по закінченню війни і не знала як дальше укладати життя в бідних повоєнных родинах. Серед молодежы чулося радіст з пережитої війни і верненю до рідного села, до родини. Дос часто молоды організували забавы на яких грала своя циганска музика, бо цигане тых пережили війну і остали ту дальше жити. Они тых не знали, же мусят лишити село і ити в світ. Іх єднак до СРСР не пхано, бо умова односила лем до русинів- українців на тих теренах.

Коли газдове скосили сіно і зерно, а декотри викопали бандурки зачалася повна трагедія для нас, для лемківського роду. Дня 2. 10. 1946 р. до села приїхало дуже войска польського, котого офіцери проголосили, штоби люде приготовили ся до виїзду, бо заран 3. 10. будуть вивозили на Україну. Не виштки в то вірили, але страх огорнув люди, бо то юж осін, близко зима і де, і як будуть вивозити.

Войско зачало красти рештки худобы, вівці, коні што німці иши не взяли і што остало по фронті і продавали в сусідніх селах – в Барвінку і Тильові за палінку. Господаре зголосили того до офіцерів, котры злегковажыли скарги, а провіряли документы і робили спис до виїзду. Приїхали до обіду першы фурманкы з польських сел од Дуклі і клали на возы лем што найважніше – перини, лахи і дакус істи.

Пару хлопів, котри перед 1939 роком служили в войску підняли бунт, жс не поїхают покля войску не oddаст того што од вечера до рана пакрали. В ті справі вибралася делегация до команди совітських войск в Сяноци з прошенном о поміч і охорону. Делегация вернула з рускыма вояками і их офіцером, котрий зажадав од майора польських войск, аби воякы вернули людям то што вкрали. Майор скликав своє

войско і повідомив о тім, же як не будут сповнены жаданя люди і совітского офіцера то грозит воєнний суд. В таких обставинах выгнаня опізнилося о єден ден, а в ночи польськы вояки припровадили забрани звіряті і оддали хоць не кождому tot сам скот што взяли і просили селянів, жеби бівше не робили домагань.

Хто ищи мав коня то клав што міг на свою фуру і так 4. 10. рушив ряд фурманок в сторону Дуклі на Івонич до стації колейової в Вороблику. Перши фурманкы якы везли выганяных були нападени і рабуваны за Дукльов напротів панського парку. Заберали корови, зерно і што ім пасувало і то в білый ден офіцяльно, бо обороны выганяных жадной не було.

Остатні ден шоры фурманок були охороняны групов совітських вояків з Сянока. За Дукльов зас чекали рабушники. Коли затримували фурманкы охоронни рускы вояки дали пару вистрілів для пострашыня. Рабушники повтікали і скрилися за дерева. Єден з них стрілив до совітского вояка на єднім з задніх возів. Цільй транспорт іхав до переду і офіцер і решту вояків о тім не знали, же вояк тяжко ранений. Затримати транспорт было не можливо. Рабушники втекли, а ранений вояк помер в Мейсцу Пястовім. Пережив неборак страшну війну, може і до Берліна дішов і аж ту по війні в Карпатах бандитска куля одобrala му житя. Привезли го похоронити в Сяноци, одкаль совітский прокуратор 3 раз приїзджав до Дуклі може арештувати вбивцю, але за кождим разом го скрито. В кінци прокурор перед людми висловився, же руский солдат повинен 10 фашистів забити, ане сам дати ся забити і справа так зостала закінчена.

В селі Зіндронова остало иши 32 родини, котри вшеляк боронилися перед виїздом. Декотри в тім часі скрилися до ліса або на други села – найближши Барвінок, Тильова, Дальова.

Василь Ванат – Гащін показав посвідку, же в 1920 р. быв в легионах Пілсудського. Наш прадідо Т. Кукела вказав документы, же быв 43 рокы писаріом громадским (сельским) за пануваня австріяцкой монархії і за одродженой Польщі до часу постанови о шовтисах. Мав прадідо тых якисий медаль польский, який также вказав. Мама наши зас вказували документы, же мализме і маме іхати до Тата в Канаді і же чекаме на дальшы документи до виїзду. І так якоси нас оставили, але не була то легка дорога, коли єдни іхали і заздростили тым што остают, а они мусят іхати. Выгнаны з села люде

в Вороблику чекали на потяг хибаль 3 тижні в бараках не критих, часто голодны і холодни. Групи молодых селянів якоси вертали до села по ідоло і деяки річи, лем іх дорога була грізна од банд. Мали з собов зброю і банды хибаль о тім знали, бо іх не рушали.

Перебивання на стації в Вороблику і дальшу дорогу аж в Тернопільську область Борщовского району кус описав мі ровесник, колега з шкільной лавки Іван Бек. Влучам його опис поміщений в музейні Загороді 12 (1) з 97 р.:

Іван Бек - спогади

Я не науковец і писаня спогадів для мене трудне. Сам не знаю від чого почати.

Не можу забути моїх молодіжних літ в воєнний окупаційний час. Помну 1944-45 роки, поки нас не переселили на Україну. Чути було, що різні банди нападають на наши села і людей, і як весною і літом 1945 р горіли хати в декотрих селах (від нашого на схід), як Шкляри чи інші. Ми не знали блище хто палив села – чи поляки, чи УПА.

22 вересня о год. 10 рано в наше село приїхало багато польського війська, дали строк дві години на збирання і одну фіру, тай забирається. А що можна було взяти на одну фіру? Хто що мав в хаті то 70% остало, а в нас було 18 моргів поля, тому майже все зерно, яке було неомолочене, десь так як казали мені дідо і батько осталось 40 центнерів зерна і 40 центнерів картоплі і все решта майно в хаті, знарядя до обробки землі та інше.

Везли нас під великою охороною війська і ми їхали майже цілу ніч до Вороблика. На желізнодорожній станції в Вороблику нас все село, біля 120 родин, розмістили в якісі бараки, в яких були погани стіни і погане накриття, а внизу земля. Як ще не було дощу то якось можна було присісти, чи на щось лягти, а коли падав дощ то була велика мука, аж зараз мені дуже страшно. Коли комусь розказую то трудно повірити. В ті бараки привезли також людей з Полян і Гирови від Дуклі. Там ми пробули більше двох тижнів. Можна собі уявити два такі великі села, коли на станції антисанітарят, голод, холод, не було чим і де зварити якусь їжу і що зварити. Через деякий час ночами на нас почали нападати, красти худобу, вівці, рештки хто мав і особливо коней. І тому прийшло звернутись до радянських військових гарнізонів, щоб нам дали охорону. І вони дали, що тоді не було вже так страшно. Але пригадую, що в кількох жителів нашого села, вкрали коней і корови

просто із паствиска в день. Щоб спасатись якось від голоду збералось по 10 і більше фір і їхали до Зиндранови за продуктами для себе і худоби. Це була дуже небезпечна поїздка, тому що по дорозі, особливо з Дальової до Кролика, нападали на нас банди і заберали віз, коні. Вдавалось більшіст провезли тому що у нас після фронту було bogato різної зброї і напастники побоювались. Я сам мав два автомати, три карабіни (кріси), немало гранат, патронів, пістолет, так що стріляти було з чого, щоб боронитись і мені здається, що банди боялись нападати на Зиндранову, бо село було досить грізне для них. І так надто довго польська служба нас держала в Вороблику. Люди почали хворіти і з затой ніщети. Ходили від нас делегації, чому не дають вагонів для виїзду. Відповідь була одна – нема поїзду. Всю документацію по переселенню писав і оформляв вчителя Байка син Янко, як його тоді називали.

І думаю про таку ситуацію – памятаю, пустили чутку, щоб не записувати все майно, що осталося в дома, як зерно, картоплі, різні прибори до обробки землі і інші речі, тому що як прийдемо на Україну до Рад. Союзу то нас порахуют богачами, куркулями і вивезуть на Сибір. Так що багато людей наших в тому числі і ми програли, тому що записали дуже мало зерна, картоплі і других речей. Так що і тут подібна політика Польщі і Радянського Союзу зіграла на їх користь, тому що прийшлося нам мало що повернати по приїзді на Україну. Віддали нам в основному зерна, то що було записано в документі, а записано було в нас щось 5-6 центнерів.

Коли вже домогли ся вагонів для виїзду, грузили нас по 2-3 родини у вагон. Було так, що в одному вагоні і люди і худоба, коні разом їхали. Памятаю такий випадок, як жалізнодорожники вкрали вагон коней, тільки не памятаю чи є були коні господарів рідносельчан. А зробили дуже хитро і просто. Коні погрузили в вагон, а цей вагон вчили до поїзда останній у хвості і коли ми виїхали з Вороблика, то в ночі коли люди спали, вагон на якісі станції з кіньмі відчипили і так коні пропали. Крім того доїхати до радянської границі було дуже трудно, тому що заганяли наш ешалон в тупик на станції і стоїмо день – два. А на одній станції (не памятаю назви) поки не дали барана – вівцю то нияк не давали до ешалону паровоза, а це вже пізно осінь, дощі, холод, а одяг в кожного був бідний. От так польська сторона нас вивозила в Союз. Пригадую і зараз, тоді була політика страшної національної ворожнечі. Як в Польщі, так і на Україні вбивали одні одних.

Довезли нас до границі на станцію Самбір, тут перевантаження в радянські вагони, бо колія тут ширша. Тут вже скорійше нас везли, менше було всяких затримок і так довезли нас в місто Борщів на станцію. Коли розвантажились з вагонів на землю, на дворі падав дощ,

холод і нема де скритися. Плач, сліззи. Під вечер прийшло районне керівництво і розподілили хто має в яке село їхати. То була страшно важна поїздка. Ми з батьком взяли на фіру свої речі, дві малі сестри і в дощову погоду поїхали в село Глубичок, а мама, дідо і брати осталися на станції до ранку. Ми з батьком їхали і вже темно, ніч. Десять 2 км від села у нас у возі зламалось колесо і не можемо доїхати. Біда, сестри померзли, плачуть. Батько пішов у село позичити колесо, але зайшов до одної хати, до другої, розказує свою біду, відмовили, не позичили і тільки натрафив, де жили переселенці, десь зза Сану, то ті люди нам допомогли.....

Коли вже приїхали в село Глубичок звернулись до голови сільської ради, то він нам приділив колишній жидівський будинок. Правда, в цьому будинку було 4 кімнати, але багато вікон, дверей не було. Не було і стайні щоб поставити туди корову і коня. Подвір'я було дуже мале, так що і грядки не було щоб щось посадити, і живи як хочеш. На другий день ми з Борщова привезли решту свого "майна" в ту хату. В Глубічок приїхали також наші близькі сусіди: Габлови, Чурови, Телепків Михайло, Вовчок, Ференц - інвалід без ноги, та ще кілька інших родин. І знову нова біда, що істи?, і тим більше чим палити - хотяби якусь їжу зварити. А на дворі зима. І як нас зустріли місцеві жителі? На словах від ока ніби добре, але направді далеко не так, то нас називали лемками "дідами" і паршивцями. У них щось було позичити чи попросити то тільки встиду набрався в докір. Можна було почути, що наїхали сюди дідове, голота ітп. То що польські родини, які виїхали в Польщу, оставили будинки і на подвір'ях стодоли, стайні і другі речі, то все було забране.

В будинках, в стайннях в більшості не було дверей, вікон і ні патичка дерева, голі подвір'я. Коли весною давали нам поле, то переселенцям приділяли десь за селом, далеко - 5, 6 км. Поля запущені в бурянах, тому що кращі поля які оставили поляки забрали собі місцеві жителі. В кого був кін, то ще поїхав орати, сіяти за село, а ті без коней, як Габлови і другі то страшно бідували, а звичайно ми один одному допомагали. В нас в переселенців, в кого остали, то були добрі коні. Місцеві жителі заздрили нам. В них була така думка, що ми як лемки взагалі не вміємо ні жити, ні працювати по людськи. Але коли життя показало як ми вміємо працювати, що кожний господар із наших вміє зробити двері, вікна, воза або вкувати коня, знаходити вихід з трудного положення, - іхні погляди змінились і говорили, що це за люди, що не візьме в руки та і зробить.

Був такий случай, - ми з батьком поїхали в ліс за дровами, що назираємо в лісі, бо доброго ніхто не дав, а лежало дерево досить

довге і грубе, яке буря звалила вже декілька років тому і батько каже до лісника, що дерево тут гніє, пропадає а ми так бідухи без дров. Дайте мені, я його заберу, то ті лісники сміялісь з батька, як він те дерево візме. Але один лісник каже, як що сам із сином погрузиш на фіру, то бери. Батько каже, добре, беру. Ну ми лемки лісові люди, врізали дерево по довжині десь по 8 метрів, розтягнули воза, підсунули під дерево одним колесом, ланцюг, коня і передній кінець вже не возі, а потім задній теже, то вони за голови ловились від здивування що така винахідливість у нас. І ми то дерево за два рази забрали до дому і було чим палити. Місцевих жителів дуже дивувало то, що лемки щирі, дружні, гостинні, один одного виручає і тут же по своєму горді, один за одного, як кажуть, горою стоїть. Бувало так, що з бідніших місцевих людей попросять привезти дрова, або поле виорати, засіяти то лемки зразу послухали і саме важне те, що не брали плату за роботу, а за дякую. Або хату побудувати так як та традиція була у нас на Лемківщині. Чого тільки тут не було і що не робилось.

Ночю чуєш стріляють, тому що в селі був гарнізон радянських солдат, які ловили так називаємих "бандерівців". А тоді так було, або як то ночю приходять в хату бандерівці і давай ім добрий одяг, взуття, істи або чвертину свині. Не даш, то будеш повішений, а в день як хтось доповів на тебе в гарнізон, або кагебістам, то вже на другу ніч тебе вивозять на Сибір як "бандеру".

А бувало і таке: у Телепкового М. прийшли ночю до нього і забрали коня, а прийшли вояки у формі радянських солдат тільки на шапках тризуб, з автоматом то попробуй не дати. Так і коня забрали і казали що повернуть, але того коня ніхто не повертає. Він бідний прийшов до батька і каже свою біду, та і каже давай поїдемо в Борщів на базар може там знайдемо. І дійсно, коли приїхали на базар, то пізнали свого коня, який продавався і коли почали питати що то за кінь, то Михайло каже що десь з пасовиська втік, бо боявся казати що його ночю забрали хлопці зі зброяєю, то тоді підійшло до них ще пару хлопців і сказали, що то кінь не їх, а один відвів в сторону Михайла і на вухо йому сказав, що іди до дому і нікому нічого не кажи, а то будеш на шнурку висіти. І так кінь пропав. А десь через тиждень до нас в хату ночю заходить двох у формі радянських солдат, а на шапках тризуб з автоматами і кажуть: що ми з УПА, нам треба дати коня, то тоді батько дід, мама почали просити, що в нас велика сім'я, чим нам обробляти ітд. Але це нічого не дало, давай коня і все. Автомат наставив і ніяких розмов. Тоді дід каже ім, що кінь дуже нервістий, кусається, але пішов і вивів коня на подвір'я. А там чекав один із них і коли сів на коня, а наш кінь дійсно був такий що вдома призначав тільки діда, батька і мене. Більше ніхто

до него не міг підійти і коли той сів, рушив щоб кінь ішов, а кінь відчув що то не свій сидить на нім і зразу його скинув. Тоді бере другий з них, сідає на коня і тільки сів, а кінь ноги передні до гори, цопки став, а той знову на землі і з тої злости витягає пістолет і хотів застрілити коня. Але серед них той що незаходив до хати каже, не стріляй коня, ніхто його не напав щоб він нікого не пізнав, а тільки своїх. І таким чином в нас коня не взяли.

Ті події що були в той час дуже важко зараз описати. Не хочу очерняти хлопців з УПА, бо серед них були справжні герої, чесні і порядні люди. А біда вся в тому, що під іхню марку були другі і то або зі свого села, або сусідніх. Жалітися в той час до влади ніхто з нас не ходив і попробуй пожалітись. Хто з наших селян попав у якесь місто, то там такого майже не було, але нас в основному переселяли в села. Такий ще погляд був, що перші роки ми як хлопці, дівчата майже неспілкувалися з місцевими хлопцями і дівчатами. Вони просто нас цуралися, як таких лемків дуже біdnих. Але як що взяти місцеву інтелігенцію, тільки вся біда що було її дуже мало, поодинокі випадки, то в них був другий погляд на ті події. Вони з новим розумінням до нас відносились.

Погляди змінились до нас і на нас після 50 років, коли наша молодь почала вчитись. Поступала в технікуми, і інститути і коли з'явилася матеріальна можливість вчитися, то тоді наша молодь з переселенців пішла в різні школи і в університети. І дійсно тої молоді з'явилась перспектива до науки і по сьогоднішній день це проходить. Після страшної посухи де за літо 1946 р не випало жодної краплі дощу, голоду який тоді створився, хвороби людей на тиф нам вдалось переїхати на Григорівщину блище Тернополя. Тоді тут хотій картопла трохи зародила і зерно було. А до Григорієва з одеської області коровою у возі запряженою переїхав наш родич Фіканич Федор, переселенець з с. Барвінка. І тому ми у 1947 році своїм спасенним конем переїхали сюди, а в Глубічку наші сусіди Габлови, Чурови і другі остали і багато з них повмирали тоді від тифу і голоду.

1947 рік і тут на Григорівщині був дуже страшний. Ізза голоду одні других вбивали, ночами рабували, люди пухли і вмирали. А в нас була велика родина тільки ми зразу, нас троє братів, дід пішли працювати в радгосп, а це державна рільничча організація. А місцеві не ішли в радгосп то в нашему радгоспі більшість працювала наших переселенців і люди зі східних областей. Роботи були різні, худобу пасли, в полі копали буряк, хто на вагон возив ітд. Потім мене забрали на трактор помічником тракториста і було добре то, що давали їсти . Тоту їжу як хліб, а давали його 600-700 грам на день, треба було ділити

і до дому нести, бо в дома були ще менші брати і сестри, але то була велика радість хоч що небудь але була їжа. На моїх очах я бачив за селом що там лежить мертві людина і в других місцях. То було щось дуже страшне і зараз як згадаєш самому не віриться. На початку 1948 року мене примусово забрали в Домбас у вугільні шахти на роботу, як тоді казали, на відбудову вугільних шахт. Там ми працювали з німецькими пленними - бувшиими вояками. На роботу в шахтах було забрано багато і з переселенців.

Праця під землею була важка і небезпечна так як були непоодинокі випадки що обвал задавить людину, або калікою зробить. В шахтах я пробув 48 - 49 роки, а згідно тодішнього закону я повинен був відробити 4 роки. Но якось вдалось поїхати у відпустку до дому і вже назад не поїхав. Хотіли судити як дизертира але в 1949 р тут всіх записували до колгоспу. Хочеш чи ні пиши заяву що добровільно хочеш і мені сказали або тюрма за Домбас, або колгосп. І так я остався в колгоспі. Робив я декілька місяців і потім та людина яка мене заставила їти в колгосп, а був він з районного уряду, каже: ти Іван є здібний хлопець, молодий, тобі треба вчитись. Я постараюсь направити тебе на навчання. І так і зробили, що мене направили вчитись у Чернівці на агронома, то я провчився 3 роки. З початку наука була дуже трудна, навчання велике, але я дуже багато працював над собою і закінчив технікум на відмінно, одержав диплом з відзнакою. Після навчання постійно працював, але вже як спеціаліст в колгоспі і в різних державних організаціях. Багато дечого приходилося пережити, побачити. Так я вже маю 45 років робочого стажу в державних установах, але таке життя як нам зараз зробили наші керівники виглядає, що воно гірше ніж було після війни.

Що це за життя, коли я живу у хаті одіть і мені холодно, зимно. Одержую мізерну пенсію, а щоб купити і привезти 1 тону вугіля то треба віддати 5 місячних пенсій, а за що тоді жити? Я ще трохи працюю, заплата дуже мала але і тої вже 3 місяці не дають. Кажуть, що не має грошей і живи як хочеш, а життя має свої вимоги. Коли стане щось кращого то невідомо, бо вже 5 років нових часів і все гірше та гірше. І так ми живемо в Богатії Україні. Пишу ті спогади і сам я такий розстроєний з нервами і зза того життя і тих порядків, які зараз є у нас. Люди між собою сильно ворогують. Ворожнеча ще йде по релігійних конфесіях, одні за павославія, а другі унію. Не пускають греки православних даже у церкву. Та ще ворожнеча хто "чистий" українець, а хто "москаль", один одному штуркає ти москаль, ти руский, ти хочеш союзу, а життя тоді було одне а тепер друге. Можна сказати гірше стало матеріально жити. І от такі конфлікти робляться в основному в західних областях України, бо у східних такого нема. Для мене не важне хто до

якої конфесії і релігії належить і якя чия національність, аби тільки був порядною людиною. Я в житті нікому не сказав чи він греко-католик, чи православний. Такого не було, бо для мене віра в бога, а конфесія не має значення. Так що до нашого трудного життя матеріального ще додається трудність релігійних негараздів і національних.

Боже, нераздумаю одолі нашій, наших людей. За що нас виганяли, переселяли з рідної хати і землі на чужину, щоб тут бідувати, переживати голод та інші нещастия. А якя доля кожної сім'ї окремо. За які і чий вини нас лемків в горах досягла така кара по закінченню 2-гої світової війни.

Згадую нераз яка доля життя випала на моого діда Прокопа. 5 років служив в австрійській армії в кавалерії. Потім 5 років в Америці в копальннях. І коли вернувся до дому вибухає війна російсько-австрійська. Берут до армії і на фронт. Був в боях ранений. Попав до росіян в полон. В плену був в Саратовській губернії і до дому повернувся аж після революції у 1918 році. А така доля спіткала не одного. Не вірив ніколи дідо, що за дві години кажуть йому з родиною опускати рідну хату, село, рідні гори і їхати в незнане та ще в яких умовах. А тут що пережив в тяжкі повоєнні роки, тяжко згадувати.

Іван Бек

Не вшитко Ваньо замамятав і описав, бо як молодий хлопець не вшытко видів, не вшитким ся цікавив, або деяки факти забыв. Памятам, як пришла група молодих, вигнаних Зіндронівців з Вороблика до села з таким пляном, же село спалят і хыжы тых што остають, жебы іхали. Алс до писаря кус мали пошаны і до нашої родини, тай пришли о тім повісти і якбы ся порадити. І Мама нашы і писарь пояснили ім, же спалити село, хыжы то найлегше і може не остане никто в селі, лем як даколи хтоси з них запрагне прити до рідного села і никого ту не застане, то по што юж приде і ци так буде ліпше як думают, кому то зроблят на зліст. Передумали тото і село не спалили. А жыття вказало, же пак мали до кого написати і приїхати, бо і гнес дуже з них приїждят в одвидини. Тепер повідауют, же рады писаря бывли розумны.

В Вороблику вигнанці нашы пережыли велике терпіння од нападів банд, котри днями і ночами крали людям што ся дало. Быв і такий трагічний факт, же банда хотіла взяти од єдной жінки - Мацек Анастазій - остатню корову. Жінка мала при собі лем єдну дітину, 4-літнього хлопця і просила, благала штобы ей не кривдили. Єден з

бандитів жінку застрілив і корову взяли. 4-літнього хлопця взяли в опіку сусіде. Його маму деси недалеко стаїї закопали, похоронили без труны, без священника і никто гнес не найде ей гробу. Коли быв єм в Борщові в одвидини рідных то стрітив єм того хлопця, юж як дорослого мужчину по фаху шоффера. З плачом звідувався мене якбы міг найти гріб своєї мами, а то юж гнес по 50 роках не можливо. Ой якбы прагнув помститися на тых бандитах, котры невинно забили його маму і його оставили сиротов в руках чужих, хоц своїх селянів. Лем така помста тыж не можлива, бо де тых бандитів найде. Його мама была стрижочнов сестров моей Мами, а для мене дворідня тета. Была самітна, незамужна. Ей дітину - сироту виховувала решта родини. Можна сой уявити яка печаль огорнула вигнанців по такім бандитскім нападі. А што переживали вигнанці з других сел то не легко описати. Можна прочитати короткы спогади Івана Кирпана о вигнаню селан з Камянки і перебываню на стаїї в Риманові. А коли потяг рушив на схід то остатні вагоны з кінми banda спільно з колеярами одчишили і 4-х молодых лемків вартуючих коні замордували. І тыж никто не зна де іх тіла загребали.

В примусовім вигнаню 1945 р. село мусіло лишити около 125 родин. По іх одізді з Вороблика здавалося, же село ищи кус буде жыти з тыма селянами што остали в смутку і горю за сусідами, за рідними нераз близкими.

Бівшіст хыж зостала пуста, а в них лем коти жалібно мявчали, бо юж не было газдів, жебы іх накормити. До смутного і майже порожнього села вертала решта молодежі з Німец і дуже з них своїх рідних юж дома не застала. Декотры з них іхали на схід за рідними, а декотры остали при тых родинах што бывли в селі. Єден з них Михав Габла просив Маму о дакий адрес до Америки. Просив Маму, жебы я або брат Ваньо пішов з ним, бо вертат до Німеччини. Нас Мама не постили. Так і зробив, же пішов назад до Німец, одтамаль якоси дістався до Америки. Ци ищи жиє незнам юж гнеска, бо не пише.

З первых добровільно виїхавших до Сов. Союза Михайло Скородинский якимси чудом вернув до села, же якоси переїхав границю в товаровім вагоні. Потихи оповідав о трагічнім жытю степовім в колхозах і же мусів одтамаль втікати. Быв єднак осторожный перед УБ і тайными службами совітскими. Мав тогди лем 17 років житя. Потім в 1947 р. быв вигнаний в акції „Віслі“ на

землі західні до воєв Ольштин, там заложув родину і помер юж на 56 років життя.

Давний сусід Теодор Явиляк на цмунтери в Зіндранові.

таких обставинах яки остали. Декотри селяне, як Михав Лазорчик, Ваньо Губык, Андрей Шийка і іншы покус гандлювали товарами зо знайомымна на Словачай в сусіднім селі Комарник. За сіль, нафтуканфіну з Польщі доставали цукер, нитки, синец і інше. Границя не була ищи міцно стережена і через ліс можна було перейти без перешкод.

Вернув з Німец і наш родак Фецьо Мацек, брат рідный Анастазії, которую банда застрілила в Вороблику. Родини в селі юж не застав тай перебивав з нами і прібував тыж кус гандлювати з нашыма з Комарника. Скоршее узгіднив ден – час припровадити козу до ліса, а Комарняк мав винести 20 кіля цукрю. Єдно весняне рано він просив мене о поміч заганяти козу на омовлене місце в лісі на пасі граничнім.

Вернув з Німец 1946 р. тыж Теодор Я., котрого велика родина выгнана была на схід. Ту зостав лем єден його брат Ваньо женатий з бывшов садівничков з с. Пулавы (назвиска не знам). Короткий час перебивав в брати, а на ярь 1946 р. мав іхати за родинов на Україну. Потім в селі розишилася поголоска же пішов до родины братової в Пулавах, де быв намовлений через партизанів УПА вступити до них, бо в Пулавах в тім часі мали місце перебивання. Нихто в селі не вірив, же Феця могли приняти до УПА, бо быв інвалідом, на єдно око не видів і не міг стріляти.

Минула зима 1945 – 46 рік і зближалася весна. Здавалося, же жыття в селі хоц смутне без його давних люди, молодежы, родин доходит до нормальности в

Коза в лісі вирвалася і зачала бечати, ледво зме єй зімали. А “пупкаря”, як називали наших Комарнянів, неє. Пришов опізнений, лем без цукрю, а нам козу нияк брати назад і треба было йому oddati, або юж дарувати, бо николи цукрю за ню не дав.

Потім наш родак Фецьо поіхав глядати роботи аж до Вроцлаві і в Одрі – ріци втопився, як нас повідомили урядово. За родинов на схід не хотів іхати, а ту в Польщі ждала го смерт.

Пришла весна 1946 р. Тоти што в селі остали покус яровали – орали, сіяли і садили бандурки. Свят Великодніх майже не было, бо юж жадного священника нашого і одправы в церкви не было, ани посвяченя пасок і яец.. Одчувалося пригноблиння, жаль і смуток. Мій Тато Николай з Канади написав перший лист по войні в пізне літо 1945 р. хоц почта ищи не робила нормально. Тато жив пропагандов політикерів з „Лемко Союза“ і газети „Карпартска Русь“ і радив нам – Мамі – жені і сынам іхати до Сов. Союза, бо там наше спасение жыття. Ми до Тата написали, жебы він поіхав перше, нашов місце жыття, мешканя, роботу, а тогди мы до нього аж придеме. Тато зрозумів, же штоси оно не так, кой іншы люде іхали під примусом, чого они не знали, а мы чомсы не хочеме. Тогда зложыв документы о наш приїзд до нього, што в часі повоеннім не было скоре і легке. Листи скоршс приходили до Чехословачії то Тато писали на адрес нашей родини в Комарнику, де зме мали дальшу родину по Таті – Літваків, Бабяків і дуже знайомых. Там Тато прислали для нас перши пачки з лахами.

Мама думали о дальші школі для мене і брата, але не было такої можливости. Хтось ім дорадив дати нас на nauку дакого ремесла. Отже мі нашли місце nauки кравецтва в Яслисках в кравця Нізьолка. Бив од нього ліпший кравец лемко Шипак, але не мав місця замешканя і дос дуже пив. В Нізьолка я помогав од яри 1946 р. кус в роботах господарских, бо він быв кус інвалідов на ногу. Ми там давали істи і місце спаня. На неділі ишов ём домів через гору і ліс Камарку до пізной осени. Під зиму нераз бояв ём ся ити лісом. На зиму було трудно і доходити на nauку і там мешкати. Мама нашли нове місце nauки на Цергові коло Дуклі в майстра Кордися Казімежа, а мешканя в тім самім домі што варштат – в Піотра Ястшембского.

В Яслисках і на Цергові я юж дуже навчився кравецтва, хоц то іщи короткий час, а нормально до челядника треба вчитися 3 роки. Разом зо мнов вчилося 2-х старших учнів, Манек Циран з Липовиці

Юзеф Сідор з Теодорівки, котрий часом мі вимавляв народовіст, часом докучав о русінство і чув ся важніший од мене, же раз майстер звернув му увагу і дос ся успокоїв. В часі моєй науки , до варштату майстер приняв ищи єдного учня Чеслава Глода з Ясьонки, бо Циран юж кінчив час своєї науки.

Пришла осінь і зближалася зима 1946 – 47 р. В суботи було все дуже пильної роботи в варштаті і не все на неділю ишов єм домів в студеный час. Нераз Мама приносили істи і лахи перебратися.

Люде в селі і в околиці жили в страху перед бандами коли довідувалися о нападах на лемків в Завадці Риманівські, подібні банди нападали на село Гирову. Банди крали і рабували невинних безборонных селянів і заберали што ім ся подобало. Знаний в 1946 році напад банди на село Тильову. Банда в войсковых мундурах добре узброна заберала худобу, коні і што в хыжах было вартісне. В скорім часі удалося повідомити граничне войско в Барвінку, одкаль на конях прибіглы вояки з комендантром пляцівки Ю. Я.. Провідника банди нашли в хыжи лемка Ваня Легы. Поручник Я. зажадав од шефа банди документи, як од войскового в мундурі. Коли зауважив, же противник глядат ниби документи, а сігат по револьвер, вистрілив скорше до шефа банди і забив го єднов кульов. Іншы бандити зачали втікати. Вшиток зрабуваный маєток змушены были лишити в селі, а декотры юж были за селом під „Дзюрдзом” в сторону Терстяной.

Пришла зима. В єден груднівый морозовий вечер перед латинскими святими ріствяніма гвіділизме червене небо над Тильовов. Смотриме довщий час, а небо што раз бівше червене і виглядат, же то оғен, же хибалъ хыжа горит. В єден час почулизме стрілянину. Спаня спокіного юж не було, бо кождий думав што там ся діс.. А то юж ніч. Ити там було страшно і неможливо. На другий ден довідуємсЯ, же „бандеровці” спалили Тильову і спалили 12 хыж в бівшости тых што записалося до ОРМО, і котрих підозрівало о співдіяння з УБ. Було то страшне пережитя тых родин, котрим хыжи згоріли, бо од запалених хыж оғен ся переносив на сусідны хыжи. Нихто єднак не быв забитий. Оповідали потім люде в Тильові, же „бандеровці” перед підпаленъю повідомили родину даной хыжи, якисий старшина одчитав наказ і вырок, а сами помагали випровадити худобу, виносили діти, перини, лахи і што важніше. З того виходит, же достали розказ лем спалити, а не забивати, стріляти і знущатися.

Або хтоси дав знати, або войско граничне в Барвінку само гвіділо оғен над Тильовов, бо певна група войска скоро бігла до Тильови коли „бандеровці” визначених газдів юж спалили і одходили в сторону Дальовы на схід до горы „Діла”. Войско зачало за нима стріляти і єден зостав забитий за річков в сторону Дальовы. Нихто до гнес не зна ци то були правдиви уповіці, ци яка іншіа банда. Зараз по акції ишли бесіды, же була то УПА, же були то бандеровці.

На Зиндронову банди не нападали ночами, бо село було для них oddalenе аж під самов словацков границьов. Юж в зимовий час при кінци 1946 р. раз пізним вечером заходили по хыжах хыбалъ бандеровці, бо бесідували на мові українскі. Мі і братови Мама казали сковаться до комірки під постіль, бо чулизме же молодых хлопців заберают в іх ряди. В хыжи просили істи, зашли до прадіда в другу комната – давне бюро писаря. Хотіли взяти теля, бо зашли і до стайні, але Мама і тета просили же в нас велика родина, а худобы нес і якоси лишили. Взяли лем єден коц, бо і не було што веце брати по знищенах воєнных. До комірки, де мы з братом сковаться не зашли і мы іх не виділи. Коли пукали до двери в сусіда Михала Войця то перестраршений сусід мав дос добри скірні і пішов на під ховати іх до сіна, а жена в тім часі отворила двері. Єден партізант чув як по сходах иде газда, мав лямпку батерийну, вишов на під і освітив газду, як клякав на сіні і ховав скірні. Партизант думав, же молится і закликав го в долину до хыж, а скірні остали в сіні. Часто по селі в тім часі ходили вояки з Барвінка. Нераз посідили в хыжах коли мали службу. До нас заходив барз тихий, чесный воячина – Едвард Домбровский. Нераз быв голодный і давали му істи што і мы іли – найвеце бандуркы, молоко і хліб. Раз вояк сідив вечером в хыжи. Быв лем сам, переважні ходили в двох, але колега пішов хыбалъ до Турчака, бо там була дівчина Паракса. Хтоси з сусідів пришов до нас і повідат, же в селі сут бандерівці. Воячина з автоматом сковаться на поді, бо знов, же як бандерівці, ци іншой банди веце то сам ся не оборонит, лем може згинути. Може дагде в селі були партизани, але до нас не заходили. Ми сами боялися, же як вояка бы забыли то і з нами буде біда, то ліпше як ся сковать. Кус посідив на поді і помали пішов до Барвінка на стражницю.

В тых ріжных пережытках можна лем згадувати слова – виповіди прадіда писаря, же война то ищинич, бо зачнеся і скінчит, перейде

буря фронтова і хто пережив то кождый укладат жыття як може. Лем найгірше то што остає по войні до пережывання в новых часах і порядках. Хоц по І-ші св. войні дуже сел было спаленых і молоды мужчины покликани на войну то по ей закінчиню вояки, котри пережыли вертали домів до родин і ставляли як могли хыжы і зачинали од нова газдувати. Але таке горе яке сягло лемків по II – гі войні нико і николи не міг предвидіти, жебы з рідной хыжы і землі выганяти родины, села, народ. Никто не знат што нас чекат дальше, тых што ся оборонили перед вигнаньом на схід.

АКЦЯ ВІСЛА 1947 РОКУ

Пришов 1947 рік. В краю нібы вшытко ся нормувало при новых властях. В зимі 1947 р. выбори уряду – новой власти. Всяди крічат, жеби голосувати 3 раз “так” – то єст за власть народну, за соціалізм такий як в Сов. Союзі.

Чулиisme, же банды дальше нападали на найближышы вколо нас села – Завадку і Гирову. В Завадци арештували Зындронівчака Штефана Пилипа і страшно го были, мучили. Залучам коротки його спомини поміщены в “Загороді” нр 10-11 з 96 р.:

США, весна 1996р.

До 50 років страшного пережыття.

Мам юж 82 рокы жыття, юж ем старушок, але ищи ся тримам на тоты рокы дос добре. А памятам ищи вшытко з мого жыття од дітинства, яке было подібне до інших моіх ровесников на Лемківщині но і в моім ріднім селі Зындронові. Дуже моіх приятелів, окреме рідносельчан просят мене, штобым хоц кус описав моі пережыття, подібні як то зробив Роман Хомяк в своїй книжечці “Наш лемківский льос”. Ширше писати юж не чую ся на силах, але кус ем зачав раз в ночи в сына, бом не годен быв спати. Лем писатим не міг, бо коли ем згадав того горе і терпіння по війні, пак выгнаня - то мі очи сзызы заляли. Тогда ем перестав, а тепер другим разом беру до руки перо і прібую. Але жаль зас приходит, коли роздумую, як міг ем тово вытритмати і пережыти, чого і за што мене і других поневіряли мордували. То лем Ісуса погане так мордували, лем же Він мав Божу силу, а мы звычайны люде.

Били нас в страшный спосіб. З початку крічав ём внебоголосы, а потім юж не боліло, лем чути было, же бют. І тівко іх было, то каждый ишов бити, копати “бандеровца”, якого я на свои очи не видів. А били, жебы ся признати де мам зброю, де банда. Тівко іх было на УБ в Мейсцу Пястовім, то еден бив за брата, другий за тата, а третій за родину же му деси спалили. В папірю писали, же ня з ліса забрали, же ня там зімали, а они ня од хыжы взяли, де ем жыв з родинов в Завадци Риманівські.

Смотрив ём на них і думав ём, же мают подібны мундуры як я ём мав, колим служыв в Польськім войску. Мою службу войскову одбывав ём в Чешині в 4-тім полку стрільців підгалянських в плутоні саперів. Там зо мнов в роках 1934-36 служыли наши лемкы : зо Завадкы Фицьо Німчик, Асафат Міськів, зо Зындроновы Штефан Щербів /Федош/, зо Шкляр Тиньо /імена не памятам/, од Санока Мельник /дуже інших/. В 1939 роци покликали мене і других на війну з німцями. Взяли нас до плену і удало ся мі втеchi.

Вертам зас до мордерців з УБ в Мейсцу Пястовім і Коросні. Мене взяли 7 січня 1947 року. Зима была остра. Морозы, а я в півниці без вікон і было мі “горячо”. По паруднях на очи юж ём майже нич не видів і не знат ём хто ня бив і катував. По двох тыжнях пришов о 11-ті в ночи офіцер і вычитав вирок, же в імені уряду і державы має право за моі злочини выдати на мене кару смерти, если ся тот остатні раз не признаам. Сказав, што має чорне на білім што підписав шовтыс і його сестра Марія. Я одповів, же ем з никым не мав жадной ворожай стівкы і жадной “банды” не знам. Тогда офіцер казав ищи раз ня звязати і “добіць сукінсина”. Звязали ня і дали мі руки на колы, жем вісів як паця до опаланя і зачали зас бити. Лем же я юж не борычав, бо не чув ём болю. Тогда еден повів: “Я му дододзе”. Пішов по желізо і вложыв до пеца. Не зnam яке то было желізо, бом не видів, але як мі до заду пхав, то юж ем борычав. А пак як били то юж не знам, лем пришли над раном і зачали на тягати за ноги горі сходами. Памятам, же на третім східци моя голова вдарила по твердім і я ём закрічав. Тогда еден до другого повів: “К-ва его маць, то он еще жые” і дав му штоси, жебы ня вдарив, а тот другий одмовив і не одобрав мі жыття. Видно мав в собі кус людского зрозуміня. Зняли мі з ніг мотуз і зохабили на сходах, а я ся підтягнув до вікна. Сніг на ня задував і зробило мі ся кус легше.

То было в тот сам ден, як жена Ксеня пришла с поляком Франком Клечинським, нашым знайомым родом з Гуты Поляньской. В тім часі офіцера ищи не было, а Клечинський ся звідуе: “Чи ту ест Піліп Штефан?”. Они повідают, же не знают такого назвиска, а в тім часі акурат надходить офіцер. Клечинський показав якысу легітимацію і

офіцер перед ним засалютував. Тоді Франек повів, же пришов до пана Піліпа, а його жена ма документ, же віннич не виден і попросив, жебы ня выпустили . Офіцер одповів : "юж за пузъно ", а коли еден зо стражників шепнув му на ухо: "еще жые", обіцяв ня за пару дни выпустити. Жена попросила о мої лахы, передала мі іджыня і з Клечинським пішла домів. Коли дома розвязали мої лахы звинуты в клубок, то были там лем самы стрямы.

Убовці дали якысого чоловіка, жебы смарував мої раны і збите тіло смаром, який барз смердів, якбы зопсутыма рыбами. Через тыжден ня смарували, "лікували", а потім ня одвезли на УБ до Коросна. Там ём сидів зо старшима мужчинами. Памятам, же серед них быв якысый офіцер і ксьондз, которы ся сперали на вірах. Войсковый гварив, же Бога неє, а ксьондз му поясьнював свое

Мене по тыжњови пустили домів. Трафила мі ся фурманка, же до Тырстяной ём ся привіз, а одталь ледво ём в ночи домів дішов. Потому приходив ня лікувати Владек Штельмахів /Юровский / з Тильови. Смарував ня, бо мі раны текли, а він ся кус на лікуваню знов, бо в войску быв при дохторі. Моя жена юж повеселіла і оповідала як барз плакала по ночах, а одного разу мала такий сон, же пришла до ньой жінка в білім яснім одягу і повідат: "Не плач, не плач, бо твій муж верне, лем ся моль до Бога щиро о змилуваня ". Жінка сchezла , а жена мала міцнішу надію, же певно ищи жыю і же може ся верну. Пішла і до шовтыса, жебы даку поміч дав, а він ей одповів:

"Шкода старань і надій, бо ты го бівше не увидиш ". Але по тім сні жена не тратила надій, ходила з Клечинським, де лем могла но і выходила.

Я николи не думав, же ищи буду видів білый світ, але Господ дав ласку тово вшытко перенести. I все ём думав, як бы то выїхати з того краю, з Польщи, де мене так страшно мучили.

Штобы то вшытко шырше і докладнійше описати, то треба бы мати дуже часу і ліпшой здібности. А я чловек невченый, тай дякую Богу, жем пережыв і жем міг выїхати в світ, де жыю. Може даколи, як ищи пожью, то напишу веце.

Штефан Пилип

На час виборів до Тильови прислали групу вояків, крім войск граничных в Барвінку. Мали они пильнувати порядку при виборах в разі діяння сил противных.

Нихто з нас в тім часі ищи не знав таємниць приготовляня юж од 1946 р. выгнаня решти оставших в Польщі українців, русинів, лемків на землі північно – західні. Приготовляли то польськи власти партійны, урядови і войсковы в порозумлію з властями совітскыма сталіновского режиму. Як грім з неба рознеслася страшна новина, же 28. 03. 1947 р. в Бещадах згинув польський генерал Кароль Сверчевскі – "Вальтер" од куль УПА. То быв початок для нас і для мене хлопчины "страшного суду" на земли.

Я дальше вчився кравецтва на Цергові, а родина дома приготовлялася до весни, до ярюваня. От Тата з Канады документів іхати до нього ищи не достализме, але дальше зме чекали. О смерти генерала люде вшеляк бесідували, бо не хотілося вірити, жебы генерал фронтовец іхав в загрожены горы по смерт без належной охорони і жебы УПА знала і была так міцна, же усмertiла генерала. Так радили полякы і в варштаті наш майстер Кордись Казімеж і господар дому Пiotr Ястшембский. Я ищи быв за молодый, жебы тоти справы барже політични розуміти. О смерти генерала писали газети, трубило радіо. Шум, крік всяди і серед люди, же українски банды забыли генерала.

Проти решти українской меншости і против УПА смердів гіркий дым, же може наступити помста од уряду польского, од народа за свого генерала фронтовця. А наши лемкы не чулися в тімнич винны і не думали же това помста і нас сягне. Старши газдове, як мої дідо по Мамі – Михав Мацек, сусід Ваньо Войцьо радили сой же генерала забили банды, але мы в тімнич не винны, бо мы жадних банд не твориме і до них не належиме. Газет люде на селі не читали і радя не мали, лем найвеце вісти принимали од люди як хто пішов до Дуклі, ци до Коросна. А частіше іздили тоты, што гандлювали товарами на Словакию. Дащто оповідали воякы пограничники з Барвінка.

Свята Великодни припали на половину квітня 13 – 14. 04. I весна зачалася скорше. В святочны дни не было юж той радости – веселости, як в роках покля люди не вигнали на схід. В церкви служби не было, бо юж не было наших священників, а польски з Дуклі ищи не обняли церков. Юж іх привозили одправляти до Терстяной і Тильови, бо в тых селах было веце вірних римо – кат. обряду. Газдове зачали ярювати

хто мав коня то орали, сіяли, хоць доходили чутки, же на сході зачали українців виселяти, але никто не знав як і де. Посадили і бандурки як юж надишов май.

А в тім часі зближалася трагедія моєй Отчизни – Лемковини, моого регіону і його решток людьї, котри уратувалися перед вигнаньом на схід. Зближалася трагедія, знищення до решти моого села Зиндрановы, єй ищи житючих ту мешканців і моя не предвиджена гірка доля, смертельне мучиня неповнолітнього хлопчина. Вшитко весняно заквитло, природа юж два роки пофронтова ніби не змінена, бо лісі, поля дальше зеленіли, а поля зрити фронтовима кулями гоїли свої раны новима зеленыма травами. Пташки штосы не співали так весело як памятав єм в молодых пастуших роках. По знищенню іх дуже війном одріджали своє життя разом з тими жителями, котри в селі остали. Юж не чути було співу пастухів як даколи і не видно було гусок при річці, яка дальше черчала, бо вода в ні плинула як давно.

Церков стояла смутна, порожня без ей вірних і без священника, знищена в середині, бо ховалися в ні войска совітски і Чехословацкого армийного корпусу, який одталь до дня 6. 10. 1944 р. вимашерував в сторону своєї границі і перешли од Зиндрановы і Барвінка до першого села по стороні словацкі – Комарника. Ліпши хыжки сchezли і в сусідних селах в Тильові, Дальові, Мшані, Терстяні, Лепівці, Черемсі, а на Посаді Яслискі і на Волі занимали польськи родини - осадники з найближчих місцевості. Цікаве і то, же скоро по війні як юж одишли руски войска розобрano православни церкви в Тильові, Терстяні, Мшані і в Липівці. Греко-католицьких святынь ищи тогди не рушано. На Дуклянщині згоріла лем єдна церква в селі Барвінок і православна в Вильшиці, бо тыж спалене було ціле село, подібно як Смеречине хоць село невелике і церкви в нім не було

До села приходили тыж часом лісовы стражники гайовы. Єдного з них памятам, бо коли переходив коло нашої хыжки (тепер музейной) то українцевав нас, а ишли переважно підпіты в мундурах войсковых з опасками на руках і з гверами на плечах. Трудно было іх розріжнити ци то вояки, ци міліціонеры.

Моі рочки бігли до переду. Минуло 17 і юж в 18-тім єм парібачоқ, але який в тім ненормальнім житю, яке односилося до вшитких моїх ровесників і тих што вигнаны на схід в 1945 р. і тих

котры остали жити в горах. На забавы в роках молодших не міг єм ити, бо час окупацийний, ищи школа, а по фронті старши парібци мали голос і таким як я казали ити домів. А було дуже хоць кус од мене старших, котры вертали з німецьких робіт. Бівшіст з них вигнана на схід. В селі зостало барз мало молодежи і не було кому і для кого організувати забави. То і гудаків неє, бо в селі зостав з циганів лем Гриц Сивак, котрий занимався веце ковальством. Але і грав на гусельках, бо до нього ходили вчитися сусід Ваньо Войцьо і мі молодший брат Ваньо. Ишло моїх 18 років і юж бы мі кус смотріти за дівчатами, бо таке єсть молоде житя і його право натуры. Лем чомсі не думав єм о дівчатах, о романсьах, бо і не було дівчат і пригноблене житя не давало думок до того. Продовжував єм науку кравецтва і того треба було пильнувати. Перед вигнаньом селян на схід подабалося мі пару дівчат, лем то були молодячи смотріння. В сусідстві мешкала уродлива дівчина Зоня Федош, з котров часом паслизме корови аж до вигнання на схід. Жые ищи в містечку Борщів, замужна, ма свою родину - мужа з моїм назвиском – Іван Гоч.

Дівчата – моі ровесниці з лавки шкільной скорше дозріли і взяли іх в руки старши парібци. А барз були гарды, уродливі лемкыні в ріднім селі: Нацка Мадзей – Кащакова, Матронна Ватула – Лапітчакова, лем они юж не були для мене в 1945 р. Мали своїх старших симпатиків – кавалірів і з нима були вигнани на Україну, де ищи жиуют в ріжких обставинах. Нацка в Борщові на гнес вдова, а Матронна вдова жые в Золочові.

Я в молодості быв скромный, худый хлопчина, зас брат Ваньо быв тукший і може висій од мене, а лем 1 рік і 3 місяці молодий. В часі коли єм быв на Цергові на Надолю мешкала учениця з моєй 7-мой класи в Дукли і якби зме ся умавляли, бо запрашала одвидіти до себе, бо мала свою комнату, мешкала сама. Было то хыбаль на ярь 1947 р. До гнес не знам чом, но я не пішов єй одвидіти. Певно єм ся ганьбыв, бо быв єм і встидливий хлопчина, а Нацка была хыбаль рік од мене старша. Была дос гарда дівчина о синіх быстрих очах, лем ростом невеличка. То ей брат Михайло, тыж малый ростом быв потім в УПА і ціла родина барз про нього потерпіла. В історії записаний як командир якойси групы УПА о псевді „Смирний”. Думам згадати о нім з часу моїх одвидин Канады в 1973 р. по спітканю з ним і цікавых бесідах. А родина його на вигнаню в воєв. щечинске по 1947 р. і дос

забыла свое. Барз над нима знущалися ищи ту в горах і нелегко мі зрозуміти, же не затратили свое.

Ой як тяжко мі зачати описувати тог страшный рік і чорный ден вигнання рештки люди з моого села. Якosi минуло Русаля – свята неділя і ніч. Я дома, в родини, бо пришов ём з Цергови домів на Русаля перебратися, взяти істи, одвидіти, бо за тыжден можу зас не прити, бо то 15 км. Ой находив ёмся нераз бoso до школы через два роки піше (42 - 44 р.).

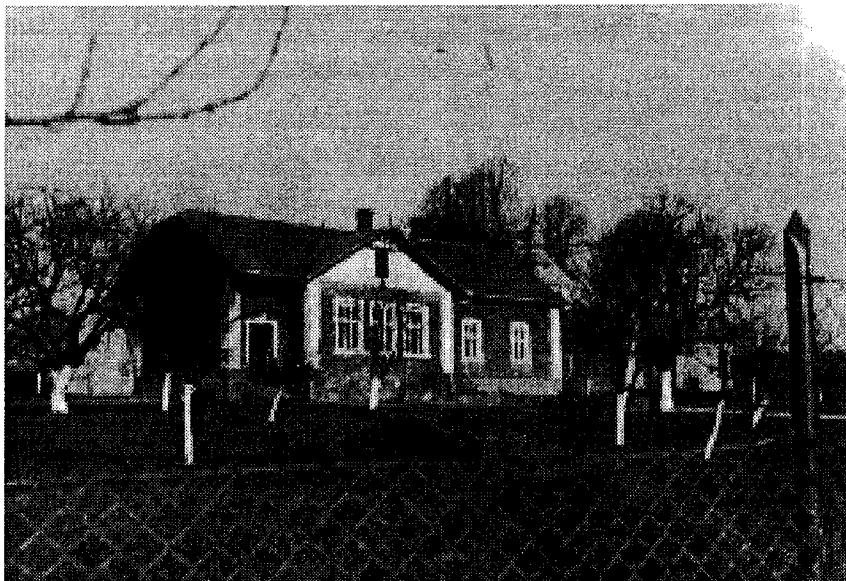
Лем я юж быв старший, міцнісшый. В минулыі тыжден перед неділью 25. 06. 47 р. до Дуклі приіхало дос дуже войска і нихто не міг знати чого. Деякы люде думали, же по смерти ген. Сверчевского высилают до Бещад веце войска, або же мают даке школіня. О выселеню лемківнич не было чути, бо на Дуклянщині жадне село ищи не выселяли. Рядовы воякы моглинич не знати, але іх офіцери напевно знали по што іх ту прислали.

Пригадує Ваньо Губик – Каплунчик (дня 27. 03. 97 р.), же юж од выборів 1947 року в хызы Штефана Кидалы, сына Яцка, закватерувала група войск КБВ, то ест од лютого 47 р. і друга група інших войск была в Хамивки і в часі вигнання 3. 06. 47 р. обі групи были в селі. КБВ мав розвідочно політични заданя і од них дуже залежало выгнання. Яке число было тых войск не памятат.

СТРАШНИЙ СУД НА ЗЕМЛИ

В неділю 2.06. 47 р. нихто в селі і в нас в родині не одчував што принесе понеділью 3. 06. 47 р. Я рано встав збератися до дороги на Цергову до своєї кравецкой науки. Мама зрихтували торбинку з ідлом і деси коло 8-мой рано вышлов ём з дому і иду піше через „Горб” до Тильовы. Під „Горбом” од Тильовы смотрю як гет пасом під гором лежат вояки польски в тириалисре обернены з наставленими гверами і автоматами. Я иду стежков інич мі не гварят бо видят, же иде якисий хлопчина, або не мали наказу затримувати. Я сой подумав, же певно даке школіня мают. Пришов ём на пристанок автобусів в Тиляві, бо ту юж іздили єден ци 2 раз денно мали скромны автобуси типу войскового. Стою і чекам. В Тильові выджу тыж веце войска, яке коло будинку міліції огородило пляц дротом кольчастьым. Коло школы в Тильові якиси люде і міліцянти. До мене на пристанку підходит

высокий ростом офіцер в рандзи майора. Дос лагідні на ня посмотрів і звідав ся мое назвиско і імено, я одповідам – так то я, хоц не мав ём жадного документу, доводу особистого і міг ём повісти, же то не я. Але кой майор підишов то хтось му повів, же я там стою. Повів мі жеби з ним ити до виясненя і oddav ня при школі в Тиляві в руки

Стара школа в Тильові.

міліцянтам. Ищи раз на ня посмотрів і одишив. Быв то якисий культурний человек, бо ани слова злого я од нього не почув. Він одишив а незадовго на дворі при школі підишов до ня міліциянт Йозеф П., высокий, здоровый мужчина, на єдно око кус вірый.

Він зачав ня бити по плечах, по голові яковси палицю ци гумом, (того юж не памятам) і крічав де мам зброю і де сут бандеровці. Я слабый фізично хлончина впав на землю і крічу в пебоголосы, благам, прошу за што ня бе, копат в нелюдський спосіб, бо ани жадну звірину так ся не бе. Кличу і Бога і Маму і кто до голови мі пришов. Кров мі пішла носом, але памят ём не стратив. Ріжны думки в голові кружат, за што мене взяли ту, за што так бе, як я никомунич не винен. Инич ём не розумів. Але смотрю юж сут коло школи Зиндранівци, дівка сусідка

Паракса Т. і друга сусідка Фенна Я. Я якось встав з землі і кат – міліцянт зас зачав ня бити і то само крічати. Я повідам, же я зброї не мам, же жадних бандеровців я не видів, же вчуся кравецтва на Цергові інич не знам. Тонич не помагало, кат дальше ня бе і я зас впав на землю. Стратив ём памят і не знов ём як ня дальше быв ци копав. Обаторив ём ся зляный водов. Кат видів, же я непрітомний то вляв на мене студену воду. Я юж не міг сам встати, бо кров мі ишла носом, устами і ухами. Почув ём як другий міліцянт Юзеф Піруг якби обурений повів до колеги П.: „Ro co tak bijesz jak to dzieciak, zabijesz go i co z tego, może nic nie winien”. Тоты оборонны слова до смерти не забуду. Піруг быв з Теодорівки. Кат П. зачав штосы писати, же я мав гвер і дальше ня быв. Потім писав, же мам патроны і веце не знам што писав. Хибалъ до полуночі, години не памятам, до Тильови привезли сусідів – Турковського і Войця, мене долучили до них. В Тильові хибалъ арештували тыж Пилипа Філіпа і везли нас разом на Цергову до командування УБ КБВ, де мали приготовлену півницу, до якой нас всадили і од нова зачали быти, копати. Убовці ци вояки КБВ

Сусід Ваньо Войцю з женов і синком по звільненню з криміналу.

сусідські, бо хыжа ей родини била в лісі на Помірках, а они по виселеню бівшості селян на схід замешкали в хыжы Маркові – Ваня Байка. А Турковський рік од мене старший, колега з єдной кляси, бо мене дали до школи на 6 років життя до I-шої класи, то часом в єдні лавці зме сідили.

В півници я юж чую голод і пити ся хоче, бо певно по такім мордуванню била горячка. Не знаме што буде з нами дальше, бо по тих битях можна нас лем застрілити. Вшытки лежиме, або сідиме на соломі в півници шовтиса церговського господаря Щ. По голові кружат ріжкы думки, а найвеце о домі, што там з нима – з родинов, Мама, брат, ціла родина. Онинич не знают, же я в півници на Цергові і як мене страшно збыли і дальше бют ту з іншым. Быв єден з Полян і Пйонтек з Мисцови. Каты зробили перерву в битю. Я ся обаторив якби зо сну, хоц в ухах і голові шумит як николи. Ани в часі фронту так не шуміло, як в коло кулі розривало. Прібую ся звідувати сусідів – Войця і Турковського, як то ся стало, же іх взяли і мене в Тильові взяли, хто нас оскаржув і за што. Турковський не хотівнич бесідувати і тряс ся перестрашений, а Войцю не міг тыж бесідувати по вибитю зубів, але што міг то по тихи в скороченю повів, же го взяли од хыжы як зберали манатки до дороги на выгнаня в незнане. Повіли му, же ма зброю, жебы оддав і вказав де ей ма. Ріжной зброї по фронті на полях боїв, в окопах, лісах, по горах било немало, але нездатной, знищеної. А ріжной амуніції было всяди повно. Што ліпшу зброю взяло ищи пофронтове войско. Декотры выганяны на схід взяли з собов в обороні під час транспорту до Вороблика і там на стації - як коротко описує в своїх спогадах Ваньо Бек з України.

А хто сковав даку зброю то може ма, але були заклики зберати, оддавати і хто тепер може ей тримати то в особисті таємниці. Дальше Войцю повідат, же його і Турковського взяло войско глядати зброї по полях, же нашов якийсь гвер Турковський, а він старий автомат. Гвер быв німецкий, а автомат руский. Тогда я зачав розуміти, же певно іх били і дашто на мене повіли як на сусіда і колегу. Так оно було. Лем як до того дішло, же іх перше взяли в оскаржиня і мене з нима.

Потім помали вшытко ём ся довідав і дуже ся вияснило докладніше по пару роках тяжких пережить. Знам, же бівшості родин в селі мала остати, же люде не політичны чесно жыют, ведут свої газдівки. Нихто не ворог ани власти новой, ани польской державы, а вояки служби граничной хибалъ таку оціну давали своїм зверхникам

і тата група войск КБВ в Кидалы робила о кождім розознання ищи перед выборами, коли звикли люде ишли oddати голос на 3 раз “так”. Може декотри по тихи записалися до партії, жебы легше жыти, ци тыж декотри співдіяли з міліційов, або УБ. Лем яка была іх свідоміст політична. Трудно гнес то одкрывати і повісти як было, бо дальший перехід виганяня быв юж немилосерный для цілого села.

А ціла трагедия зачалася так, - коли я ишов з дому рано то нич ем не знов і люде не знали, але мене барз задивило войско лежаче під горов од Тильови. Што довідав ем ся потім, а дуже аж по роках, в ден выганяня, як подают 28. 05. 47 р. в середу деси рано до Турчака зашов Фецьо Я., о-котрім повідали, же заміст за родинов на Україну вступив до УПА, котрой командування, як вказує дальша істория дала му заданя быти в своім селі, або близко нього і слідити штося діє. Або пришов ближе села в ночі, быв голодный і зашов до родини Т. взяти істи. Або пришов до дівчини Параскы одвідіти, а она дос дуже романсувала юж довшый час з вояками граничной стражы з Барвінка. В кождім разі быв, взяв істи і пішов до ліса, же никто го не відів. Як мі потім сам повідав в 1992 р., коли одвидів Зиндранову – то загрозив родині Т., же якбы кому здрадили, же він быв в них то буде спалена хыжа і знищена родина. Вищтки в родині таку загрозу хыбаль розуміли, лем телепа – дівка Параска не могла той таємниці затримати. Пришли до них до хыж вояки і скоро повіла – похвалилася, же быв в них “бандеровец” Теодор Я., котрого брат Ваньо з родинов жыє в селі. Вояки скоро о тім повідомили свое командування і зачалося пекло, зачався страшний суд на земли. До выгнаня юж іхали фурманки з польських сел – Нова Весь, Липовиця і інши. До села всадили велике число войска, якым обставили селоколо дороги, стежки і ди лем узнали за потребу. До каждой хыжи – родины заходила група войска, яка казала скоро пакуватися. хто мав коня то зберав віз і што ся змістило брав на фурманку як наприклад Ваньо Ванца – Легів положув свое што міг і доложув пакунки головні перини родини свого брата Михала. Бівшіст родин юж до полуздня своіма возами іхала просто до Коросна на стацію колейову.

З фурами іхали вояки “опікуны” – контролеры. При опущаню хыж плач, йойк, риданя, цілуваня столів, порогів. Як згадує Параска Ванца – Легова за паньским отгородом в Дуклі вояк до ньой гварит: “Dobrze się jeszcze pooglądaj, bo już tu nigdy nie będziesz.”

Так ворожо войско было наставлене, же сой сміхи творили з плачучих люди.

Част люди привезли лем до Тильови за дроты коло постерунку міліцій і ту очували під голым небом в радости, же не было дошу. Анастазия Ванца – Губик мала пару років і мама за плотом положила ей спати під перину. Анна Шимко з дому Ванца – звали до Микулячка мала 2-тыжньову дітину, дівчатко Ганю. По породі барз хворіла мама і дітина барз плакала але вояків то не обходило. Они робили свое, выповняли розказы. Тых што привезли в огорожиня до Тильови на другий ден возили автами до Коросна. Серед ных была Нацка Пилип з дому Губик родом з Тильовы. Єй з перинами взяли на авто, а муж Пилип остав з коньом і коровов в Тильові. Його хтоси оскаржыв о співпрацю з УПА і го затримали, а жена в Коросні жде на нього, на коня і корову цілый ден до вечера і цілу ніч. Рано вояк веде коня і корову і звідує ся чия. Пилипка боялася од разу признати, бо не знала што ся діс – як гнес оповідат, але як чула же вояк дальше ся звідує то підишла і повіла, же то ей корова і кін і з плачом ся звідує де господар Пилип, чом го неє. Вояк одповів, же зостав в Тильові затриманый до выясненя. Селяне помогли ей всадити до вагону што мала, потяг одіхав в незнану сторону, а Пилип остав з нами юж на Цергові в півницы.

Коли пишу totы рядки Пилип юж не жыє, але оповів мі ищи дуже річы о яких ем не знов. Медже іншыми спогадами оповів мі юж скоршее, як войско арештувало Андрея Шийку, який мешкав на середині села. Пришли в ден выгнаня до його хыжи і зажадали зброю, жебы ім оддав. Він проситься і пояснює, же жадной зброі нема о яку го оскаржают. Тогда закликали го за хыжу і вказали му нима скоршее положений гвер – карабин на погічку, майже новый. Шийка заперечат, же то не його, же ту хтосы положув спеціально. Зачали го бити і арештували, жеби пак одослати до Явожна.

Войско знало де жыє брат “уповця”, який рано зашов до Т.. Зашли до нього, як ся юж рихтував до виїзду, але чомси го не арештували і не били. Было потім припушціня, же мав контакти з УБ і міліційов. Зато взяли його жену родом з Пулав і привезли до Тильови до школи де ем ей видів як кат мене бив. Там з ньом провадили слідство о брате “бандеровця”. Під страхом і битьем вищтко співала што лем знала і што могла здумувати, до кого в селі міг приходити ей мужа брат і о жытелях села. Подібну “бесіду” в Тильові вели з Параксов Т., котра

донесла воякам о одвидинах іх дому “уповця” Теодора Я. По тих слідствах наступили дальшы арештування невинних газдів – селянів – Фецьо Габла, Фецьо Чомко, Самуль Пилип, Андрей Шийка в котрого підложили гвер – карабін і Пилип Петро з Помірок – брат Филипа юж арештуваного в Тильові. Повна трагедия села. Мої Мама і мы мали остати, бо зме мали документи – запрошыня іхати до Тата в Канаді, але і нашых пришли выганяти. Прадідо Кукела 80 літній старушок, давний писарь громадскій просив аби го затримати, бо нигде не піде. Вояки на силу хотіли го брати і єден вдарив го кольбов по крижах, аж му кров вышла. Але на щастя надишов офіцер на якого писарь з далека крічав і повідат – просит, жебы го застрілив, бо го бют. Офіцер звідався вояків хто го быв. Єден ся зголосив же він, бо не хоче ити. Офіцер скочив з коня і ся звідує хто позволив бити. Махнув вояка по голові – твари, же впав і казав запровадити до штабу під суд. Што з ним было дальше никто не зна, але офіцер вказав людскіст і войскову дисципліну.

Дідо писарь витяг спід сорочки якысій медаль довоєнной Польщі і пояснив, же він быв 42 роки писарем за Австрої і за одродженой Польщі, аж до настаня шовтисів, же він служив народови і державі і николи для Польщі і поляківнич злого не зробив, то зашто го выганяют з рідной хыжы. Офіцер посмотрив на діда і на медаль і повів му: “zostajesz dziadek”. Записав сой назвиско і хыбаль зголосив до повітовых власти. До опіки над старушком оставлено родичів Мами, моіх діда і бабу – Михала і Нацку Мацек. Маму і брата взяли на выгинаня, завезли до Коросна як і іншы родины. В селі остало лем 7 родин, 3 родины Дудзіків, котры достали метрики од ксьондза в Любатові, же сут з того села родом, Тадеуш Сколімовский з родинов, котрый оженився з лемкиньов Парасков Голюта на роботах в Німцах і ту приіхали, а він родом з Варшавы, Губик Ваньо – шовтис села, же давний діяч, давний писарь – прадідо Кукела, дідо і баба Мацек і Фицьо Петрик, котрый вернув з обозу Даҳав і оженився з Мартов Ванца.

Можна повісти, же выгинаня Зиндрановы было подібне як каждого іншого села, єднак было остріше, грізніше, бо знано же до села зашов “бандеровец”. Для мене і для дуже селянів і моїй родини до гнес дивис і незрозуміле чого Т. Я. з ліса пришов на тот ден, на тот час до Т., ци до дівки Параскы одвидіти, ци быв голодный, ци в лісі

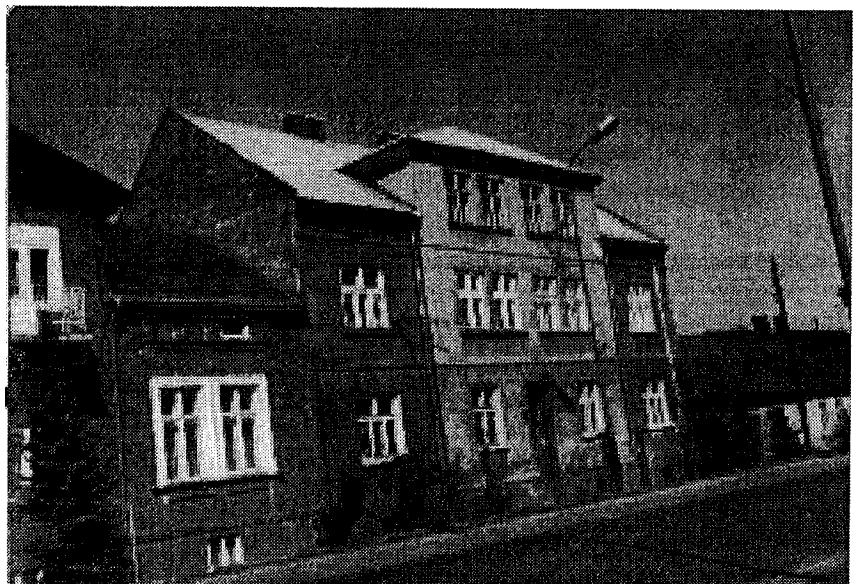
лем быв сам, хто го ту післав і чого і чом лем сам приліз до села. То вшытко загадочне до гнес, бо можна повісти же село барже потерпіло, коли вказався “уповец”, же то была його вина але не менша глупіст била дівкы Параскы, чого зголосила, жебы на село стягнути трагедию. Єй брата Феця зараз взяли до командування КБВ в хыжы Кидали і страшно го там мучили, же трудно то описати і трудно повірити, жебы чловек чловека міг так мордувати. Войско КБВ бывло переконане, же він належав до УПА кой „бандеровец” до них пришов і били невинно, жебы повів де в лісі сут бандерівці, но і же зброю мусит мати. А мученикнич не знов де УПА і не мав жадной зброя. Мусів ей глядати на полях, а коли нашов гвер то повів, бо го барз били, же Войцьо і я його сусіде і тот гвер тыж до нас належав спільно. Яке то вшытко страшне.

Коли нас 4-х привезли на Цергову то з нами быво арештуваних двох поляків – Владислав Бернацкі з Полян родом з Гуты Полянскай і Юзеф Піонtek з Мисцови, тиж родом з Гуты, в котрого нашли в боіску 10 патроновий машингвер. Офіцер стояв при півниці на подвір'ю і в тім часі нас не били. Ми быви барже в середині, а Пилип ближе двери і віконця. Припоминав ищи тепер, же як офіцер одишов од півниці то войсковы бандити зачали нас зас бити, копати чим і як лем могли. Били палицями і копали. Деси перед полуднем зрихтували авто і кличут нас вшыткіх сідати, а з нами офіцер хибалъ з двома звіздками на пагонах і з ним 3-х вояків. Мали зрихтуваних пару ків і брали з собов сокиру. Юж за Дукльов на Надолю зачав нас копати офіцер, а вояки бити кьями.Авто іхало дос помалы. Везли нас до Ясла на УБ. Пилип серед нас быв хибалъ найстаршый і йому офіцер дав кия, жеби нас молодших бив. Нещасны хлопина напевно не хотів того робити, лем знов, же як не буде того робив што кажут то будут ся над ним знущати. Перше казав кат бити мене, потім Турковского, Войця і за порядком двох молодых поляків. Пилип штоси 3 раз втяв мене слабо і подібні других, тогди офіцер взяв од цього кия і його юж бив міцно, а вояки нас. До Змигорода поламали на нас вшытки кіи, якых бракло ім до битя. Потім за Змигородом деси в ліску стали і нарубали нових лісок і кіїв. Так садисти били нас аж до Ясла. Лахи на нас быви подерти. Мі зас кров пішла устами і носом, а битя я юж нечув, юж не боліло.

Привезли нас близко стації колейовой і зачали на нас вішати зброю, гвери, автомати, тасьми патронів. Як нас “узбройли” то

проводили на УБ – деси не далеко од стації. Люди стояли по боках дороги, а они давали ім інформацію, же зімали бандерівців в лісі. Люди – Ясляне плюли на нас і метали каміньом. То дос подібне як мучили Ісуса, лем Христос ніс крест, а на нас навішали зброю і амуніцію.

Передали нас на УБ в Яслі і там всадили до півниці на солому. До Ясла привезли тыж хибаль з Коросна зо стації Феца Габлу – Крестиннного – сусіду і Феца Чомка – Кулявишиного. Іх дали до другої півниці коло нас. Вечером до нас вліз шалений убовец і зачав нас страшно копати, бити, аж вартовник з коритаре остро ся до нього

Будинок уряду Беснеки в Яслі.

поставив, же він одповідат за люди, жеби перестав бити і жеби одишов. Вартовник мав якисе мякше серце, быв інший чловєк, не міг слухати йойків і не міг смотрити на знущання, катування. Я лежу і думам о домі о родині, по тихи молюся так як ня Мама навчили, крім „Отче наш” і „Богородице Діво” – „Ангеле Божий хоронителю мій, ты все при мі стій, рано ввечер, в ден і вночі, буд ти все мі до помочи, стереж душы і тіла мого, завед мене до щастя вічного, Амин”.

I так думам, же ліпше якби застрілили, одобрали житя, а не мордували так як зачали в Тильово. Тай шепчу – Мамо мої што буде дальше, а винич не знаете. А в тім часі Маму і брата, тету з родинов і стріка з родинов завезли до Коросна на стацію колейову і нигде ім рушатися не вільно було. Ой плакали за мнов, як потім оповідали.

Оправці – кати в Яслі юж на нас чекали. Ми хоцьнич не іли то голоду не чулося, бо з битя, катування горячка огартала тіло і веце хотілося пити як істи. Кати до проваджиня слідства чекали на ніч. Не знам і не памятам кого кликали наперед ци потім але з півниці, в які мене посадили хибаль найперше взяли мене хлопчину на гору – I поверг. Лем впровадили ня до свого бюра, одразу зачали бити палицями, лісками з питаннями до якой я банди належав, хто мі командир, де банда перебыват, де скована зброя, тівко я забив поляків. Я йойчу, благам і прошу жеби мі дарували житя, бо янич не знам, до жадной банди не належав, никого єм не забив і зброй єм не мав. Іх тотонич не обходило. Ту зачалися новы нелюдськы тортури і методы битя, знущаня. Всаджали мі руки до двери і тиснули, пак голову вкладали до опертя кресла і били. Але мочіли шмату в воді і мокре полотно прикладали на тіло. Клали ня на підлогу і так били по плечах, руках, ногах і по голові. Я тратив притомніст і юж єм не знев што роблят. А коли памят вертала то єм чув як крічали тівко єм забив поляків. Я крічав, же никого єм не скривдив, бо я нигде не належав. То ищи гірше били. Тогда юж єм повідав жем забив 10 поляків, потім же 100, потім 1000. Било іх 3-х катів, офіцер і двох сержантів то ест підофіцерів. Тоїди сден до другого гварит: „już głupoty gada”. Зачали штоси писати. Знам, же писали на ня гвер, який дав ім Турковский, бо як го мордували то повів, же я о тім гвери знев. Што ищи писали не знам до гнес і не памятам ци я дашто підписував, я іх просив, жеби ня застрілили, лем жеби ня не били, не мордували. Тівко годин ня мучили не знам, так мі повідали в півниці, же довго і чули як см йойчав. По сходах в долину я не міг юж сам ити на своїх ногах. Прібував єм на руках і ногах. Кати того виділи – то двох взяло ня під руки і спровадили до півниці, в які шмарили ня на солому ледво живого, збитого, змученого хлопчину. Кров мі дальше ишла носом і устами. Так єм лежав до рана. Потім брали на слідство і тортури Турковского, Войця і других. Але я юж не памятав в якім часі брали і вертали і я не чув як они крічали ци йойчали. Рано дали напитися кави і кусок хліба.

Через ден зме лежали, сідили, а я по тихи плакав і молився. Быв ём серед кус лем старших наймолодшым мучеником. Нич ём не міг розуміти за што, за якы і чиї гріхи мене так мордують, як я нич не винен. А што буде дальше?

Кус ём сой усвідомляв, же з власной хыжы выганяют вшитких люди і мою родину, сусідів, селянів. А коли ём видів, же не лем нас З-х сусідів бют за гвер, же ест з нами Пилип, Габла, Чомко – то було одчутя, же то якыса помста на нас. Лем за што? Та мы нич не знаме о смерти генерала Свєрчевского. Ци то за нього? Та Пилип, Габла, Войцьо, Чомко були в Німцях на примушених роботах і недавно вернули до рідного села. Чого вертали і чого іх ту тыж взяли на тортури? Я знам, же они спокіно, чесно жили зо своїма родинами. Чомко быв ищи не женатий, а я і Турковский то смаркаче і так нас торторуют. А ци ест Бог – Господ милосердний справедливый, же то вшытко видит?

В тім місци перервав ём писаня до суду 13. 06. 1947 р. Барз тяшко мі дальше зачати писати, а знам же мушу, бо мусит то остati по мі терниста істория. Гнес 3. 06. 1996 р. Літній час быв трудный до писаня, бо дуже роботи музейной, приготовлиня до музейного свята „Од Русаль до Яна”. І приіхав на тот час мі брат Ваньо з Канади зо женов. Перерва писаня была конечна, хоц не легко мі то было сповнити, бо я плянував тогу книжочку, тоты спогады видати на 50 років вигнаня, мордуваня, суджыня – а то ся не дало. Як виджу і чую і як дожью то мої спомини будут може приготовлены на моє 70 років жыття – то єст на 28. 06. 1999 р. Покля старчыт сил, покля даю рады то пишу. Ой бо то мало знана істория нашого жыття народного, родинного і особистого. З тыма болями не легко ити до гробу. А вшеляк годно быти. Як тяжко мі зачати дальше писати свою – нашу дорогу болю, смутку, жалю. Бо то вшытко не доувіриня што могли кати дальше з нами робити. А мы вірили в них, в братів руских, же нас визволили, вигнали німців і же буде ліпше нормальне жыття. А што было з нами то юж сте кус прочитали, а решту ся довідате. Но бо ждализмс братів зо сходу, як спасителів, же нас визволят од німецьких окупантів, вірилизме же буде нова Польща, красні названа „народна” і для нас даюча свободу, а хто міг подумати і вірити, же лемків выженут з рідной землі, хыжы в незнане на схід і на захід.

Але вертам до барз прикрих вспоминів на УБ в Яслі. Одталь взяли до Явожна Теодора Габлу, Феця Чомка, Филипа Пилипа. Нас З-х оставили і на другий ден, хибалъ 8. 06 47 р. завезли до Жешова, бо нас оскаржали о зброю і поміч УПА. Я щиро повім, же перший раз ём бив на слідстві і в приготовленю до суду. Як мя били і што ём підписував, того не знам і не памятам. Як ся боронив сусід Войцьо і Турковский того тыж не знам. Якоси николи не згадував о гвері який записали на Турковського і мене.

Барз жалую, же ми о тім майже николи ближе не бесідували, не оповіли сой. Якоси тоги теми зме миняли може і за то, же кождому з нас з очи ляли ся сызы і огартаў жаль, як нас невинно мучили і як змарнували нам молоды роки жыття, юж по пережытю войны .

До Ряшова нас привезли потягом хибалъ по полудни, юж докладні не памятам. На сали, де нас дали, было 25 вязненых, саля 21 – називали сей стодолов. Серед тюремників быв і священник греко-католицкий родом зо Смільника коло Перемишля. Повідали, же была то остатня наша парохия при акції „Віслा”. Назвиска священника не памятам. Близко нашой салі была целя н-р 7 де вязнили засуджених на кару смерти. Того я собі тогди нияк не міг усвідомити, же як судят на кару смерти то мав велику вину і же на смерт заслужыв.

На салю, де нас дали, були сами українці, яки были суджени за УПА і яких привозили ищи несудженых як нас. Односилися до нас дос зичливо але найбівше ся цікавили старши вязні, яких ищи памятам – Андрей Прокопенко з любельского с. Воля Руска, Леон Горак од Перемишля с. Мачковичі, Іван Мурин з Мокрого і Дмитро Семанчик зо Щавного. Іх судили як нам повідали 10. 05. 1947 р. бо деси зімали в часі боів з УПА і войском. То юж были воякы

Вязень з Вісніча – Іван Мурин

УПА зо збройов, яких називали бандеровцями. А з нима быв ищи Іван Желізко.

Андрея Прокопенко і Івана Мурина засудили по 15 років, а Л. Горака на доживотя. Іван Желізко хибалъ на 10 років. Іх 4-х зімали і судили. Як гнеска оціням, то Желізко быв для нас найбарже “дивний” – нибы приятельський, але штоси підозреній. Мав війскови сподні, чорнявый, середнього росту і найвеце прібував навязувати з нами бесіди. Нихто не хотів вірити, же дали нас на салю упівців, а же мы в УПА не били і зброї не мали.

Нас приготовляли до суду. Желізка часто деси брали – кликали зо салі, потім провадив зо мном бесіди – питаня, де як нас арештували, за што ци зме били в лісі і ци мали зброю. Нич такого не било але записано, же нас зімали в лісі і же мализме зброю. Коли я пояснював і оповідав щиро і правду, же взяли ня з пристанку автобусового в Тильові, же жадной зброї од мене не взяли і до УПА я нигде не належав, а били нас страшні юж в Тильові, пак в півниці на Цергові і на УБ в Яслі і писали що хотіли, а я не знов што підписував, то Желізко мя усвідомляв, же ліпше нич не зміняти, лем так повідати як записано, бо як нас вернут до слідства і зас будут бити то жывима не останемс. Ліпше най так остане. Я хлопчина – смаркач вірив в токо, бо перший раз мам ити під суд і юж знам щто з нами робили – тай думам, же ліпше юж не вернути до слідства, а повідати неправду як записали, же мав я гвер німецкій тот сам номер што Турковский, 200 шт. русских куль – набоїв, яких никто од ня не взяв, а тисячи ем іх видів під час фронту і жадного гвера – карабіну од ня не взяли. Серед нас 3-х быв єм наймолодший, бом не мав ищи 18 років жыття.

Пришов ден страшного суду для нас молодых лемків. 13. 06 1947 р. – так визначили суд. Мама і никто з родини незнали де нас взяли і тримают і коли нас мают судити. Хибалъ о год. 10 рано нас кличут з салі і ведут до суду. Там одчитали токо што в слідстві записане. Я повідам, же я не быв в УПА і зброї од мене не взяли і же 200 шт. патронів русских то лем записано. Не было жадной оборони ани тлумачиня. Звідалися ци мы помагали УПА, я одповів жс я не видів УПА, а як пришли до села то сой взяли щто хотіли, бо они мали зброю. Турковский і Войцьо майже нич не пояснювали і нич ся не боронили. Ціла справа судова била в часі не довше як 10 минут на 3 судженых. Молодий з уряду війсковий офіцер оборонця – хибалъ підпоручник,

бо здає ся же мав 2 звіздки культурні повів, же мы ищи не били карани, перший раз в суді і жебы присудити нам лагідну кару, яка била юж приготовлена – для Войця Ваня 10 років тюрми, а для мене і Турковского по 8 років. Мі в голові ся закрутило, не міг єм вірити, же мене молодого хлопчину, якому гнес ищи нес 18 років дали 8 років тюрми і же я юж николи того не пережилю. Одразу єм думав як сой жыття одобрati – лем як і де.

Вшытки на салі 21 ся звідуют яки нам дали кары - кой зме не били в УПА і зброя лем на нас записана. Повіли нам , же то і так лагідна кара, бо то акція „Вісла” і судит група операцийна “GOW Wiśla” як суд доразный. Суд при вироку одчитав 4 роки одобраня прав громадянських – обывательських, а ищи не мав прав бом не мав 18 років жыття. То было штоси страшне з чого я не здавав собі справи, бо я не вірив, же мое молоде жыття юж по войні перестає існувати. Боже – 8 років тюрми і за што? А битя, копаня, тортури не годен згадувати. То не легко токо вшитко згадувати і вірити.

На сали юж по вироку дос спокіно чекаме што дальше. Однашли ня мої Мама, же я в Ряшові в арешті. Передали якоси єден пакунок з ідлом, який скоро єм роздав іншим, бо вшытки былы голодны. А якбым не роздав, то бы ня судили за самолюба і в ночі могли вшитко взяти.

Жыття тюремне было трудне і страшне для мене молодого хлопчини. Лем така была призначена доля. Молоды вязні барз тяжко переживали свою неволю і тоти з акції Вісла і молоды польськи тюремники. В смутику і болю по тыхи прібували співати знаны тюремны пісні і творили новы.

Деякы з ных до гнес памятам, хоц не вшытки. Єдна стрічка з тых пісень в польські мові:

*W wiśnickich więziennych murach
Ileż tam młodzieży jęczy
Czekają chwili zwolnienia
Bo ich ta niewola męczy*

А я навчився од вязнів українців росийску пісню, яка представляла мою смутну долю. Словя той пісні били для мене близкы і остали в моей памяти.

*Там в саду при долине
Громко поет соловей
А я мальчик на чужыне
Позабыл от людей.*

*Позабыл позабросил
С молодых юных лет
Сам остался сиротою
Щастя доли у меня нет.*

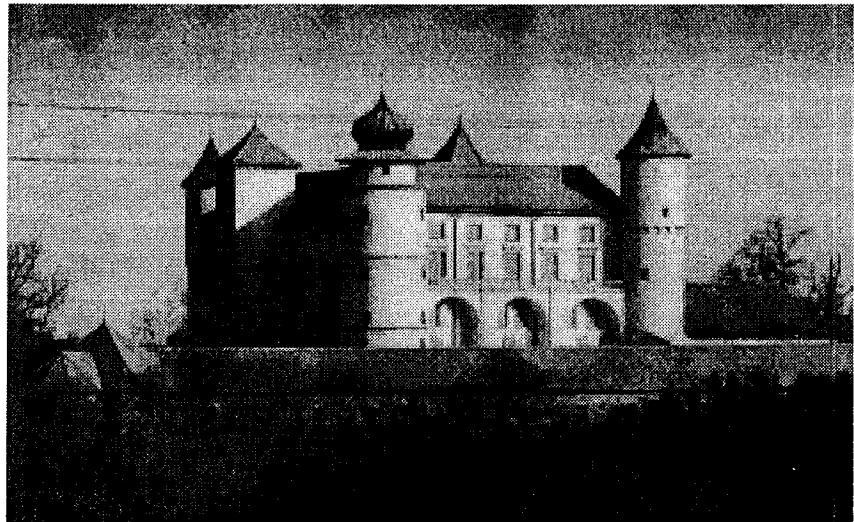
*Ой помру я помру
Похоронят меня
И родние не узнают
Где могила моя.*

*И никто не узнает
И никто не придет
Только ранною весною
Соловей запоет.*

*Ты соловей, соловище
Ты не пой на домной
А лети в страну родную
И запой над окном.*

Приготовляли нас вшyткых засуджених до транспорту до вязниці сталой. Нихто не знов де і коли, а вивезти нас мусіли, бо привозили нових вязнів. Пришов єднак час, дня юж докладно не памятам, лем же по половині липця везли нас поїздом з Ряшова до Бoхні, а дальше пішки 8 км.од Бoхні до Вісніча. Хибалъ вшитки мализме ходаки – деревяники і голос од них давав знати, же то провадят арештуваніх. Нихто з бічних людей нас не рушав, не оплював як то було в Яслі. Вколо нас обставлено войско ци УБ але нихто не мав думки втікати, бо ся бояв, же буде застрілений. Люде на нас не смотріли, бо хибалъ то не перший такий oddіл быв до Вісніча провадженый. Але мы были винятковы як УПА, як бандерівці. Лем добрі же о тім нихто не крічав по дорозі.

В Віснічу приняли нас дос перестрашено, осторожнима проявами. Та і хибалъ нич в тім дивного, бо то привезли “бандеровці”. Так як в Ряшові то і ту ввечер, як нихто не перешкаджав, деси в кутику молив ем ся і просив Бога о ласку пережити. А цільний час думки кружили по голові

Замок в Віснічу – наш вязень.

де Мама, брат і ціла родина, де іх завезли, як они жують, бо цільний час жив єм в переконаню, же нас глядають і же о нас знают як юж Мама в Ряшові передали пакунок з ідлом.

В Віснічу хибалъ тыжден нигде никого не брали до жадної роботи, бо то быв час обсервацій. Бівшіст бесідувала медже собов по українски, бо декотры і не знали добре польськой мовы. І я не бесідував добре. Бівшіст на сали була суджена за поміч, діяння, принадлежніст до УПА. Було серед нас і пару поляків, не знам за што суджених. Як памятам то быв і єден ксьондз римо-католицкий і єден офіцер войсковий з АК, ци іншої організації. Они оба часто вели політични бесіди, але нас молодих то не дуже цікавило. Нас гнобило головні питаня што з нами буде дальше, ци пережьєме і тоти што мали дожывотя і такы найменши кары як моя – 8 років. Хибалъ меншого вироку не було, не памятам. По якім тыжны часу зачалися цікавити хто з нас ма якы знаня фаховы. Пару вязнів взяли до кухгі до роботи. Я в документах мав записано кравець, бо той специальности зачав ем ся вчити по фронті в 1945 р. в Яслисках в Нізьолка. Серед суджених нашли веце кравців з нашого транспорту, а то Леон Горак з дожывотнім вироком, Николай Маркович - вирок 12 років, Іван Стадницкий – 15 років і Іван Заяц – 10 років – молодий высокий

хлопчина. Крім Горака, котрого зімали зо збройов в лісі перед акційом “Вієла” вшытки решта суджену через суд “GOW”.

Барз страшно переживав своє засуджуня М. Маркович, ниский ростом, з сівым юж волосом, бо оставил в незнані долі молоду жену і малого сынка Богдана. Якоси легко свою долю принимав І. Заяць. Часто быв усміхненый і не видно было на нім великого пригноблення. Вшытки были ради, же нас взяли до роботы в варштаті, бо то юж было занята і іншый спосіб жыття як сідити в клітках.

Варштат – майстерня была дос велика саля поділена на дві части, кравецька при вікнах, шевці на середині і в куті інтролігатор – поляк судженый войсковым судом за знущаня ся цы іншы провини над українцями. Грізный з выгляду, высокий, маломовный.

В варштаті яко кравец юж скорше робив Роман Стефаник родом з Яблониці Польской. Засудженый на 10 років – старший юж кавалір – же співдіяв з німцями і з українсков поліційов коли быв керівником млина в Яблониці. Знав шыти лем сподні. Головным майстром і міцним спеціялістом серед нас быв М. Маркович. Л. Горак як челядник, а я і Заяць як учні. За майже 4,5 рока барз ём ся дуже навчив, бо то молодий вік і мав ём здібність, а початки кравецької спеціяльности мав ём юж присвоєни в Яслисках і на Цергові.

З шевців памятам Кухту, Дзюбінського – поляки і Василь Пацути – українец з Ярославя, котрого судили за СС Галичина. Двох первых шевців – поляків судили за співпрацю з німцями як фольксдойчів, Кухта быв польським поліціянтом. Іх арештували і судили зараз в 1945 р.

Вертам ищи думками до первых дни як нас привезли до Вісніча. Знам, жс еден ключник пару раз кликав собі по вечери выбранных і на коритари бив іх як садиста. Раз попав до битых і Турковский Фецьо, мі сусід з нашой трійки. В першім тыжны одвидів судженых і контролювал салю сам начальник тюрми, котрого не памятам ани назвиска, ани імена. Вшытых нас поставили в ряді і цікаве для мене і гнес тепер, же приздрівся Ф. Турковскому. Закликав го з шору і 2 раз вдарив по твари зо словами: „Tuś turpowy prawdziwy banderowiec”.

А хлопчина Богу духа винен, лем быв чорнявий, не оголений, низкий ростом і штоси ся не сподобав пану начальникови. Таких выбрав ищи двох.

Керівником варштатів быв барз уцтивий, чесний стражник. Скромный в фігури і невеликий ростом. Николи не крічав, не сварився

і не докучав. Кус знов кравецтво і часом дашто дораджав інтересантам і нам. Істи давали нам ліпше, так як робочим і робота в нормі годин од 8.00 рано до 17.00 по обіді з перервов годину на обід. Часто зме робили і в суботи, а неділі вільны. То єдни читали книжки, інши грали в шахи і так міняв тыждень за тыжднем, місяц за місяцем. Переважно в суботи брали нас до мыти, купели. Найгірше і не культурне штоденне пережыття то быв кіbel’ – ити на сторону. Хоц того начіння хльорували то на мали сальці все было чути смроду. То била позосталіст ищи з австрійских часів, пак за пануваня Польщи і німецкой окупації.

Давний кляштор, а пак тюрму в Віснічу уважано за тяжкий кримінал і такий він быв як ся чує о Монтелюпі в Krakові, о Вронках ци Голенізові де найвеце осіб всаджали засудженых з акції “Вієла”.

Мама моі юж знали, же мы в Віснічу і хоц раз в місяци приїзджали одвиджати. А одвидини были короткы майже без бесіди. В серпны 47 р. Мама переказали смутну новину, же дідо Михав Мацек юж не жыют – тато Мамы померли 27.08. 1947 р. на 68 року жыття. Іх оставили разом з прадідом писарём Т. Кукелом і бабку Анастазию. Троє старушків. Дідо Мацек деси косили на „Пастівнику” траву для корови, згріліся, послабли, певно лягли на землю тай достали запаління плуц. За пару дни закінчили жыття. Так оповідали Мама як они гірко, страшно пережывали выгнаня, моє невинне арештуваня, битя, знущаня, же то вшытко барз іх пригнобило і послабило. А то быв вояк австріяцкой армії, пак пленный росийских войск, бо приділени были на східні фронт і до плену взяли іх на Мадярах. Пережыли в Росії революцию і ищи в мундурі вернули домів в 1918 р. Якоси юж іх не кликали до польских легіонів Ю. Пілсудского. З австрійского войска знали кус німецку мову і як німецкје войско пхали на схід в 1941 р. то і в нас часть закватерувала з кінми – транспорти. Памятам велики грубы коні не під сідло до кавалерії. Тяжкы коні до транспортів і тяганя канонів. Старши віком німецкы вояки крутили головами і бесідували до діда, же пхают іх на загыbel’ , на смерт, же Росія велика і той войны не выиграют. Лем бесідували то в секреті перед офіцерами і молодшыма вояками. Дивно мі, же юж тогди і прадідо Кукела, і дідо Мацек і сусід Войцьо оціняли в своїх бесідах, же німці тогу войну наїздом на Польшу в 1939 р. зле зачали і же хоц вигривають – заняли Австрию, Чехы, Словакию, дос міцну Францию тонич доброго дальше не ворожыли. А

часто бесідували з Мацеком. До смерти тих двох старушків не можна забути, іх бесіди, іх спокійні доброзичливі характери.

В Віснічу пришла зима 1947 р.. Огрівання було дос добре. Мої лапшки були юж знищено головно сорочка і сподні од битя. Дали нам свої дреліхови убраня сівого кольору, шапки округли без кашкетів (дашків) і сіви куртки. Старши вязні, котри юж скорше там сідили носили німецькі блюзи військові.

Таке нібы унормуване життя давало надію на дальнє життя, аби лем не хворіти, хоць в голові цілий час сідила кара 8 років в найкрасіші молодості. По зимі надішла перша кримінальна весна. Як чудово засвітило сонце то серце боліло чого я в тих мурах, за що, за які вини. Через вікно закратуване смотрю як люди ходят, який для них світ милый, а я хлопчина по тяжкій войні призначений на марнування життя в тюремних мурах Вісніча. Часто були бесіди, же буде дака амнестія, же нас скорше пустят, же штоси ся змінит і в нашім житю. Сонце літом так красні світило.

Літній час був барз тяжкий в переживаню той трагедії. В осені з початком року шкільного записав єм ся до школы, бо я не мав 7 клас рускої ани сельської польської школи і не був єм міцний ани в бесіді, ани в писмі по польски. В школі в Дуклі вчили нас лем на українські мові, яка для нас лемків тыж не була легка. А того що вчили в Зиндранові учіtele Байки по польски – не памятам ци 1 годину в тыжні - то було за мало.

Отже в Віснічу з успіхом закінчив єм 7 клас. Дос докучливим офіцером хибалъ політичним в однесеню до нас був хоронжий – Філіпек (імена не памятам). Часто приходив до варштату посмотріти на нас грізно, бо сам був худий, високий, блідий. Повідали декотри з вязнів, же хворий на сухоти. Носив офіцерську шапку рогативку передвоєнної форми. Раз закликав ня на бесіду в справі листу од моого Тата з Канады. Тато як могли так прібували писати по польски хоць польської мови майже не знали.

В листі писали, же написали просьбу – жалобу до власти в Варшаві о звільненя і же висылають пакунок з ідлом в якім ест і “бензонка”. Пан Філіпек звідує ся остро што то за назва, яка то живніст бензонка. Ледво єм пояснив, же то ходит о вендензонку – wędzonka – буджений бочок – солонина. Але то було коли юж Мама і брат поїхали до Тата до Торонта в Канаді.

РОЗЛУКА З РОДИНОВ

Мама і брат виїзджали в половині серпня 1948 р. Яке то було для нас родинно і окреме для мене додаткове тернисте пережыття. Пащпорти були готовы і для мене. Мама пришли скорше до ня в липци звідуватися, ци они обое мают чекати на мене коли я вийду з тюрми, ци мают ня оставити і сами іхати. Я з великим болюм повів Мамі, же конечні най іхають хоць они обое, бо так вимагат житя, жебы родину лучити, а я незнати ци і коли вийду, бо то незнана доля. А коли вийду то за нима приїхам як ня пустят. Сталося потім єднак інакше. Мама і брат послухали моїх рад і николи не забуду як брат Ваньо хотів цілувати мі руки, які я затримав. Нашы жалі і плачі нич не помогли. Ми було барз тяжко оставати, лем свідоміст лучиня родини була высша. А ту остала ищи родина, прадідо Кукела і баба по Мамі, тета Евка з родинов, котра потім приходила одвиджати і присилала живніст. Помагали в тім родиче з Канади, бо родина в краю по тих пережытях була бідна, материяльно знищена.

На вигнаню на Землях Західніх в пов. Свебодзін, село Любжа живь з родинов стрико Гриц – брат Тата, з женов Парасков з дому Голюга і сыном Штефаном. Але ім приїзджати до мене на Вісніч було гірше, далеко, кошти і я одраджав ім приїзджати в одвидини.

Осін і зима 1947 р. були для ня пережытъм болячим по одізді Мами і брата. Быв то перший рік тюремного житя, о якім я не мав жадного погляду ани надії на житя. Была єдна міцна свідоміст, жем єст невільником никому нич невинним, а 8 років мам так жити. І бівшє переконаня, же не пережыю. Пришла друга весна, зас літо, осін, зима – яки миляли юж п'ятый рік, а в моім житю не видно змін, в житю молодім в котрім не могло быти думки о дівчині, о любові, о коханю. І так минуло 4 роки неволі, яка не плинула скоро як гірска вода на Лемковині, лем якбы стояли вівці, або коровы на пасвиску і смотріли де яка трава.

28. 08. 1949 р. виходив з криминалу Роман Степаник родом з села Яблониця Руска, котрим передав єм „грипс“ до родичів. Тот грипс нашов єм в Мами в Канаді по праві 50 роках юж дос пожолкнений і трудний до одчитаня.

Роман Степаник

опишу Вам мою недолю за кратами.

Дороги Родиче -- через 3 і пів місяце не давалисте знаку жыття о собі аж остатньо достав см од Вас лист 16. 07. над котрим см сой поплакав з радости жестеся одозвали до мене по так довгім часі. За лист сердечні Вам дякую, а окреме Вам Тату, же написалисте до мене власнов руков кус смутных і надійных слів. Дороги Тату, чую же мате охоту приїхати до краю з чого я небарз задоволений і прагнувым жебысте з своїх плянів вицофалися, а остаточно абисте то одложыли на пришліст, бо ту приїхати думам буде Вам вільно і за пару років, але вернути там назад то справа труднісша. Єсли Тату мате замір приїхати до краю в одвидини то робте як уважате, але думам же і том плян наразі бывобы ліпше одложити, хоц Вашої волі Отче нияк не прібую противитися. Лем я тепер Ваш нещасный сын і благаочий од Вас цілый час лем помочи хотівым для Вас як найліпше.

Мамичко кохани, знам же трудно Вам наразі привикнути до жыття містового хоц думам, же в короткім часі перестанете банувати за тов нашов хыжсов під соломов, в котрі не бракувало біды і сиз Вашых. Думам тыж, же не буде ся Вам прикрити за тым польом каменистым і за знищеным селом. Прошу Вас Мамо за мнов не плачте і ся не гризте, бо то для мененич не поможет.

Брате дорогий – думам, же Тобі ся не цне за домом і юж не хотів быс вертати до краю. Вірю, же там жыття в місті подабатся Ті і же ес щасливый при Таті, при Родичах. Єдно кус ня непокоіт, же як иици быв ес дома то Мама при одвидинах мене дос жалилися на

Дня 25. 07. 1949 р.

Коханы Родиче і Брате.

Лист тот передаю до Вас через 60-літнього старушка, котрый 4 рокы перетерпів в криминалі, з того 2 рокы разом зме працевали в кравецкім варштаті. Стализмесься приятелями з тым юж дідом і як ем го попросив штобы лист до Вас послав то охочо го взяв в спосіб закритый, аби не дознав через то прикорсти. Нераз оповідав і розжалаляв ся як в часі арештування го быв гет ограбленый то обіцяя же найде гроши на оплату почты выслания того листу, в якім порядково в скороті

Тебе, а тепер з листу од Тата такжэ вичувам незадовоління. Отже брате раджу Ti по братерски шанувати і слухати Родичів. Буд вдячный Татови, же дав Ti можливіст поіхати в світ, звидіти го і же можеш ліпше і щасливше жыти як жывбыс дома ци на вигнаню. Даю Ti брате малый приклад хоц не жычу того найгіршому ворогови, якбыс посідов в криминалі лем б місяци, а не пару років як я. В том час оцінивбыс што значат Мама і Отец.

Тепер в скороті опишу Вам мої пережыття. Зараз по арештуванню в Тильові на міліції без жадной причини і питань в страшний спосіб били ня. На другий ден завезли ня на Цергову, а одтамаль до Ясла. В дорозі знущалися надомнов в стосуванню ріжсных тортур не до описаня. В Яслі брали на слідство. Боронивемся як було можливо і виштко што оскаржали ем заперечав. Лем то не помогло бо в часі слідства били, катували ня до безпритомности. Тіло мое было ціле чорне вкрыте од битя міхерями. Войцю боронив ся як міг. Деси підшмарили му старый автомат, а Турковскому гвер і писали на них. Іх били і побили, же і я о тім знат. Деси нашли і патроны рускы, амуніцію і писали на мене. І хоц я ся виперав вишткого бомнич не мав інич од ня не взяли то в слідстві писали як ім пасувало. До підписаня протоколу слідчого змусили битьом і тортурами і янич не знат што ем підписував, а потім протоколу не одчитано. Як перевезли нас до Жешова по пару днях то прокуратор одчитав акт оскаржыня, же я мав гвер німецкий і 200 патронів рускых і же я знат о гвері Турковского і Войця, а не зголосив до власті міліційных. Я вишткому заперечав і пояснював, же в слідстві то виштко записано без мойой згоды, а до підписаня мене змусили битьом. Прокуратор одповів, же він оскаржат на підставі слідства, а в суді буду міг то пояснити. В визначенім часі покликали нас на суд, на котрім дуже ся не звідували. Справа судова была барз коротка і суд дав кару на підставі оскаржиня. Адвокат – оборонця быв з уряду, котрый повів пару слів і суд Войсковий Триб Доразны оголосив вырок 8 років криминалу. Ждав ем Мамо цілый час Вашої помочи, але запізно сте ня нашли. Знам, же Ваше Материнске серце пукalo з болю як сте ся довідали о так високім выроку для мене і хотілисте помочи як було то можливе, лем адвокат взяв справу в руки в замірі якнайбівше витягнути гроши, бо як приїхав до мене до Вісніча то не звідував ся дуже о моєй кари і справі лем што хочу Вам ним переказати.

Помішате ня Отче, же не буду довго сідив в тюрмі, то і я сам ся так потішам і жсью з надійов, же буде колиси амнестия, яка ня звільнит. А як там будете чути, же в Польщі буде амнестия то в листі сміло напишите до мене. Мам надію, же просьба яку написалисте до президента, як була добрі уложена і просилисте хоц о скорочиня того вироку буде прихильна. А як писалисте о звільненя одразу то надії нес.

Отже мої Дороги як просьба приде одмовна то пиште зас другу о даруваня мі хоц половины кары. Просьбу треба якнайліпше зредагувати, жебы президент взяв під увагу мої молодячи роки, низку свідоміст суспільну і політичну, же быв ем перший раз в жытю перед судом ищи без 18 років жыття. Можсете описати мое жыття, выховання в сельскі закутині. Мам лем 4 клясы школы підставовой, в вихованю без опіки родичів, бо Вы Тату як бідны селянин – робітник мусіли іхати в світ глядати хліба, бо дома була біда, а в краю безробіття. А тепер охочо бисте вернули до краю, але там в фабриках в ріжных роботах стратилисте здоровля і там мают Вам дати даку опіку до смерти. Од малой дітины жыв ем бідні лем при Матери, котра не мала жадного мастку ани ґрунту. Робыла тяжко в рільництві, а я в тім часі пас в людях вівці і худобу.

Аж в 1946 р. Мама оддали ня на науку кравецтва одкаль ня арештували в дорозі до варшату. Я николи не подумав, же за гверци патроны буду караний, як того по фронті лежало повно на полях і в окопах, бо на тых землях в Карпатах були велики бої. Просити такжэ жебы президент державы робітничай, за котрым Вы Мамо южс голосували, а Вы Тату прагнули хоц на чужині для мене – сына бідного робітника надати той ласки о скорочиня моїй кары, бо сте Мамо укривали пленных і помагали партізантам, котры воювали з німецьким окупантам, а мы ім помагали і не були ворогами теперішнього уряду і я не быв николи противником нової Польщі. Думам, же таку просьбу добрі бы написав дакый адвокат знаючий польску мову.. Сам я можсу писати просьбу до президента аж по одбытию пів кары о скорочиня і до суду о даруваня решту вироку. Лем я на мої просьбы нияк не рахую, бо не знам ци тівко років буду міг пережыти, хоц опію думам мавбым добру, бо караний дисциплінарні до того часу ем не быв. Якбым мав 4 роки подаруваны то бы ня взяли до обозу, бо вязнів, котры мают до сиджіння меншie як

3 рокы заберают на роботы до (обозів) закладів карных – легших. Одталь вивезли 2 транспорти до Варшавы. Пишут, же ест ім 100% ліпше як в тюрмі, бо хоц роботи мают дуже але повітря і сонця не бракує і істи дают дуже ліпше. Листи можсут писати што тыжня і одвиджати іх можна кожду неділю, но і пачки тівко хто пошиле.

Што до мене то дякувати Богу чуюся здоровый. Сам ся дивлю, же по пережытю таких знущань і мордувань чуюся не гірше. Чуюся Мамо цілком здоровый, бо не быв ем ици ани раз в шпитали. Здоровля мое дуже залежне од того, як дальше буду міг доставати пачки з жывіліњом – ідолом. Од квітня достаю пачки што два тыжні од Стрика і од Теты. Присылают мі тыжс гроши. Од Діда і Теты близко 3 місяці нес листу. Од Стрика достав ем лист тыжден тому, в котрім кус ся скаржит на Вас, же довго до нього непишете. Од квітня я до них не писав то жсалітіся і на мене. А в маю я писав до Вас і в тім місяци, а в червці до Діда і Тети домів. І аж в серпню напишу до Стрика.

Тату, Мамо і Брате сердечні дякую Вам за пачку юж наперед, бо сподівам ся достати з кінцем серпня. Думам, же в наступнім листі напишиште мі який товар высылате. На оплату тримам 2000 злотых, бо гроши посилают мі дос, а купити за них можсу лем раз в місяци 15 яєц, 2 кг хліба, 25 дека цукрю, значки, коперти на лист і хто курит то 80 шт. цигарів. На то вишитко старчим 500 зл. Можливе, же Тета і Стрико зато присылают бівше гроши, бо думают, же я можсу сой купити што хочу. Зато в пачках посылают мі дос мало тлусчу, або тыжс дома не мают і купити бівше і для себе не можсут. Дуже вязням з дому пишут, же омасту – тлусчу не можсут достати.

Прагнув бым мої дороги доставати од Вас пачки што 3 місяці, бо здаєся, же то што Вы мі пошилете то для мене найдороже. Ту еден вязень достав тыжс пачки з Торонто через канадску фірму К. А. Л. А. ди кревны його роблят. Тота фірма высылат до Варшавы, одкаль присилают до нього посвідку до підписаня і в короткім часі достає пачки опакуваны і без оплаты. Отже єдину таку пачку на прібу можсете вислати, як Вам то не справит трудности. В I-ші пачци од Вас 1,5 кг цукрю не було. На оплату бракувало мі 470 зл. якы ем поїзычив од колеги. За гроши тоты дав ем му крем і пендзель до голиня. Листу який быв в пачци не дали мі і еден лист з почти ем не достав. А в I-шім листі од Вас половина була замазана. Што там было написане не знам, бо через тоты вишитки листи мав ем кус

неприємності. Ой як тяжко мі ту быти, сидіти в тих мурах проклятих сизами обливаних через матерів, женев, діти вязнів, котри ту сідят і котри юж повмерали. Чоловік котрий не быв в криминалі не ма погляду што то значит быти в тюрмі пару років в тих мурах, котри кров вязня плют таких невинних як я , - не уявлят собі ніхто того жситя монотонного, в котрім чоловік добиват ся думками што з ним буде. Єднов оборонов перед смертью то оджсывляня тым бівше в тім віку молодім як я, же ищи росну. Бо том вязень што не ма помочи з дому выглядат підло і скоро ся пригноблят. Тішит мене, же юж мешкате в своїм домі, в якім прагнувбым Вас щасливых, здоровых привитати як приїхам. Баную – тужсу за Вами і коли в кінці приде том час, же ся з Вами увиджу. Але трудно, така моя доля і хоц я нещасливий в тій недолі то тішит мене, же Вы жсите незле і прошу Вас не згадуйте мене злым словом. Думам, же не мате до мене жадного жсалю, зато же мене ту всадили, бо тисячи люди сідит і не за злодійство ани за забитя когоси, чим я бым ся ганьбив. Бо никому в жситю я не зробив найменьшой кривди і мам чисте сумління. Нераз сам на себе нарікам за што я терплю в тій недолі свої молоди роки марную. Знам жсем попав і сіджу через підлых люди і нич бы ся не стало якбым мав сідити I рік. То былабы для мене наука жситя на дальше, але вырок 8 років який для ня засудили то страшне. Зато тыж на никого не нарікам лем сой усвідомлям, же то доля войны занесла ня до криминалу, або інакше, став єм ся жертвой лъосу.

Отче, як достанете том лист то дайте зараз одповід тому старушкови, а думам, же схочете довідатися дашто веце о моім тюремнім жситю то дашто му пошилить што можливо за його добрий учинок для мене і за оплату листу, а він опише Вам бівше і ширше вшытко. А до мене напиште ци сте достали лист од "хрестного няня"... Пиште до ня частісие. Не забывайте о мі Коханы Родиче і Брате. Посилам Вам сердечны поздоровління. Працямся з Вами Тату, Мамо, і Брате може па дакий час, може на пару років, а може па вікы. Посилайтє мі Вашы знимки.

Тату – 17. 07. 49 р. достав єм Ваш остатні лист, за який барз дякую. Пиште до мене сами і частісие.

*Жычливый Вам Ваш сын Фецьо – Теодор
Взяв Роман Степаник 28. 08. 1949 р.*

I надишов 5-тий рік кримінального життя подібний до попередніх. Аж пришов несподівано нибы сонячный осінний ден радісный з сизами в очах. 12. 10. 1951 р. - то было свято нової польської армії зване „Людове Войско Польске”. Перед полуницьом кличут нас до єдного бівшого бюра і повідають, же хто ма роки які належат до войскової служби гнеска буде звільнений домів. Не памятам тівко нас было, але быв зо мнов і Теодор Турковський. Пишут нашы документы, адресы родин, билети на дорогу і кличе офіцер до підписання паперика, же о вшиткім што ся в слідстві і тюрмі пережило до того часу не вільно никому повідати, бо інакше грозит кара і поворот до криминалу. Таке приреченя як присягу і я підписав і потім довгы роки за ПНР, за тогдішньої власти я не мігнич о тім никому бесідувати, ани нигде писати. Серед близких приятелів і родини оповідав єм дашто по тихи і в секреті.

Турковский Теодор

Деси перед полуницьом оба з Турковським вишли зме за браму і нияк зме не вірили, же вертаме до родин. Лем де іхати. Юж было дос холодно і заміст куртки дали мі в магазині войскову блузу. Хыбалъ пішком ишилизме до Бонхі до стації колейової, бо о автобусах мы тогды ищи не знали. Ту з Турковським зме ся розділили на довгы роки, бо він сів до потягу на Познань, пак Свебодзін і якоси ся достав до Русинова коло Любжи, де жило найвеце выгнаных Зиндронівців. Част родин завезли до Підлой Горы до роботи в ПГР, а част в Кіях Сулемовских.

Я сів до потягу на Коросно, а одталь юж іздили автобусы до Тильовы. Ту єм висів, бо одталь ня взяли войсковы, смотрю на школу при які мя били і на рідни гори. Не быв єм слабий і міг єм добрі пішешити з Тильовы до Зындроновы стежками, річками. Близко Тильовы на стежці первого єм стрітив шкільного хлопця Михала Губика (сина Мелика), котрий ня не знав, не познав і я його не знав, бо то 4 і пів рока часу жылизме в розділеню. Штоси зме зачали кус бесідувати, коли мі повів: "Dzień dobry" і я ся звіддав одкаль він і чий з Зындроновы. Тогда я му повів, же я Писарів вертам з арешту і він юж про мене знав.

Феťко Гоч по звільненню з криміналу в 1951р.

Моїма найближчими колегами сталися з Тильово сынове моего нанашка (хрестний нянько) Николая Голюты - Ваньо і Василь. Але скоро было всецо хоць кус дальших колегів як Михав Пелья з Тильови, Вілек Завада з Барвінка і іншы. В Зиндранові в сусідстві в Маркові (Байка Ваня) хыжы жыли юж Сабати – осадники полякі. Іх сын Владек в тім часі быв в войску, а молодшій Фредек кус быв за молодий до нас. Ваньо Дудзік быв керівником школы і

Дома застав ём старенького прадіда лежачого на пецу, а решта родини была в роботі – тета Євка, ей муж Гайдич Ваньо, сестра тіточна – іх дівка Марися юж дозріваюча дівчина, братняк Михав хибаль быв в школі юж в Дуклі, братняк Фецико в школі і наймолодший Ваньо ищи до школи не ходив. Никого з діті не міг ём познати. Прадідо Кукела дали мі новы сподні і светсер, жем ся перебрав і іншы лахи нашли на ня родинно, бо я юж быв повный мужчина, мав ём 22 роки. Ту зачалося нове родинне жыття. Помагав ём на господарцы і в зимі кус ём шыв для себе убраня, куртку, рейткі і што треба бывло для родины.

Колегы і родаки - Голюты.
Ваньо з права, Василь з ліва-1952р.

часто ём до нього заходив. Приятельско односився до мене Михав Голюта. Але того добра і щастя довго не было. На міліцию в Тильові казалися зголосити што тыжден, а пак што два тыжні. Но бо я крім 8 років тюрми мав 4 рокы одобранны права громадянски (обивательски) і можна было ня набити, а я быв без права обороны. Миняла зима, ишла весна. Але не можу забыти по тівкых роках свят нашого обряду і парафияльне Николая од імені церквы - 19. 12. 1951 р., хоц одправы Служби як давно юж не было, ани кермешу. Вірны ходили до церкви в Тильові заміненой на римо-католицкий костел, де доїжжав ксьондз з Дуклі. Але святу вечерью родинно приготовляли так як і давно баба Анастазія і тета Евка. Чекали на тото свято діточки, а з нима в тім часі мешкав Шийка Ваньо – звали до Семанчика. Можна повісти, же остав ту як сирота ниби при сестрі, яка вишла за муж за поляка на Цергові – Поперды - Станіслава Хлапа. Ціла ей родина виселена била в 1945 р. на схід на Україну.

На святій вечер 6. 01. 1952 р. Ваньо Шийка старим звичайом вініс до хыжы кус желізного нарядя, соломи, сіна. Пішли разом дати закуску звірятам – коровам в стайні, потім до ріки вмитися юж як ся вказали звізды. Боже, яка то была радіст для мене зас святкувати свое рідне, пригадати нашы традиції. Тот чловек може лем того не розуміти што того не пережывав. Подібні святкувало в селі ищи наших пару родин – Губик шовтис, Ванца Михав шевц, а бівшіст осадників – поляків юж мали скорші своі свята, яки і наши родины шанували, бо до роботи нигде не ишли.

Думки мої цілій час были іхати до родичів в Канаді, жеби злучитися родинно. Там 10. 09. 1949 р. народилася сестра Любка. Родиче і брат писали і прібували старатися о мою дорогу до них, але в тім часі не пустили. Я быв під контролем міліційнов. Памятам як раз ішов в осени пізно 1951 р. справдити до хыж ци я дома з УБ з Коросна. Високый, міцный мужчина, блондин, бо я таких юж добре осмотрював. Быв коротко, бо видів, же я сиджу при машині кравецкі і штоси шую. В думці о виїзді до родини в Торонті не глядав ём дівчина, бо і не было ту своіх, хоц подабалася мі гарда, уродлива молода дівчина Анна Лега в Тильові. Але моя дальша доля была незнана, зас Ганя вимагала од мене запевніня, же я ся з ньов оженю. А деж мі бывло до женячки і до твориня родини своїй, як ани хыжы, ани роботы. Роки парібски бывли юж повні і на дівчата я смотрів, але

час найкращий моїх молодих років і романські юж перешов в тюремних мурах. Тепер коли ня звільнили приходили думки што і як дальше, бо там николи я не видів будучності мати свою родину – жену, діти. Жыття єднак вшытко змінило хоць не легко і не скоро.

СЛУЖБА ВОЙСКОВА В 13 БАТАЛЬОНІ ГІРНИЧИМ

Надішла весна 1952 р.. На початку квітня пришло повідомлення з Войскової Команди Рейонової в Коросні, щоби ся зголосити до штабу в Коросні дня 17. 04. 1952р. в справі служби войскової. Там одчитали причини покликання з інформацією, же здібний до служби войскової – лін'ювой на підставі оцінки 22.10.1951 р., але заражуваний до понадконтингенту, бо мі річник юж быв в войску.

Было нас там дуже молодых мужчин, не памятам кілько, але з лемків быв лем Василь Голюта з Тильовы, а решта поляки мі не знаны. Пак зме ся познали. Быв Едвард Риш з Дуклі, Адам Сускі з Івлі і дуже од Березова, Сянока, Ясла. Там ждали на нас офіцеры і підофіцери, бівшіст в стальових, подібных як льотничі, мундурах. Каждий мав приділену групу і од стаї потягів в Коросні везли нас в незнаний світ. Хыбалъ цілу ніч і в двох днях – 17. 04. по полудни до 18. 04. до полудня. Высадили нас в Каменні Гурі, воев. еленьогурске, за Валбжихом і там дали місце закватерування, бо там були кошары хибалъ ищи понімецькы, а потім по совітських войсках. Єдны офіцеры і підофіцеры були убрани в мундури войскови кольор кгакі – зелений, іншы в сивы - стальовы як льотничі. То для нас було не зрозуміле. Я быв переконаный, же сержант під якого команду мене, серед інших приділили в Коросні, завезе нас до войск льотничих на охорону ци інших послуг.

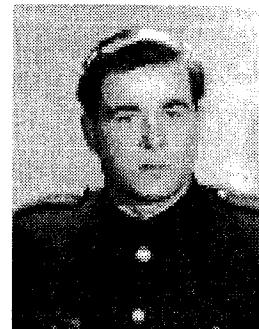
Юж 19. 04. нас пострігли і давали мундури юж літні дреліховы зелены - кгакі, фуражеркы і зачали ся школіня наперед устны. В дальшы дны муштра і по тыжньови рускы гверы зо штиками на місце школіня (малый полігон). Было холодно але ганяли нас і то отепляло.

Ріжны трудны пережытка той інормальной службы войскової трудно ширше описати. Памятам 2-го мая, четвер. Выгнали нас пару компані близко 1000 вояків на поле школіня – полігон, казалися окопати, же буде школіня – стріляня. Дали нам лопатки і при мі юж знайомый колега Риш Едек психічно не витримував, бо зачав падати сніг, дощ а він

кус з малого міста, легше мав жыття дома, і гварит мі же не витримат, же ся застрілит, бо патрони зме мали на школіня. Я не міг вірити його словам і в розжалінню даю му підтриманя на духу. Потім юж в жартах звідуюся ци му дати патроны. На нього наскочив Адам Суский і якоси ся успокоів, бо ныхто з вояків таких замірів не мав. В окопах вшытки зме змочены снігом і дощом. Командири дали розказ встati і зачали нас мокрых ганяти по пляцу школіня і аж до кошар. Над нами видно было лем пару, дим – з осушаня мундурів од тіла. Майже половина вояків по обіді юж была хвора. Голосилися до лікарської контролі, в які давали порошки на переходу, бо декотри юж чули запаління плуц, казали ити полежати і так перешло. Рано четверга част вояків дальше хворіла і не взято іх на школіня. Але Е. Риш чув ся ліпше, а я дос витрималый нияк ём не хворів. Так нас ганяли, школили майже кождый ден до полудня, а по обіді часто були школіня – виклады політичны і роботы порядковы. То були тяжкы пережытка як в криміналі в Віснічу. То іншый гет новыі спосіб жыття, а там була варштатова робота кравецька.

Командир моей компанії підпоручник Богдан Лапінський родом од Сянока деси ся довідав, же я кравець. Закликав ня на бесіду і звідуся ци можу му дашто вшыти і поправити з умундуруваня. Я пояснив, же так. Охочо згодився, лем де я мам то робити. Близко полігону мешкало пару родин і він зашов до єдной розознати ци мають машину до шытia і ци позволяют. Добры люде не одмовили, а на другий ден командир Б. Лапінський мі гварит, жебы я ішов по заді моего плютону, жебым куляв на ногу, гвер не ніс на рамені лем коло ногы і даст мі знак коли одийти до той хыжкы де мам шыти. Я виконував розказ, а моі колеги муштруют, літают по полі на терені школіня. Коли юж войско машерувало домів до кошар, я зас до заду долучив ся кус кулявый і так моя служба переходила легше парунадцет дни. А Б. Лапінський своїм підофіцерам пояснював, же мою ногу треба лікувати, бо обутя кісне і треба змінити.

По 5-ох тыжнях рекрутской службы зближалася ден присяги - неділя 31. 05. 1952 р. Казали повідомити родину, але Боже ди моя родина, як далеко в світі, а ту в краю лем дальши кревны, знайоми. Єднак на ден присяги приїхали – тіточна сестра Марися Гайдич і близкий колега як брат Ваньо Голюта з Тильовы. Його брата Василя взяли до Катовіц ближе дому. Же приїхало на присягу до мене аж двое то барз ём ся тішив. До інших вояків приїжджали тыж родини, а часто іх наречени, дівчата, до

Вояки з котрими я служив і робив в копальні. І дружина I-го плютону I-шої компанії, 13-тий батальон. Знам їх імена, а не вшитих назвиска.

Вояки з котрими я служив і робив в копальні. І дружина I-го плютону I-шої компанії, 13-тий батальон. Знам їх імена, а не вшитих назвиска.

З гори в середині Ф. Гоч – 1952-54 р.

декотрых жены, а я ани дівчины, аны жены ищи не мав. Перед присяговали нам сукняны святочны мундуры і округли шапкы з червенима пасками – отоками, якы мала формация піхотна.

Перед людми – гостями зорганізували дефільду системом совітським – гверы зо штыками коло уха колегы з переду. Вшытко перешло святочно – уроочисто. Але мы не розуміли чого на присягу і на дефільду були попрошено високо функційны гурники в іх гурничых мундурах. То зме скоро зрозуміли на другий ден по присязі, коли приїхали гірничі і войсковы авта і перевозили нас до Валбжыха – до дільниці Щавенка, де були приготовлены для нас новы гірничо – войсковы кошары.

Я цілый час быв приділеный до I дружины в моім плютоні I компанії. Згідно з вимогами росту машерувализме разом з Е. Ришом з Дуклі і Е. Жуковским з Сулемова воєв. Зелена Гора. В першім ряді все машерував Адам Суский з Івлі з іншыма рівними йому ростом. З початку робив ём з іншими під землью в копальні “Вікторя”. Довозили нас потягом, а до стації в Щавенку піше і до копальні пішком – маршом. Робота була на 3 зміни і в ночі. Часом в денних маршах казали співати войскови пісні. Єден з офіцерів видумав росийську пісню. Одчували мі східні акцент бесіди. Офіцер зачав ня намавляти співати сольо – “Красний герой”. Я не знав той пісні, але треба було ся навчити і потім заспівати.

1) В красной армии был герой

На разведки боевой, да

А дальше плюトン співав:

Гей, гей красной герой на разведки боевой.

2) На разведки он ходіл

Все начальству доносил, да

Гей, гей красной герой все начальству доносил.

3) Розкажи ты русской брат

Сколько есть у вас солдат, да

Гей, гей....

4) В красной армии я служу

Я вам правду не скажу, да

Гей, гей...

По якімси часі штигар, наш провідник копальняный барз приемный і розсудный чловек довідався, же я кравец і звідався по тихи ци я бы вшыв убраня і што на нього треба. Я скоро згодився, лем жебы не ити під землю на тисячи метрів до пороху, бруду і небеспеки. Оба зме обесідували де найти місце шытя, коли і як. Він хибалъ знева з дижурным руху колейового Станіславом Пісарком в Щавенку близко стації. Там зме усталили місце і машину до шытя і зачав ём роботу кравецку, а приділяли ня переважні на денну зміну. Рано войско сідало до потягу, а я ішов до Пісарка. Коли войско вертало я долучав до ряду і зо співом разом вертав до кошар. Декотры офіцеры і підофіцеры тыж мі давали деякы роботи до шытя. Юж до року часу записали ня до колективу театрального і в суботи – неділі давали нам вільный час на світлиці школити военну штуку: “Nowe przygody wojska Szwajka”, якого роля была найтрудніша. Намовили мене і я вчив свою гру, же іншы члены дивувалися. В колективі было дос дуже шльонзаків бо і керівник колективу Мариян Спандель быв шльонзак од Битомя. По вивченю штуку давализме концерти в інших єдностках войсковых, в кошарах і цивільных установах – Домах Культури, фабриках якых в Валбжиху і в окличных місцевостях было дос дуже.

Читач гнесніх спогадів може ся звідати кого і чом брали до гірничих батальонів войсковых. Зачну од себе – быв ём караный як ворог ПНР в 1947 р. в акції „Вісла”, мав ём вітця за границю в Канаді. В I компані хибалъ я єден быв лемко. О інших я не знав. Мого найближшого сусіда, Е. Риша з Дуклі отец быв в войску Андерса, Адам Суский рахуваний быв як кулак – ворог соцялізму, Василь Голюта з Тильовы лемко – тато не хотів записатися до Рільничой Конеративи – “Spółdzielnia Produkcyjna”, Едвард Жуковский з Зеленої Горы - сын майора офіцера войск до 1939 р.. Інших прикладів не описую, бо то ганьба для тогдішніх власти. По 40 роках в 1994 р. стрітилизмесь з Жуковским в Варшаві на II Зізді Крайового Зізду РВБТ (Wyłych Represjonowanych Żołnierzy Górników). Оба плақализме як дітвакы, бо то было не до віри, же по 40 роках ищи ся увидиме як старушкы - дідове, але бывшы воякы - гірники.

Згадализме Янка Чарнецкого з Бехова пов. Сулемів. При мі быв раненый під землью в копальні, здусили го два копальняны вагоники з углем, але не смертельно. Я быв при тім і іншы воякы і штигар. Ми дали наказ вивезти го на верх і до шпитале. Лежав, лікували го і достав

SKAZANI BEZ WYROKU

REPRESJONOWANI
ŻOŁNIERZE - GÓRNICY
W LATACH 1948 - 1959

звільненя до цивіля. Але потім все писав до мене, бо памятає же я го ратував. В 1995 р. впав під авто і го забило. Быв він барз приятельський або і братерський поляк, а знат же я лемко, бо коло Сулехова було дуже переселенців з Лемківщини і я йому ся признав. Знат о тім і Е. Жуковский, але чулися моїма приятелями.

Юж в Щавенку мав ём прикрайний припадок. Погнали нас на школіння військове на полігон і в єдні хыжки попросили зме дашто ся напити. Родина польська дала нам солодкого молока – 3-м воякам. Було то перед обідом, на якім дали нам риби. Єден з моїх колегів не захворів, а другий і я так міцно, же чистили нашы жолудьки і одослали до шпитале, де лежали зме тыжден часу. Там ём познав дівчину – гарцерку. Дос мі ся любила і охоча була до романсу але ногу мала зламану і могли зме лем сой приятельсько бесідувати.

Згадую ищи єден припадок з діяльності культурной в театральнім колективі. Покликали нас, бо так узгідили дати концерт в Воев. Дому Культуры в Валбжиху. Усталено концерт на год. 16.00, але штоси сой змінили прискорити на год. 15.00 Пару членів колективу вишло на місто і я з нима. Нервово ждали на нас, а мы рахували визначену годину. Деси змес вишли ци на ліво, ци на дівчины, але на

16.00 юж зме були. Тогда нас страшено карами. Наш командир Дрозд хоц страшив каров, рапортом то потім односив ся лагідніше, коли я вияснив, же в мене було боління жолудка і з той причини опізненя. Без Швейка не могло быти концерту. Я пояснив, же в нервовім страху не можу виступити. Тогда ст. Сержант Дрозд запевнив, же не буде рапорту і кари. Я циганив і боронив ся і то помогло. Концерт быв успішний.

То лем такы може не цікавы спогады, але они вяжутся з жытьем лемка. Минув рік службы війскової в гірничій єдностцы – 1953. Пришли і свята Великодны і то разом нашы з латинскими – 5. 03. 1953р. Кличе мене до штабу заст. політичний части війскової кпп. Парисек і ся звідує ци я хочу ити на урльоп на свої свята. Я очи витріщив і повідам му же я не знам коли мої свята, але як капітан зна, же я іншого обряду і коли мої свята? Він одповів коротко – то моя повинність знати. Я урльопу одмовив, же од Валбжиха до Коросна треба іхати 2 дни. Тогда іздив лем єден поїзд. Алем сой пригадав, же коло Легніци, Любіна сут нашы выгнаны лемкы то до них близко і міг бым поїхати. Мав ём адрес Ваня Білиці з Тильови в селі Немстово. Зголосив ём же поїхам. Дав мі урльоп на 5 дни. Тогда автобусы мало або майже не іздили. На год. 11.00 в ночи приїхав ём до Любіна потягом і не знам де Немстово, де дальше ити. Высіла з потягу якыса старша жінка і звідуюся як ити до Немстова. Потім мі повіла, же вертат з тюрми і тყж иде в тутору сторону лем кус боком до іншого села, а дальше юж недалеко Немстув. Я єй повірив, бо то ніч тай иду з ньом певно з 5-6 км. бічними дорогами, а до Немстова я своїм маршом вояка міг дійти за 1 годину – 8 км. Она пішла домів і вказала мі пользову дорогу до Немстова. Боже, я юж голодный, слабый, плащ мокрий. Але мушу ити і то через річку. Рано юж о год. 4.00 люде іхають до костела ци церкви, не знам ци поляки, ци лемкы. Звідуюся ди мешкат Ян Біліца. Повідают, же на розі з дороги до Любіня. Стукам до вікна Ваня Білиці і нихто ся не одзвіват. Я юж так змучений, голодный і мокрий довгий плащ, думав ём жебы лем деси одпочнути. Пішов ём до стодоли, зняв плащ, шапку і ліг ём до соломи. За пару минут заскрипіли двері і виходить Ваньо Білиця в гачах і кричит: “Panie wojskowy, co pan tam robi?” А я втішений повідам, же лем одпочиваю і ци ту мешкат Ян Біліца. Газда гварит, же так, але кто я. Тогда я підішов і поясням, же я з Зіндрановы Ф. Гоч. Mi отец хресний вашої сестри муж, Николай Голюта і мі дали Ваш адрес.

Щиро сердечні запросив мя до хыжы, сушили змочсный мантель, онучи і войскови черевікы, дали істи і випити святочной паліночки. Хибалъ 2 години міцно єм спав. Пак ня обудили, же іхаме до церкви в Любіні, бо ближе не было. В тім часі воякам не вільно было ити до костела ци до церкви за часів Рокосовского і виховання атеїстичного. Але гвошов я до церкви. Вшытки вірны східнього обряду в Православні Церкви в Любіні смотрят на мене дивні, бо я хрестив ся трьома пальцями і три раз. Вшытки не знали што то за вояк нашого обряду. Потім юж вшытки знали хто я і одкаль. Просили ня на гостину і посвячене. А я на вечір юж мав вертати до своєй войскової части. Але остав єм на ніч ци буде кара, ци ніт. Там єм стрітив і наших рідносельчанів – Штефана Пилипа, Михайла Волошына і інших з других сел – родину Кавочків з Завадки, Петрончаків з Волоского, Руского ци Польського Кролика. Там в Маломицях жило дуже родин з Завадки, Тильовы, але я іх не знав. В церкви вшытки смотріли на ня з думками што то за вояк, же хреститься і молится по нашему, хоц я юж дуже забыв одправы нашої Службы Божой. Але Отче Наш і спосіб хрещеня не міг єм забыти. Нашы выгнанці барз мя гостили і шанували, а я по тихи плакав з радости. І в церкви єм плакав, як співали Христос Воскрес.

По Великодни – 7. 03. 53 р. вернув єм до своєї служби з подяком для політурука, же памятав о мі і о моїх святах. Потім служба войсково – гірничіа як скоршє описано – кравецтво, театральний колектив і што цікаве, же мав єм перепустку стала од штабу єдностки, же міг єм ити без застережень поза воєннов частинов. По роци служби мав єм дуже легше жыття в войскові части, бо юж вшытки были знайоми і офіцери і підофіцери. Часто єм бывав по роботі на світлиці і часом єм сой спіяв нашы лемківски пісні. Раз то чув керівник колективу театрального Маріан Спандель – шльонзак і гварит мі, же я невно руский жыд, бо мі ніс кус гуральский, або жыдівский. А я дав коротку одповід з питаньом, коли жыда могли приділити до батальонів гірничих. Скоро він токо зрозумів.

Як єм нераз сой спіяв по лемківски на світлиці по тихи то слухали і інши воякы, але уважали же я зо сходу то люблю таки пісні. Але пару вояків з нового браня 1953 р. слухало ня барз уважні, хоц я того легковажыв. Раз припало мі юж як старшому воякови ити на патроль до міста на контролю войскову і то в неділю. Было нас 3-

х. Нашлизме при єднім барі вояків з нашого батальону, 3-та компаня, певно 6-х. Они нас не зауважили, а мы підслухали як співают українську пісню „Розпрягайте хлопці коні”, яка мі была знана і близка. Оба моі колеги полякы не знали той пісні. Нашы воякы спокіно ся заховували хоц были кус підпити, але не пяны і мы іх не рушали. Єдного, котрый файнго голосніше співав я закликав на бік і хвалю го же файні співат, же певно східняк. Звідуюся одкаль родом і як зна туто пісню. Повідат мі, же од Любліна його родиче, а тепер жыют в ольштинськім. Тогда я одкрито але по тихи гварю му, же хибалъ переселены в 1947 р. Вояк посмотрів на мене якбы кус ся бояв і мі гварит же я певно тыж зо сходу, бо чули на світлиці, як я сой спіяв не по польськы. І одраз ся звідую ци він з акції „Вісля”. Він признав ся же так, подав єм му руку і гварю, же я тыж. Одразу почув ся якбы моім братом і сизи му в очах ся появили. В тім часі моі два колеги з патролю пішли на мале пиво ци на оранжаду.

Вояк мі бесідник повідат, же в 3-ті компані нашего батальону єст іх 30 –х з ольштинского з акції „Вісля” і они о собі знают, бо іх разом брали на ярь, але тихо сідят і повнят обовязкы службы войскової з роботами в копальнях. Назвиско його я сой не запамятав і не записав але зме разом поспівали пару українских пісень, як не было інших вояків ани офіцерів. Потім зме ся нераз виділи, бесідували, але я одишов до цивіля, а они зостали ищи на рік служби і роботы. Жалую, жем не записав іх адресів, бо до гнес не знам де і як жыют, може декотры мене згадуют.

Іншый раз ищи скоршє быв єм в службі патрольові в місті Валбжиху, а зо мном Адам Суский і ищи седен вояк од Березова. Іхаме трамвайом узброены. В тім трамваі іхало дуже вояків з нашої єдностки. Чуєме, же бесідуют лем по німецкы, бо вшытки были зо Шлеска, шльонзаки. А Сускому іх бесіда ся не сподабала, підишов до них і гварит, же носят польськы мундуры, а чого бесідуют по німецкы. Они одповіли по польськы, же ім так лекше. Я іх духа розумів як член іншої меншости і мі іх інша мова не перешкаджала. Мы з трамваю вишли, вояків оставили і на тім ся скінчило. Нигде зме не зголосали, бо по што. Мы знали, же они зо Шлеска і мають свою німецкую мову.

В літі 1953 р. зас єм достав урльоп і поіхав єм одвидіти стріка і родину в Любжи повіт Свебодзін воєв. Зелена Гора, де было вигнаних дуже наших лемків і з Зіндрановы, і з Ганчовы.

Ту творили нове жыття і ту укладали новы жалібны пісні. Єдну з них памятам, бо стварили єй з помочов гудаків з Зиндрановы, капелі Гочів.

А грали стрико Гриц, його сын Штефан і мі брат Ваньо до часу його виїзду до Канади в осені 1948р.

*Ой словяне добры люде
Што вы поробили
Же высте нас братів лемків
З Карпат высідлили.*

*Привезли нас над Освенцим
Там была розлука
Брали нянів од діточок
То была розпуга.*

*Привезли нас на чужису
Брали по сідному
Розімаряли кади могли
Як вітор солому.*

*Грають хлопці на гусельках
Смутно не весело
Обернутсяколо себе
Не рідне ту село.*

*Грають хлопці і на басах
Тяжко нам ту жыти
Бо про рідну Лемковину
Не можем забыти.*

Родина моя і бівшіст родин з Зиндрановы мешкали під лісом, як візджалося до Любжи. Близко було озеро і пішов ём раз там ся купати. На краю озера пливав в воді уродлива дівчина барнулька. Мене вояка зауважила але не усувалася. Я мундур зложив на скраю і вліз майже голий до озера, а дівчина тყж лем в купальним одягу. Смотриме на себе і ани слова бесіди. Она хибалъ знала, же я з родини Гочів на урльопі, а я єй нияк не знав, же она з Ганчовы - Мілька Дідик. Кус жалую, же я не зачав з ньом бесіду. Так то дивні вишло і одишилизме домів. Потім довідав ём ся о ні од стрижочного брата Штефана, але юж при кінци урльопу. Она пак виїхала до Америки і вишла замуж за старшого віком українця. Наше близке купання в озери можна лем згадувати, бо може она там

пришла купатися, жебы ся стрітити як знала, же я лемко. Лем то юж таемниця історії.

Зближався час звільненя до цивіля, бо дос служби, мундуру і невільничої роботи копальняної. Може по нас придут іншы. 2. 03. 1954 р. одчитали нам розказ міністра оборони, же переносят нас до резерви 28. 04. 1954 р. Была то радість для вшыткіх і для мене. Лем думки огартали де і як я сой уложу дальше жыття, де іхати. Взяли ня з Зиндрановы і ту мам право вертати, але што я ту буду робыв, як буду жыв. По одчитаню розказу міністра оборони, же идеме домів, я зголосив до політичного командира нашої часті войскової, же мам справу і прошу о приняті з написаньом рапорту. Капітан Парисек одразу ня закликав до штабу і звідє ся о што ходит. Я дос розжалений ставлям питання, ци я мам рівны права о якых через 2 роки ня вчили о інтернаціоналізмі, же ношу такій мундур П. В. як і він, лем рядового, же таку саму присягу ём складав для народу, державы як і він, але я не чую рівных прав, бо я член національної меншості. Поясням му, же мене і родину выгнали з власной хыжы з рідного села, же забрали вшытко майно і ци я можу правно вертати до рідної хыжы і там жыти. Смотрив на мене з повагом і повідат, же такої справы ищи не мав і не зна што мі повісти. Кус ня усвідомляв, же я зле розумую тоты школія політични і же я дальше вояк і мам рівны права незалежны од народової принадлежности, але я громадянин ПНР і ту належу. Кус зме полемічні вели бесіду і мі повів, же одповіди дати мі одраз не може, але до тыжня ня повідомит. На 4-тий ден ня кличе і повідат, же можу правно вертати де ём ся родив. Я радісно подякував, засалютував, а він каже ищи остати, жебы мі повісти, же якбы я не быв з акцій „Вісла” і караный, і отец мі не быв в Канаді то як Швейк театральний, кравец і прикладный вояк юж давно бывшим на школі підофіцерскі і юж може сержантом. Мав ём лем 7 кляс школы і не міг ити до школы офіцерской. Я му ищи раз подякував за жычливу оціну і ём повів, же я знов чого мене приділили до войск гірничих і я николи на офіцера ся не рихтував. Чув ём по його бесіді, же быв для мене жычливый і прихильный.

Пізно, бо аж в цивілю довідав ём ся од колеги Е. Риша з Дуклі, же капітан Парисек (імена не памятам) быв народності жыдівської і зато може мав симпатию до вояків інших народності, крім хыбаль німців. Минуло юж 44 рокы, а мі то вшытко в очах стоїт і сам ся

дивую, же ищи тівко памятам офіцерів, підофіцерів, колегів з того часу. Командиром єдинства був Францішек Мазуркевич, мав бесіду східного росийського акценту. Повідали, же родом з Львова. Раз хотів поправити мундур, пришити медалі, білий пасок при ковнірі і покликав ня до себе в штабі. Певно знов, же я не поляк і по росийски мене поздоровив, “Здраствуй”. Я службово засалютував і одповів подібно з питаньом, “что нада”. Пояснив мі – і я повідам – „все зделаю”. Усміхнувся, я з одсалютуваньом одишов.

Командир нашого плютону од початку і од дороги з Коросна був сержант Козьол Антоні, юж знов же я кравец і юж єм штоси шыв для нього і його жени. Іх тыж приділяли до гірничих батальонів за якиси вини в інших єдинствах. Раз хибалъ щиро осмілився до мене і гварит як бы одтал втечи до Австрій через Чехословачію. Мене то здивувало і одповів єм, же не виджу такої можливости. Він був простий хлопина, не політрук і знов нашу службу. Старший сержант, Бродецкий Казімеж невеликий ростом був господарчим батальону. Барз колегували з Козьолом, але тот мав вигляд і характер службісти. По Лапінським командиром нашої компанії був поручник Радванський. Бургас, майор політичний шеф штабу, під якого підлігав капітан Парисек. Поручник Байгер Адольф – командір 2-гої компанії родом з Рівного коло Дуклі. Мужчина дос тугий, добрий фігури, все ходив в фуражці. Іншы носили шапки округли крім капралів, які мали мундури подібны до наших. Поручник Герман командир 3-тої компанії нам менше знаний. Хоронжий Дрозд був при кінци моєї служби командиром плютону. Веце назвиск юж не памятам, ани назвиск дуже колегів вояків. Аж тепер, по створиню нашої військової організації репресйонуваних системом сталіновським за маршала Рокосовського, з декотрима ся познаємс. Лем мы юж не totы з молодості, мы юж діды і майже половина з 220 тис. вояків наших батальонів померла. Юж не жают: А. Суский, Е. Риш, Е. Жуковський, Янек Чернявські і дуже інших.

А цікаво знати о декотрих – як Урич од Березова, котрый по присязі втюк з автоматом з війска, же він не буде робив в копальні. Пак го зімали і засудили на 2 роки. Високий, пристійный молодец. То з ним ищи за рекрута домовилизмесь, же треба попрати капрала нашої дружини, бо барз нас ганяв. Раз рано, ищи было темно, ганяли нас до лазнички митися. Урич згасив в півниці світло і решта вояків зачали капралину бити і то

не слабо. Крічав, але вояки скоро повтікали. Капраль зголосив до начальства і робили слідство хто бив підофіцера. Нихто з плютону не признав ся. Цілу компанію ганяли за кару цілый ден і даремно. В кінци юж на другий ден капрала перенесли до 3-тої компанії, а нам приділили мудрішого. Но і іншы юж ся бояли такого побитя. Было і так, же капраліна ганяв нас на полігоні ищи в рекрутськім школіні в Каменіні Горі. Єдного воячка, малого ростом, родом з Варшави взяв до поневіркы. Сталіновські команди муштры были іншы як тепер. “Оген артилерії” – треба было впали, неприятель з заду – встati і вертати, -гранат пенк – впали і іншы. Воячок дос довго біг в сторону річки - поточкa, там впав і лежит. Войско смотрит пару минут, а він не встає. Біжит до нього капраль і рушат го. Воячок зорвався, вдарив го 2 раз по тварi і зас впав і лежит. Капраль зачав го копати. Побігли іншы командіри, войско. Вояка підняли, капрала одсунули, а же то было перед обідом то скоро до рапорту вояка і капрала до штабу. Капраль не мав слідів ударень, вояк повідат же він го не вдарив, лем памятат же му повів - к...а твоя мач – і веце нич не памятат. Іншы підофіцеры і покликаны вояки ствердили же ганяв го і поневіряв. Вояк достав 2 дни арешту, а капрала перенесли до іншої єдинства в Валбжиху. От і такы были ріжны пережытia.

В часі служби військової нераз дали наказ стояти на варті на брамі, або при магазинах. Были нераз і шалены думки, же нес чого

Служба військова 1952-54р. I плютон, І-ша компанія, 13 батальон.

жити, бо споневіряли 4,5 рока невинно в криминали, найкращи молоди роки житя, тепер зас ту женут до копальні і поневіряють. Родиче, брат і сестра в світі і неє надії, же до них пустят за часів Сталіна. А тут в краю лем дальша родина тай як дальше житя укладати, як і де ся женити, закладати свою родину. Тай найлегше стрілити сой в голову, одобрati сой житя жебы ся дальше не мучити. Але розум і розсудок взяли верх і мали бівшу силу в розважаню.

Помали рихтуюся до цивіля. Купив ём сой скірні од знайомого підофіцера, вшыв ём сой мундур і вертам як вояк. Присяту ём складав в Каменні Горі в Єдностці Войск 3719, а наша часть – батальон мав номер 5890. В четвер 29. 04. 1954 р. ведут нас групами на стації до потягів. Не було співів, кріків і плахт на плечах як тепер то роблят, ани не було випитя. Іхала нас дос велика група на схід в кроснянске, Ясло, Сянік, Березів. Подорож зме мали оплачену, білети войсковы і приділеный вагон. І аж в потязі зме кус заспівали:

"To jest rezerwa, która do domu powróciła, to jest rezerwa, która wysłużyła. Do domu wróciłem, ojciec się pyta, coś tam synu robił przez te dwa lata. Ni leżał, ni siedział bo gnali za dość, urlopu nie dali tylko służbowe coś, to można powiedzieć rezerwa ma dość".

Не пишу пісні, бо они знаны і менше знаны але сталіновского духа, хоц декотри цікавы ищи з перед войны.

"Chcąc nas poratować w tej okrutnej biedzie przysłała nam prowiantura śledzie. Ojo jo jojo taki na wojnie kanoniera los."

ДІЯЛЬНІСТ КУЛЬТУРОВА І ОБОРОНА ПРАВ ЛЕМКІВ

Дома вшытко було без змін поза тим же не було юж баби Анастазії Мацек, бо померли 26. 04. 1954 р. в ден моого звільненя з гірничої служби войскової. На похорон я юж не успів, ани не давали телеграми, бо не знали коли нас будуть звільняти. Діти тети юж бівшы. Підрошли і помагали в господарці. Прадідо Т. Кукала ищи жыв але быв юж slabshyy. При роботах господарських зачав ём кус помагати, але житя в вилюдненім селі було смутне. Роботи зарібкової майже нигде не було. Раз намавляв ня гайовий до роботи в лісі при садзюнках, бо садили дос дуже лісів, привозили дівчата і робітників аж з Ясьонки за Дукльов. Я згодився і на таку роботу але лем до

осени, бо в зимі юж не можна було робіт в лісі продовжати. В зимі приняв ём роботу в склепі як продавця в ПСП на пару годин (4) денно вечером. Було то кус заняття і спілканя з людми. Було в продажі і вино то часом приходили сой випити лісовы робітники. В пізну осін раз в осені хтось з жінок внескував створити дакий колектив. В селі юж діяла Рільница Коператива (Спулдзельня Продукційна) "Солідарніст". Церков ищи стояла і чекала на скорый конечный ремонт, латана дір од фронтовых куль бляхи на банях і даху. Гроцы на то не было. Жінки – головні Пайза Сивак, Параска Ванца і Марія Дудзік обдумали, же як створиме колектив і підеме з концертами то даки гроши збереме. Зачали зме вивчати давне лемківське весіля і юж на ярь висилали нас з концертами до тых сел де були Рільничі Колективи. Власти повітови в Коросні і партійны і культуровы були нам прихильны, бо то быв взір колективізації як в Советскім Союзі. Памятам, же дали зме виступ найперше в лемківських селах – Тильова, Поляны, Вильховец а пак і в польських селах на Надолю коло Дуклі, в Яслисках і юж не вшитки села памятам. О діяню нашого колективу довідалася новонароджена телевізія в Жешові, яка приїхала награти штуку – можна повісти театральну – Лемківське весіля під назвом "У лемкув в Зіндронівей". Тото награня в архіві в Жешові напевно ищи єст.

На концертах зме гроши заробили, хоц не дуже, бо то кошти дороги і юж були трудности з лемківським одягом, якого дуже члены колективу ищи однашли. Жінкы урадили, же за гроши, яких зме кус мали будеме латати діри на банях в даху церкви, бо ліє, дерево гніє і грозит знищеня. О поміч пішли просити і на други села. Довідалася о тім міліція, провели слідство і справу oddali до суду, хоц в жадну кару никто не вірив, бо то не крадеж, лем ратуваня памяток культури. Ксьондз в Дуклі Францішек Котуля дорадив жінкам і селянам, же з той церкви ліпше перебудувати на меншу. А як раз в тім часі впала головна середня баня – копула, якой одновлиня було юж неможливе. Польски римо – католицки родини були обоятны в справі ратуваня церкви, а декотры діяли адже на шкоду. Жінки винаняли бляхаря зняти бляху і узгіднили майстра столяря Станіслава Глода з Ясьонки до будови меншої церкви, Але майстер не мав управлень будовляних, а скорше узгідняли з майстром з Івлі з Владиславом Дубельом, котрый мав управниня лем дорозше цінів виконаня. Сут припушціня, же хтось

повідомив власти в Коросні, бо скоро приїхали визначені власти справ внутренних і заборонили дальши роботи при церкви в котрі іконостас, образи, різби юж барз були знищено од дошців. Приділили сторожа, Владислава Новака (Леня) до пильнування і в єдну ніч іконостас – деяки образи удаєся взяти – вкрасти і перевести до будинку господарчого в школі. За пару днів прислали тракторы і дерево забрали деси до пекарні в Дуклі ци Коросні. Підлогу з пłyток бетонових завезли аж до церкви в Сяноци, де юж діяла парафія православна. А в тім часі жінкам, котрі громадили фонди на ратування святині – Мария Дудзік, Параска Ванца і Пайза Сивак (циганка) суд видав вирок – кару по 6 місяци арешту в завішню на 2 роки. Такий быв конец зиндранівской 5 – баньової деревяної, дос великої церкви з 1887 року. Ківот і плащенницю захоронили Михайлло і Мария Дудзікі, а дві евангелій Теодор Кукела. Єдну евангелію забрала родина Войцьо на захід як виганяли в акції „Вісла” 1947 р. і з причин не свідомості – коли помер Ваньо Войцьо – як бывший церквінник забрану там евангелію всадили до труни помершого. І там напевно згнила в землі в Киях Суляхівських.

Ванат Теодор-сусід
(Попайлів).

В іконостасі в церкви осталася долішня частина і царські двері, а часть образів – апостолів, пророків покрали туристи. З бівші дзвони забрали німці під час окупації, а єден найменший званый, од жертвоючої родини „Попайлів” забрав командир того часу граничної пляцівки в Барвінку на стражницю. Там го гнес неє і дальша його доля незнана. По тых смутных пережитях село остало дос пригноблене.

Я дальше мав надію виїзду до родичів в Канаді. Через літо дніми робив єм майже за дармо в Рільничі Коперативі, а вечерами дальше продавав в склепіку. Не видів єм себе на дальше жити в тім новім знищнеім селі.

17.12. 1955 р. на 93 р. жыття
померли прадідо Теодор Кукела, в

п'ятницю в ночі. Йщи рано просили тету аби іх вмити. Скорше о два дни просили привести ксендза рим. кат. з Дуклі, бо наших нигде ту не было. Поїхав тети муж, Гайдич Іван і привез фурманков коньом до сповіді. В пятницю вечер прадідо гварят мі, жебым нигде не ішов далеко з дому, бо будуть вмерати. Я ішов лем до школы на прібу колективу. Вернув єм коло год. 22.00, заходжу до кімнати де спали прадідо, а они юж не живи на підлозі. Хибалъ сами зишли з постелі. Йщи в ночі зме іх позберали смертельно, положили на дощчи в хыжы, а рано я поїхав до ксендза в Дукли в справі похорону. Ксйондз Фр. Котуляк звідує ся мене як ма хоронити, ци з великома гонорами – же буде і ходник в церкви і довше казаня, ци звичайно, бо то залежить од коштів, од заплати. Я му пояснив, же най буде похорон середні як каждого помершого. Узгіднено за 400 тогдішних злотих на понедільок рано то єст 20. 12. 55 р., бо 19. 12. неділя в нас парафяльне свято – кермеш Николая, то най ищи лежат.

Зас привезли ксендза з Дуклі і похорон згідно зо східним обрядом одбувся до полудня. Йщи до стоячої церкви внесено тіло з трунов, яку робили сусіде осадники – поляки Новаки. Тогда не было де труну купити.

Ксйондз Фр. Котуляк виголосив цікаве казаня в якім згадав, же покійний по сповіді упомнувся смертного намашеня, чого не чув од інших при сповіді. Сам я не знав тых релігійних правил і для мене тиж то була новість в казаню ксендза.

По смерти прадіда і без надії іхати до родичів за сталінських часів я зачав глядати роботи. В зимові часі поїхав єм на захід до наших вигнанців: Любін, Маломіці, Осек. Там мешкали нашы Зиндранівці: Пилип Штефан, Волошын і Гащіны, сусіде Параска з дівков Мариськов без ніг і їх син Гриц мі шкільний колега женатий з дівчинов з села Регетів. Штефан Пилип обіцяв же ма знайомого офіцера в совітскій войскові часті, який ма під собов варштат кравецький і там буде місце до роботи.

Вернув я домів до Зиндранови, забрав своі річи і од 20. 04. 1956 р зачав я роботу в майстерні кравецкі при совітських войсках в Любіні. На початку я приняли на мешканя Штефан і Ксеня Пилип в Осеку. Потім єм достав мешканя войскове на улиці Червеной Армії, перший домик при совітські танкові войскові часті. До варштату було близко ок. 300 м. на ул. М. К. Склодовской. І так розпочалося мое нове жыття. Жаль мі було лишати театральний колектив в ріднім селі, який майже перестав

діяти од яри 1956 р., але жыття ту для мене було трудне і родинно і матеріально. Поміч на жыття посилали мі родиче з Канады - одяг, лахи і машину до шыття. Они тыж цілый час мали надію, же я до них приїхам, а ту не пушали. В Любіні і околиць села нашов я дуже наших знайомых люди і з молодежі з котрима єм навязав приятельство, окреме з моїма ровесниками і в бівшості кавалірами, як Владек Войцьо, Василь Петрончак з Маломиць, Ваньо Пеляк з Ренарчиць, де быв гмінним урядником, Теофіль Дубець і дуже інших. З женатих то Ваньо Крет, Василь Сподарик родом з Любельщины, Семан Мадзелян з Тшмеля і іншы. Трудно вшыткых згадати і описати.

В тім часі юж діяла Церков Православна, де зме ся сходили майже кождой неділі. Церков ся містила в великім німецкім евангелицькім костелі в центрі міста, а священником быв о. Йоан Левярь – старший юж віком, який там приїхав з лемками з села Бортного і організував першу православну парохию в Зимні Воді. Жыття і походжыня о. Левяря то окрема істория іншого жыття лемка.

Што раз веце мав єм знайомых приятелів і знайомых дівчат як сестри Кавочкані з Завадки – Марися і Оля, Марися і Зоня Швагла з Тильови, Марися Петрончак з Кролика, Марися і Параска Фрич з Завадки. Была то гет інша зміна жыття з часів минулых.

В варштаті де єм обняв роботу в радянські воєнні часті керівниками були жінки офіцерів. Я од них скоро вчився росийской мови. Кройчим в кравецтві быв інваліда німец Шмід (імена не памятам), а робітниками двох поляків і єдна старша дівчина німка Іреня.

По занятю тамтых теренів через совітски войска они дуже пережыли гіркости, але не хотіли о тім бесідувати. В недовгім часі і Шмід і Іра виїхали до Німеччини. На місце кройчого Шміта визначили мене до повніння той функцій.

Были прағненя і романсів але з нашыма дівчатами, но я не міг ани плянувати, ани обіцяти женячку, бо цілый час я мав на пляні же виїхам до родини в Канаді.

В зимовім часі 1956 р. дорадив єм моім колегам, же створиме театральний колектив, бо до того я мав свою здібност і замілування. Вшыткы былы з тым згідны, же я мав школити штуку “Дівчина з півночі”, автора Консантого Павстовского, а організаційно помагати будут Іван Крет, В. Сидорик і Т. Дубець. То ся нам удало. Школіня велизме на світлиці в Маломіцах, а юж на яр дализме концерти в

Маломіцах, Немстові і в Лісцю, де жыло дуже лемків з села Бортне. Решта концертів не памятам.

В червцю 1956 р. покликано до жыття УСКТ – Українське Товариство Культурно-Освітнє, яке створив I Зізд в Варшаві за стараньем головно лемківського активу: Василь Шост з Вроцлавя, офіцер поліції, Лев Галь, Стефан Макух діяч комуністичный і іншы. Пляни полегшаня жыття к-о для меншості народных в Польщі були ставляны партійними вождями юж в 1952 р. Лем то ся тягло, а справи і доля выгнанців з рідної землі в акції „Вісла” мали в тім найбівше політичне значення. Была надія поворотів, здавалося же буде легше для нас вигнаних і спроневіряних. Так з початку выглядало, лем не на довго. В краю були домаганя політичних змін і діяня дос антисовітське, одсуненя совітських офіцерів з армії польської і усуненя маршала польських сил збройних – Рокосовского. То велики історични події. Юж скорше наше мешканя з Армії Червеної змінили на М. К. Склодовской 17., близше другої воєнной часті войскової. Дали нам посвідки і право входити до воєнских склепів і купувализме што нам було потрібне. При нас в єднім домі мешкали офіцери з родинами.

Не спомну дати, але можна найти в документах, як в єден вечер жовтньовий 1956 р. до домів офіцерів прислано вояків совітських з закликом, же “воєнна тривога”. Належало одразу зголоситися до своїх частин. Офіцери взяли лем уніформи, шапки, кус хліба і одвіталися з женами, дітми, родинами. За короткий час знайомы юж жены офіцерів пришли до мене і звідуються: – “что такое Федя, война или что?”

Я не мігнич одповісти, бом не знав. Вишов єм на поле коло будинку і смотрю як вояки совітски окопуються при улици і виджу тяжкі машингверы , пульомойти юж поставлены до стріляня. За якы пів години згасло світло і зачав ся гуркот танків з воєнной часті при які мы мешкали попередньо. Майже цілу ніч іхали танки, воєнны транспорти – кухні, войско на автах і інша зброя в сторону північну – Зелена Гора, Познань.

Рано, мы робітники варштатів нормально идеме до роботи в своїх місцях – майстернях. Але близко нашого дому окопаний пулемет і з вояків в обслузі, а на крижівці до Маломиць близко совітського цментаря другий пулемет ліпше окопаний і укритий. Радіо польське подає, же до власти вертат Владислав Гомулка і же Рокосовский Константин одходить. Нас політика, окреме воєнна менше

інтересувала і лем виділизме, же щось ся діє, бо танки і войска совітські вишли з кошар. Потім хотісі нам повідав, же іхали на окружиня Познаня ці інших міст. За пару дни вшытко ся унормувало, але маршал Рокосовский К. прилетів до Легніці і юж не вернув до Варшавы. Быв то революційний стан в Польщі, а для нас потрібне нормальне життя.

В Любіню нашли копальню меді і воєнна част, до котрої належав єм була переношена до воє. Щечин. Мене нагваряли щтоби з нима іхати але я одмовив, бо пришло повідомління, же буде курс для культурно – освітного активу української меншості в Варшаві. Крім того я не хотів одходить од своїх люди в Любіні. Але я не знав, же велика громада наших люди єст в щечинськім.

Воєнну част совітських войск приготовляли до виїзду з Любіна . В 1957 р. в січню мене покликали на курс для українського активу в Ядвісіні коло Варшави, од 10. 01. до 13. 02. 97 р. Мене того житя к-о барз ожывило і отуманило, бо я вірив в щось на ліпше. Там були зо мнов Ярослав Полянський, Павел Стефановский, Ярослав Стех, Іван Терефенко, І. Коцан з Команчи, Е. Могила і дуже інших. Вернув я до Любіна і рішив вертати в рідны горы діяти для рідной культури. Совітськи воєнни части виїхали. Я міг ити до роботи в Лігниці, але чув себе потрібним в рідних горах, ту мене тягло, бо я вірив, же лемки будуть вертати і там треба діяти для рідной культуры. Вернула лем мала горстка, хыбаль около 600 родин в горлицьке. До пов. Новий Санч не приняли лемків і циганів.

Літом в 1957 р. вернув я домів в рідны горы. Ту почав єм організувати гуртки УСКТ, артистични колективи. За моїм діянью цілий час слідили міліція і СБ. В тім часі організував єм театральны колективи в Тильові, Вильхівци і Полянах. Зас Павел Стефановский створив і школив хорально танцювальни колективи в Команчи і Туринську. В пару селах зобразив єм підписи родичів на навчаня української мови згідно зо статутом УСКТ.

Зробив я і блуд в тім діяню, бо на згоду вчити рідной мови підписав єм поляка в Зиндронові, котрого жінка була лемкіня, Тадеуша С.. Його сын хотів ся вчити з іншым нашима дітми. Інши підписали сами, а до нього було дос далеко тай єм го підписав. Він зголосив то до власти. Справу осуджано на зображеню партійнім, яке обслугував інструктор Ком. Пов. в Коросні Францішек Павловски.

Грожено мі судом за підроблення підпису, але сам Ф. Павловскі одрадив, же не ест то велике переступство і таку вину можна минути – дарувати.

Єднак служби міліційны і граничны, якы підлігали під СБ радили над тым, як ня одсунути од справ культурowych і народных. А тайники жытія человека не знаны. В моїй долі приготовляно новий суд і глядали до того нагоду, причину. А знали, же легко можна створити провокацію, до якой припадково дав єм ся втягнути.

Але верну ищи до єдного смутного припадку з часу моїй роботи в варштаті совітських войск в Любіню.

В Тильові женився мі блискій колега і родак в 1956 р. Мене попросив на весілля і за дружбу. На весіллю я сой кус випив і щось єм повів до молодого, може за голосно. Не сподабало ся то Янові К. і поскаржув на міліцію, окреме комендантovі постерунку в Тильові. Тоты оскаржіння скоро переказали на УБ хибалль в Коросні, котрый повідомив УБ в Любіні. За який тыжден до варштату приходить капітан совітських войск і цивіль з ним поляк ныбы шити мундур, або убраня. Хотіли ня відіти і зо мном хытре побесідувати. Керівничка майстерні кравецькій, жена офіцера, дуже культурна жінка на другий ден закликала ня до магазину і мі повіла, же мушу быти осторожный, бо то быв капітан контррозв'єдки і з офіцером УБ в Любіні, бо достали з місця моого народжіння де єм быв на весіллю повідомління, же я український націоналіст. Она мене боронила, же то неправда і дали мі спокі, хоц могли дальше ся цикавити моім жытъом і захованьом. А правду повісти до тых што ня так невинно били бив єм неприхильно наставлений. Керівничка тыж знала, же я жытель – громадянин Польщі, же ту єм служив в войску(хоц не знала же в гірничих батальонах) і же до невинних люди і до народу польского не мам жадной ворожости.

ПРОВОКАЦІЙНЕ АРЕШТУВАНЯ І НОВЫЙ СУД

Верну зас до нового жытія в горах в 1957 р. Літом помагав єм родині в рільництві і ту єм мешкав.

Кус єм колегував з учительом Ваньом Дудзік, пак з його братом Михалом, а в зимовім часі з сусідом осадником Сабатом Фредком і

кузином Ваньом М. з Барвінка. Ваньо думав о женячци, бо вернув з родинов до хыжы в Барвінку. Зачав романсувати з нашов дівчинов А. Л. з Тильови, котра продавала в склепі і замешкала окреме од родичів близко дому і близко склепу. Видно було, же мала знайомых інших зо служби граничной і з постерунку міліції. Коли о тім довідалася його мама одраджала му женячки, а радила женитися з дівчинов Маріюм Кукуляк. Я што правда кузинови М. нич в ті справі не радив. Конкретнонич. Єдну неділю 30. 03. 1958 р. по полуодні попросив мене і Фредка С., жеби піти з ним до Тильови, бо хоче при свідках повісти А.Л. же резигнует з пляну женячкы з ньов і перестає дальше до ньой ходити. Ми з Ф. С., як колеги, послухали і пішли з ним. А.Л. была в себе в мешканю сама і обое пішли до склепу купити водкы, жебы нас почастувати. Ми не мали гроши на водку і видно она сама покрыла пів літра вартости. Вернули зо склепу, але по випитю по 2 мали погарики М. зачав вимовки до своєй нареченой, же до ньой ходят войсковы, міліцянти і якисий з Церговы. М. єй повів, як при нас при свідках, же не важны пляны женячкы з ньов і од гнес перестає з ньов мати контакти. Она одразу зачала крічати, же тот бандита Гоч го так намовив. В тім часі она краяла хліб, бо хотіла нас гостити і з ножом рвала ся до мене. Я ніж прібував одобрati з ей руки і середні палец лівої руки она мі кус скалічила аж вишла мі кров. Підчас той авантюри зачала одкривати яке ест наставліня на мене вопістів і міліції і загрозила, же она мі покаже, же ся помстит за одийтia од ньой Ваня М.. Я сой легковажив, але і задумав єм ся над словами ей страшиня, бом знав яке до мене наставліня і же ня слідят. При змерканю вечером ми одишли з ей хыжы і пішли домів.

Рано в понедільок я мав справу іхати до Коросна до одділу Культури в справі колективів. Анастазія Л. або зараз в вечер, або скоро рано повідомила поліцію, же мы на ню напали, побили і згвалтували. Міліція в Тильові повідомила повіт Коросно і з коменди повітової приішло ціле авто міліционерів нас трьох арештувати. Мене дома не нашли, а Ваня М. і С. взяли. Єден знайомий з Дуклі повів мі в Коросні, же глядат ня міліція. Міг єм деси ся вкрити, виіхати але вничім нечув см ся винний. Новой мойой трагедії жытьвой нияк не міг єм превидіти і то так в підлый спосіб приготовленой. Сам єм дурный зашов до коменди в Коросні і звідуюся ци факт, же штоси од ня потрібуют, як мі повів знайомий продавця з Дуклі. Повіли мі, же ест на ня оскаржиня і затримуют ня до

виясненя. Аж на другий ден рано зачали слідство, питаня, бо юж мали наказ арештуваня прокураторский. Тим разом слідство – бесіды были культурны, никто нас не страшив, ани не вдарив. Але справа прибрала грізний выгляд переступства хуліганского. В околици створився шум жезме напали, набили і згвалтували Анастазю Л. Довідали ся нашы родины. Ми до ничего не могли ся почувати і признавати, бо такого не было, але я одчував же за тым ся штоси криє і же ходит головні о мене. Думав ем, же двох колегів пустят, а мі грозит небеспека. Єднак тримали нас вшыткых 3-х. Не били з нас никого, але повіли, грозили, же за таку вину ест кара до 10 років тюрми. Я не міг в то вірити, бо то юж не 1947 р., але Боже то творене страшне оскаржиня. Видно так Анастазю Л. повчили.

Я быв певный, же будеме звільнены, бо оскаржиня было єдноособове, неправдиве і створене – фабрикуване. Не міг єм вірити, же то може дойти до грізной справы судової. А нияк не знов єм опінії оскаржаючої міліції Постерунку в Тильові. При візиті адвоката Войнара, якого взяла Тета, достав єм виясненя і поучиня, же ту не ходит о хуліганский поступок і гвалтуваня, же то ест справа політично – народова і культурова, же мене мусят укарати. То вшытко было скорше плянуване, але пришла до того добра нагода. Моя родина, Тета Ева Гайдич і Мама Ваня М. взяли аж двох адвокатів, для мене Юзефа Войнара і другого для Ваня М. (незнане мі гнес назвиско). Ми були оскаржены і припало нам ся боронити. Але дивне, же оскаржаюча Анастазія Л. тыж взяла адвоката – Войтичака – який мав ей боронити, лем о што, чого?

Аж потім зме ся довідали, же Анастазія Л. была повчена через спеціальны служби, же як нам не докаже того о што оскаржат, то ей грозит 5 років тюрми за фалшиве оскаржиня, а нас звільнят. Так сї повчив і ей адвокат. Тогда она з іншима дорадниками подала за свідка свою маму, же она рано вшытко оповіла мамі і жебы лем мама то повторила для ей оборони.

І надишов страшный ден суду. Важне было лем оскаржиня єдной особы Анастазії Л. і єй мами. Нашы свідкове не были брані під увагу. Важна была лем опінія - інформация міліції з Тильовы, котра зачинат ся так:

“Odpis opinii wydanej przez Posterunek Milicji Obywatelskiej w Tylawie dnia 8. maja, 1958 r. dla ob. Teodor Gocz do sprawy sądowej Nr.- Kp 513/58 z dnia 28. VI 1958 r. rozpatrywanej w Sądzie Powiatowym w Krośnie.

“Jest członkiem organizacji ukraińskiej kulturalno-oświatowej, w której bierze aktywny udział, organizuje występy, za co ma wielkie zaufanie wśród ludności ukraińskiej, przez co stwarza antagonizm między ludnością narodowości polskiej, a ukraińskiej.....”

В часі розправи судової судя дає питання сусідці Софі Сабат, ци она зна што то єст націоналізм український. Она одповіла, же не зна, а я юж знав о што ходит. Оборона адвокатів була легковажена. Бо памятам, як адвокат Войнар звідався оскаржаючої ци до романсу, який мали з М.В. в склепі як пішли по палінку, він знімав їй реформи на силу, ци она сама, она одповіла, же сама. На справі судові наш колега Фердинанд С. – поляк, того што го намовили в слідстві, жебы зознав, же я і М.В. Анастазю Л. гвалтували а він ніт, - заперечив, же то неправда, же до того його намовили в слідстві, а суд оперався на висловях в слідстві. I ото який дивний вирок – для мене і М.В. – лемків ци українців по 3 роки тюрми, а для С. 1 рік. Я так сой думав, же ту ходило лем о мою особу, а чого дали аж три роки для М.В. – потім мі пояснили, же ординарно ся односив в слідстві і суді, бо не чув ся винний. То було нове страшне несподіване пережыття.

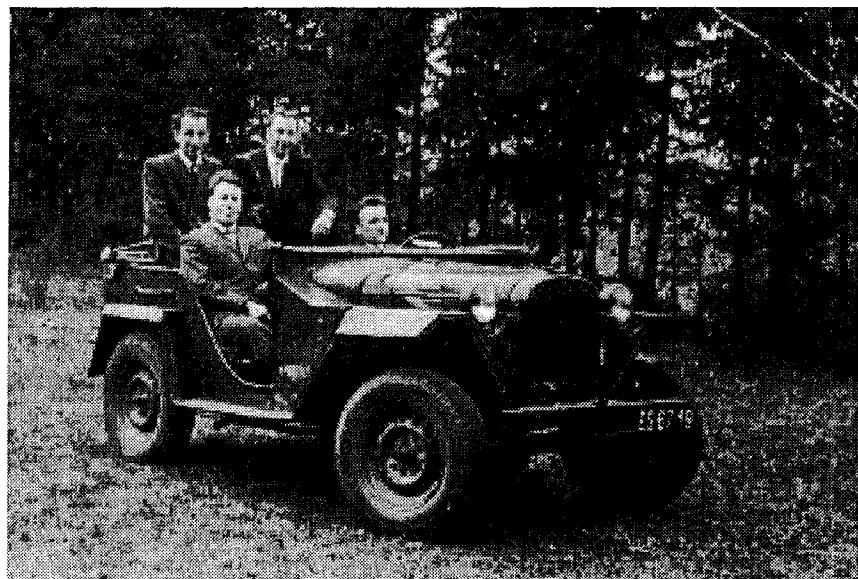
Незадовго нас завезли з арешту в Коросні до Осередка Праці Вязнів в Чарнє воєв. кошалінське. Я був кравець і там скоро мене взяли на роботу в варштаті кравецькім од 28. 07. 1958 р. То були гет іншы часи і обставини як в 1947 р. в акції „Вісля”. Істи давали сито, а в варштаті кравецькім клієнти часом і водку приносили. Комендант осередка быв барз людский. До лікаря я ишов як до приятеля. То були давны німецки кошари войскови і они до гнес заняти на осередок тюремный.

По році часу вишов домів звільнений Ф. С.. Кус гірше было для Ваня М.. Нашы адвокати вносили прошиня до Міністерства Справедливости о звільненя, о реабілітацію і о поновленя справы, яка єст фалшувана. То нич не дало, одновіди були неприхильны. В мої обороні, як пізніше єм ся довідав, ставилося Українське Культурно Суспільне Товариство і дуже люди якы мене знали і не вірили таким провокаційним оскарженъом. Писав до мене зичливи і надійни листи партійний діяч в воєв. Комітеті Коросна Францішек Павловскі. Потішав і давав надію, жс то ся змінит. По 2-х роках роботи в

Осередку вязнів мене покликали до звільненя. I в тім дни закінчилася ниби трагічна доля мого жыття. Боже, што я юж пережыв. Домів не мав єм чого вертати.

ПРИІЗД В ОДВИДИНЫ НЯНЯ

В Мястку недалеко Чарнє жила наша лемківска родина Зельонків. Они мене приняли барз щиро , сердечно і в них я замешкав од 2. 05. 1960 р. В родині Зельонків були три каваліри – Михав, Ваньо і Владек наймолодший. Я ся веце вязав зо старшима – Михалом і Ваньом. Они мали авто воєнне „Джип” і часто мы іздили на кавалерку. Кус єм для них пошив што треба як кравець, но довше я не міг в них быти. Кус зме разом глядали там і кандидаток на жены. Раз з Михалом поїхали зе аж до Нелепу коло Свідвіна, бо там були сестры - нашы дівчата з Волі Вишньої Олена і Ганя – обі учительки, але наша візита не вишла користні головно з іх причин. То окрема істория. Ганя не приїхала, а Олена чомси встидливо сковалася перед нами. Нам то зрадила Ольга Гавран, іх сусідка. Тато іх быв хворый. Потім

З колегами в Мястку. Братя Зельонкы родом з Липівце – 1961 р.

ціла родина виїхала до Америки. І диво Олена там вишла за муж за мого тітального брата Михайла Гайдича, а Ганя подібно до гнес самітна.

На зиму 1959 р. вернув єм домів до Зиндранови. Зас єм зачав стараня о виїзд до родичів в Канаді. Одмовляли з причин нового вироку суду і опінії міліції. Кус єм помагав родині – теті в господарці.

В 1961 р. Павел Стефановский приготував фестіваль лемківських колективів в Лосю. В 1962 р. на тот час приїхали мої Мама з Канади в одвидини. Я дальше приготував колектив і капелю з Зиндранови до фестівалю, на яким успішно зме виступили. То було велике лемківське свято на рідні землі в рідних горах. Там до мене підішов редактор НСІ. Зінич і мі запропонував приняти функцію інструктора до лемківських колективів на Ряшівщині. Я не мав іншої роботи і погодився. Од 1. 09. 1962р. обняв єм функцію інструктора на терен ряшівського воєвідства. 1. 02. 1996 р. звільнено ня з інструктора без подання причин. Зас єм вернув до роботи продавця в склепі.

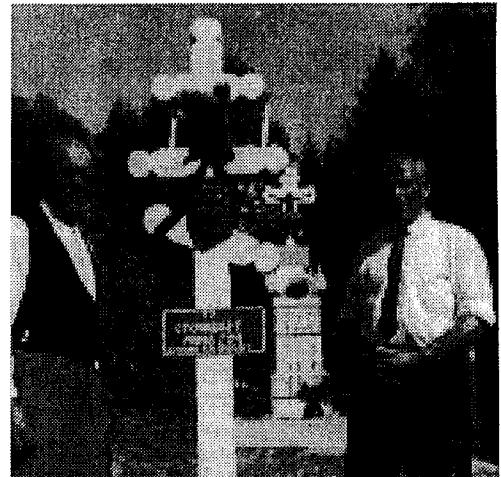
Тато, Мама, брат і малі сестри Люба народжена юж в Канаді в 1949 р.

В 1961 році велике пережиття в моїм життю. По 30 роках мого життя мам ся стрітити в Гдині з моїм Няньом. Няньо приїхали шифом „Баторим”. Страшно незвичайно іх провірляли на граничному контролі. Ми себе не знали і домовилися, же познаме себе по знимках. Довго єм чекав на Тата в Гдині і єм проголосив мікрофонами, же чекам і де. Спітканя було жалібно – зворушливе. Тато мене ся звідуют ци ти мі сын, а я ся звідував ци Ви мої Тато. Оба зме плакали жалісно син і отець. Тато плянували ту быти пару тижні, але в тім часі вишли берлінські непорозумління медже Сов. Союзом, або Пактом Варшавським і

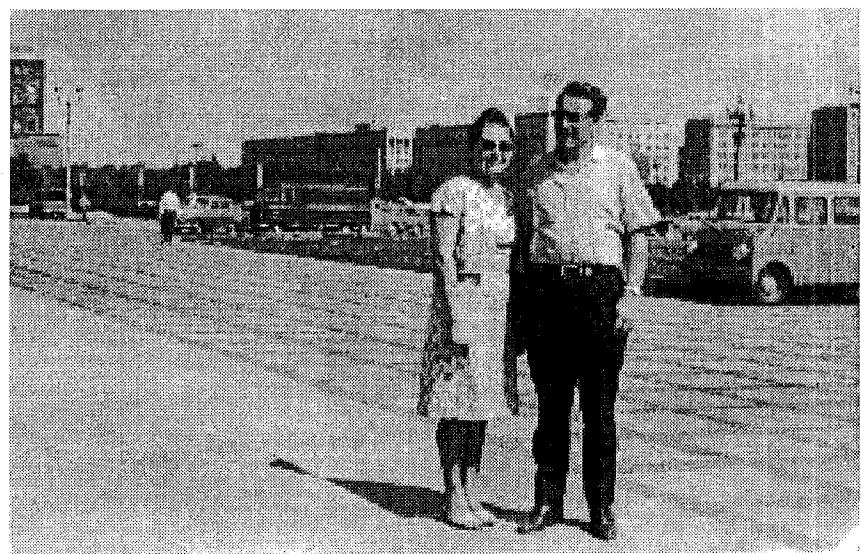
західними державами. Тото прискорило виїзд в страху і жальком головно за дітинов – сестров Любов.

В червці 1963 р. по моїм весілю, бом ся юж оженив, приїхав мі брат з Канади. 22. 07. 1963 р. організовано в Устю Рускім друге свято лемківське з одкритьом памятника борцям з німецким фашизмом 1939 – 1945р.

Культурну част програми приготував Павло Стефанівский, а в будові памятника помагав і я, хоц організаційны труды провадив М. Донський при помочи власти ЗБоВіду і його колеги в КВ партії в Ряшові Павла Карпа. В святі тім з Зиндранови брали участ два колективи, музично хоральний

Братя – Гриц і Николай з Канади при гробі Мами по 32 роках розлуки.

По привітаню брата Ваня в Варшаві в 1963 р.

і театральна група з воєннов штуков “Братерство зброї”, яку припало мі приготувати. На одкриття памятника приїхала група туристична з Лемко-Союза в Америці, яку організував тогдішній редактор КР Николай Цисляк. На тот час були то незвичли діяння культурни і духови в жытю лемків в горах і для тых на выгнаню, бо немале число з них приїхало і група лемківських добровольців – партизанів з України. Не було тогди майже жадного співдіяння з нашима Русинами – Українцями на Пряшівщині в Словачії. Перехід граничний до них був отворений в 1961 р. і од того часу што року ми з Польщі зачали іздити там на фестивалі в Свиднику.

На фестівалю в Свиднику 1965 р.

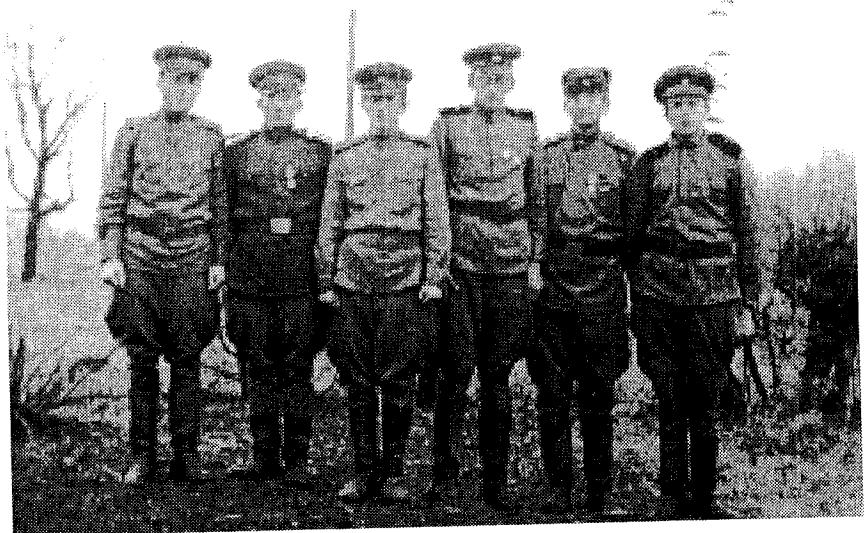
Дос великий кусок моого жыття то діяльність в ансамблі “Лемковина”. В 1956 р. по змінах політичних в Польщі і обнятю влади партійної В. Гомулком вергала часть лемків з выгнаня до гір, найбівше до давнього повіту Горлиці. Повідають дослідники, же в 1956 р. вернуло понад 600 родин . Росло при тівм, хоц помалы і не легко нове жыття культурно – освітове.

Можу ся похвалити, же перший лемківський колектив музично театральний удалося мі створити в Зиндранові в зимі на переломі років 1954 – 55. Чути было, же штоси прібують організувати в

На фестівалю в Свиднику з братом з Канади.

культурнім жытю лемків в Команчи, бо там остало найбівше число наших люді по акції „Віслі”.

Члены колективу театрального в Зиндранові 1966 р.

В 1956 р. покликано тыж до жыття УСКТ, а пак при нім Лемківську Секцію. В 1969 р. вертаг до гір знаний культурно – освітній діяч Павло Стефанівский, а з Україны Михайло Донський. Дос скоро роснут лемківські колективи - в Білянци, Грабі, Ганчові, Бортнім, Команчи, Туринску, а на Дуклянщині крім Зиндранови в Полянах, Вильхівці і Тильові.

Давни найближшы колеги з культурной діяльности в роках 1958-1962.
З ліва-Павло Стефанівский, в середині Михайло Донський і Феťко Гоч.

УСКТ почало організувати свої фестивалі кус на взір свят свидницьких. На 3-ті фестиваль УСКТ в Кошаліні в 1969 р. запрошено збірний лемківський колектив з сел: Зиндранова, Поляни, Бортнє, Білянка під музичним веденьом Ярослава Трохановского, котрий в тых цілях вернув до гір од Любіна з Лігниччини. І так воскресла "Лемковина" од фестивалю в Кошаліні 1969 р. То юж виріс ансамбль, до якого влучено молодеж з "Іскорок" в Ганчові, а група танцувальна з Білянки.

Од початку належав єм до ансамблю і перших 5 років быв єм ей старостом, аж до виїзду до Канади. Не било для мене легко іздити з Зиндранови до Білянки на пробы. До музичної групи – капелі влучено моого сына Романа юж студента, же часто доїзджав в часі шкільнім з Krakova школитися і грati на вельончелі.

Ансамбль в горах – Лемковина .

Ансамбль концертував на сценах цілої Польщі в містах і селах. Десятки раз виступав не лем для лемків. Бив запрошений на фестивалі до Свидника і на Україну.

На лемківські Ватрі
в Бортнім 1988 р.

В 1988 р. ансамбль іхат в турне до Канады і США де в сумі дає 24 успішных концертів.

Початки ансамблю били дос трудны, бо не было і добрых інструментів і лемківского одягу. Пришло мі шыти часть – головно мужеского одягу, а част пожычата з музею і од П. Стефанівского. Належав єм цілый час до басової групи хоральной, а в кінцевых роках моєй участi кус єм ся бавив в солісту в знані жартівліві пісні „Куме Гнате”

Крім організування колективів од 1955 р. в "Лемковині" брав єм участ понад 20' років. В 1989 р. на мос 60

років – ювілей зас поїхав єм родинно до Канады до хворої Мами. І од того часу мое діяння в ансамблю перестало жити. Пришли старшы рокы і змучиня, бо віком быв єм хибалъ найстаршим членом. Доїзджати праві 70 км. не било легко та і музеини труды радили, чтобы мое місце заняли молодшы. Так ся і стало, же в тім роци на мое 70 років “Лемковина” святкувала 30-ліття. І приїхали на мі ювілей заспівати в репертуарі і пісню “Куме Гнате”. А керівник і диригент ансамблю Я. Трохановский специяльно виконав і вручив мі памятковый різблений медаль, який остане в музею покля буде його існування.

То лем кус опису ісорії нашого нового жыття в горах в тім труднім часі.

ЗАЛОЖЫНЯ РОДИНЫ И БУДОВА ДОМУ

По мої женячци, жену мою Марию Буряк стяг єм до рідного села в трудный для нас жытъовый час, бо в старі хыжы жыла і мешкала ищи родина Тети. Было 5-ро діти то разом 7 осіб родины і нас двос. Але они юж скоршэ зачали ставити нову хыжу на пляцу Гайдича – мужа Тети і

Наш слоб церковны 1963 р. в Щечіні. Грали гудакы з Зиндрановы.

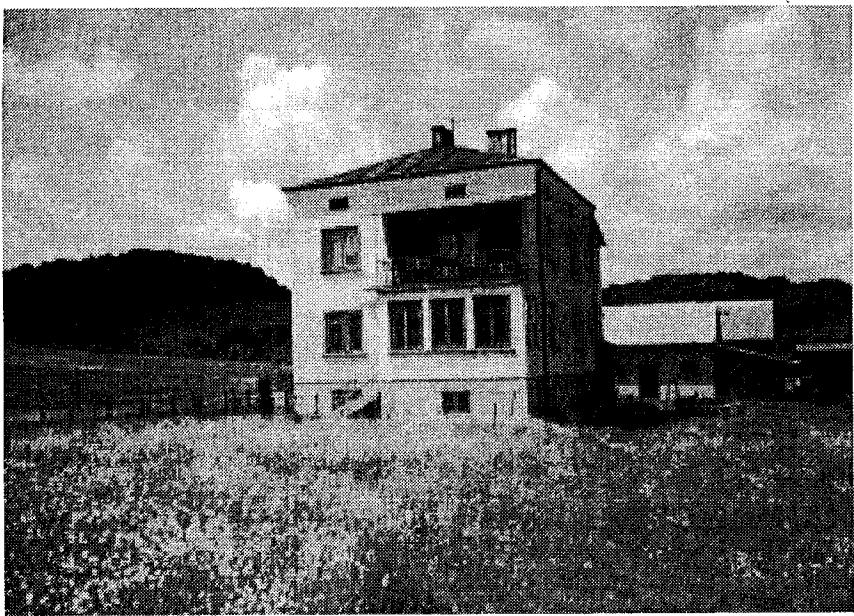
під зиму в 1963 році нас оставили в старі хыжы, а сами одишли до новой. Стара хыжа звана „Писарьова”, бо по прадіді писарю Т. Кукелі была барз знищена головні вкрыты – дах соломяный, же в часі дощів ляло міцно до середины. Не моглизме такого стану скоро змінити, ратувати, бо юж пришла зима і не било на то сил ани гроши.

Тато моі з Канады написали лист, же они думалибы на стари роки вернуту ту вмерти, коли юж перейдуть на пенсію і коли мене до них не пустили, то треба нам ту ставити нову хыжу таку, жебы было місце жытja і для них. В 1966 р. приїхали другий раз в одвидины Мама з сестров Любов в літні час і виділи наши обставины жытja. До хыжы што раз гірше ляло. Жена од 1. 09. 1963 р. достала роботу в школі як учителька, бо як раз было вільне місце, хоц власти освітовы в Коросні не были до того прихильны. Тета оставила нам єдну корову і пару курок.

З Мамов зме урадили, же треба нам ставити новий дім з іх помочом. Зачали громадити фонди і там в Канаді оплатили пустакы акерманы на пувалы. Дерево єм мав свое з ліса по прадіді Т. Кукелі в спілци “Остра”. Будова ишла барз трудно, бо не было матерялів і нелегко іх было довезти, бо до села не было в тім часі дорогы лемпольська дорога з Барвінка, або ріками з Тильовы.

Купилизме мотоциклль “Паноню” і што я ся наїздив за цеглов, пустаками, вапном, ціментом то лем Бог і ми знаме. Стратив єм тогда дуже здоровля, бо до гнес чую перестуджены руки і ноги. До того майстрям – робітникам треба было рихтывать істи. Тот тягар впав на жену, бо вчила в школі по 6 годин денно і ищи мусіла варити істи. Легше было лем в часі вакації шкільных в літі. Але зас пришла нам в 1965 р. на світ дітина, старший син Роман покля на добрі зачализме будову. Фундаменти будинку робив майстер Щепанік з Теодорівки ищи в осени 1964 р. а дальше будову провадив од 1965 р. майстер Шубарт з Надоля коло Дуклі. До нескінченой хыжы, бо лем з доли зрихтували зме мешканя і перешлизме під зиму в грудню 1968 р. по 3-х роках од розпочатя будовы. Помагали родиче, головно Мама, як могли. Присилали пачкы з лахами і обутьом до якого зашивали таляры. Інакше будова не могла бы ся виконувати.

В новім домі не било жадных меблів. Купилизме лем постіль і шафу на лахы. На другім нескінченім поверсі поставилизме желізны ліжка і там могли спати гости, які дос часто нас

Наша нова хыжа в Зинранові.

одвижали і з краю і з заграниці. Ой тяжко то было і в вихованю малой дітины, жена в тім часі робила в школі, я занимався будовов і не міг нигде достати роботи.

Жена з малої суми заробітку до опіки над синком винаняла дівчину Кшак Яніну з родини по моєй Мамі, бо єй мама тყж з Мацеків вишла заміж за поляка Кшака в Німеччині і по закінченню війни вернули до Зинранови. Іх не вигнали в акції „Вісла”, бо Кшак був поляком. Заняли пожыдівську хыжу Зальмана в які замешкали і довшы роки господарили. Потім поставили нову мурувану, яку продали для Надлісництва в Дуклі і ціла родина розійшлася в ріжны стороны, де поженилися сынове. А старушки одіхали жити до місця рождення Кшака до Ніска і там юж померли.

В старі писарсьові хыжки дня 18. 08. 1968 р. одкрыто „Хыжу Памяток Лемківской Культури” на внесок діячів Лемківской Секції, головно Павла Стефанівского. До того што было в будинках зачализме зберати рештки памяток знищеної лемківской матеряльной культури. Головный будинок з 1860 р. треба було ратувати од загрози

дощів і гнитя дерева. На поміч в покритю даху для Музейной Ради поміч фінансову дарував Лемко Союз з США в сумі 500 дол. За туту поміч з Павлом Стефановским, головом ради музейной, закупилизме гонти, а трудно было о кычки. Деяки місця покривано папов.

16. 04. 1968 р. на весну нагло несподівано померли мої Тато в Канаді в місті Торонто, як ня потім повідомили, же на серце на 62 роки жыття. Як раз быв єм на почті в Тильові як керівник одберав телеграму о смерти моого Тата. Іхати на похорон ем не міг, бо польски власти не давали позвоління, а канадски не давали візи, бо я криміналіст, хуліган. Заплакав єм по тихы, сів на мотоцикл і вернув домів. Жена була в роботі в школі і коли вернула повідомив єм ей, же юж Няня не мам і похоронят го бсз мене. Жаль нас огорнув, а синочок Роман мав юж 3 рочки жыття і ишинич не розумів. То була для нас смутна весна і для цілої родини.

Похорон Тата в Торонті – 1968 р.

Я дальше занявся роботами при будові дому і треба було ратувати стары будинки, до яких ляв дощ. А гроши єм не мав ани я, ани жена, лем тівко што в школі заробила. Але пак Мама і брат в міру можливости помогали фінансово.

По узгідненю з Родичами з Канади хыжу ставилизме дос велику же і они в ні замешкают. Єднак така хыжа на селі і для жыття не практична. Николи ани Няньо, ани Мама не пришли до нас разом мешкати. Лежат юж обое на цмунтери в Торонті на Вестон Стріт. А хыжу дос велику тяжко утримати і в зимі огріти. Але то єст маєток родинний.

**ПЯТНИЦА, 7 июня 1968 г.
ПОМЕР НИКОЛАЙ ГОЧ
Пок. Николай Гоч**

Широко рознеслася смутна и несподівана новина по телефонах: родині, едносельчанам, краянам и знакомым. Як такоже довідалися і всі читателі „Карпатской Руси”, што нагло и несподівано, на удар сердца, 16 апріля по 9 годит вечером, упокоїлся нам всім знаний краян **Николай Гоч**, на 61-ом року земной жизни.

Пок. Николай, пришол з роботы, як и все, але по вечери был занятый при телефоні з краянами, бо того самого дня, краяне довідалися, же в Монреалю померла липівчанка Нацка Білій. А при том, же похорон має отбытися 19 апріля. А то була пок. Николая кума, котра тримала их доньку Любку до кресту. И хоц то было вечером, а давал, знати до краянов, а говорил и по два разы, а было то о семой и осмой годині того самого вечера.

Потом пішол до. штору, бо забракло йому цигаретков. Але його жінка Анна знала, же пок. Николай любил затриматися и довше в шторі то по той причині, по денном труді жінка Анна удалася на отпочинок. В скром часі пок. Николай повернулся за штору, скорше як попередніма разами, подобно чул себе недобрі. Позамыкал двері, погасил свігло и лягнул спати при жені, а так за кілька секунд жінка зауважила два його тяжки отдыхи и спитала: „Што ты жартуешь?” и зараз зробила свігло. Але по третьом и тяжшим отдыху пок. Николай не отповіл ани слова.

И хоц в скром часі була покликана ратункова помоч, то уж было неможливым уратувати його житя. На жаль, доктор потвердил, же пок. Николай уж упокоїлся навіки.

Пок. Николай родился 22 ноября в 1906 року, в селі Зиндранова, пов. Кросно на Лемковині. В 1929 року оженился з Анном по родичах Мацек. За рок часу оставлять молоду жену и, малого сына Теодора, а сам иде до Канады, як и други люде. По семох місяцях вродился и другой сын Иван, котрий єст нам всім знаний, бо в 1963 року был на отвидини з лемковском групом в Старом Краю. А при том выдал уж пару рекордів з нашима співанками и мелодияма, а меже иншими и „Подорож по Лемковині”.

Пок. Николай прибыл до Канады в 1930 року и затримался в місті Монтерал, може з рок часу. Но так, як в тоты часы была широко знана депресия, то пок. Николайови удалось перейти границу и отвидіти старшого брата Стефана в Нью Йорк. В Нью Йорку затримался сім роков, бо аж в 1938 повернул назад до Канады, до міста Торонта, в котром прожил, лем што минуло, 30 роков.

При том не можна проминути и того, же хоц пок. Николайови перешкодила депресия, потом друга світова война, то пок. Николай не забывал за свою дружину и сынов николи. И хоц проминул довший час, бо аж 18 роков, то пок. Николайовы думки и бажаня сполнилися.

В 1948 року спровадил жену и молодшого сына Ивана, а до року часу вродилася в Канаді ище донька по імені Люба.

Сын Иван и донька Люба дуже а дуже пострадали тепер, бо стратилн свого дорогого тата.

А што до сына Теодора, што остался в Старом Краю, то была мала перешкода и по той причині живе в родном селі Зиндранова. Але як читаме в „К. Р.” и чуєме от екскурсантов, то його и там треба.

Дальше хочу спомнити, же так як пок. Николай не забывал за свою жінку и сынов, так и не поддавался нияким збаламученым людям. А был он любителем свойой жінки, сынов, своего народу и родной землі Лемковини.

В 1961 року не, жалувал грошей и труду, отвиділ родны стороны, а головно отвиділ старшого сына Теодора и при том господарку наших побратимов, котры так немилосердно, при социалистичном порядку в двадцетом столітю, опустошили наш родный край.

По повороті з краю до Канады пок. Николай пробувал пояснити краянам и знакомым, як выглядят тепер Лемковина, но на жаль не всі краяне повірили його словам, бо в скром часі и ту в Торонто отреклися газ. „К. Р.”, котра стояла и стоит в оборот нашего народа и нашей прадідной землі. Бо так пояснял и пок. Николай.

Похорон отбылся в субботу 20 апріля в 1968 року з похоронного дому „Кардинал“ по православному обряду. Покликано священника от Укр. Прав. Церкви по имени Ференца.

Так вдова пок. Николая Анна, сын Иван и донька Люба, складают щиру и сердечну подяку всім, котры своими вінками прикрасили могилу пок. Николая, як тоже был покладений вінок и от Лемко-Союза з Америки. Так само складают они щиру подяку всім присутним за участ в похороні, бо майже 50 автомобілей отпроваджalo пок. Николая на вічный отпочинок.

Пок. Николай лишил в великому смутку жену, доньку Любку, котру любил понад всю, же на старшы рокы буде им при помочы, сына

Івана, невістку Марисю и 3 внуков. А в Зиндранові сина Теодора з женом и внуком. Позатым во Флориді старшого брата Стефана и сестру Марисю на Україні.

А при том вдова Анна и близка родина складає щиру подяку и тым, котры приїхали з далека, бо были присутными:

швагер Иван Мацек з Бруклина, братова донька Марися з Джерзи Сити и от Лемко-Союза редактор „К. Р.“ Степан Кичура.

Тіло пок. Ніколая «передано канадской земли на цымнтарі Санктуари Парк, при головных улицах: Роял Йорк Ровд и Диксон Ровд.

Участников похорону вдова |Анна запросила до своего дома на поминальную закуску. Дом тот пок. Ніколай збудувал сам, а так коротко прожил в ньом, бо лем 12 роков.

Най буде пок. Ніколайови, як читателю „К. Р.“ и патриоту родной землі Лемковины, канадска земля легка як перо, а Твоя жінка Анна, сын Теодор и сын Иван, донька Люба, невістки и штырі внуки не забудут Тебе николи, а до того и твою наглу и несподівану смерт.

Спочивай блаженным сном мой мужу и наш тату! Ты памятал за нас, так и мы не забудем споминати о Тобі, як довго будеме жити.

Вічная Тобі намят!
Крайн и врний друг
Ніколай Стефура

МОЕ ТРУДНЕ ПІДВИШЕНЯ ОСВІТИ ЯК ЕДУКАЦІЙНЕ ПІДНЕСЕНЯ ЖЫТЬОВИХ ДОРІГ.

Як юж ём писав на початку свого жыття, же початкову школу осягнув ём в ріднім селі Зиндранова. То было 4 класи, а звали 7 років сільської школы, бо 2 рокы в 3 класі і 3 рокы в 4 класі. В 1944 р закінчивем 7 клас українськой школи під час німецкой окупації і в липні 1944 р. здав ём егзамен до гімназію в Ярославі. Надишов фронт і конець шкільної науки. Потім було навчання кравецтва, котре продовжав ём в криминалі в Віснічу Новім, але жадных документів з науки я не достав. Аж в 1971 р. достав ём звання челядника кравецтва в Ряшові.

По заложиню родини жив ём на селі і провадив рільниче господарство. Треба було піднести рільничу освіту. Хоц в закладі карнім в Чорнім достав ём свідоцтво закінчения 9 клас то було мало, бом не мав матуры.

В 1967 р. закінчив ём курс школіня театрального в Жешові, а в 1975 р. студію провадити театральны колективы.

В 1974 р. зачав ём науку в Технікум Рільництва в Тишініци коло Ясла і там зробив ём матуру. В 1979 р. закінчив ём студію економіки рільництва. На тім перестав ём труды науки до звань науковых, бо треба було на што ден трудити ся охороном памяток і розвитком музею. И то може дало бівшу корист для лемківского сусільства, як для моіх звань науковых. Хоц декотры колегы ня зле оціняют, бо рахує ся званя наукове. И хибалъ правду повідают, лем же я южнич не зміню дороги жытьевой. То гірке жыття само дало званя. То не званя науковы человека оціняют, а його труды, діяння і жыття. Моі пережыткі в вязници і трудна войскова служба дали мі найвисшу школу жыття – мож повісти – жытьовый університет.

Дальше мое жыття бігло подібні, як інших лемків на селі, котры по 1956 р. вернули в горы. Моі труды были кус інши од правдивых рільників, бо цілый час посвячав ём ся культурні діяльности. Створилизме в горах пару колективів хоральних, театральних в Полянах, Вильхівці, Грабі і Тильові. Колектив в Зиндранові цілый час быв жывий і зміняв сві репертуар. Колектив вивчав театральны штуки, а незмінены гудаки часто грали по прібах в суботи або неділі на потанцівках для молодежі.

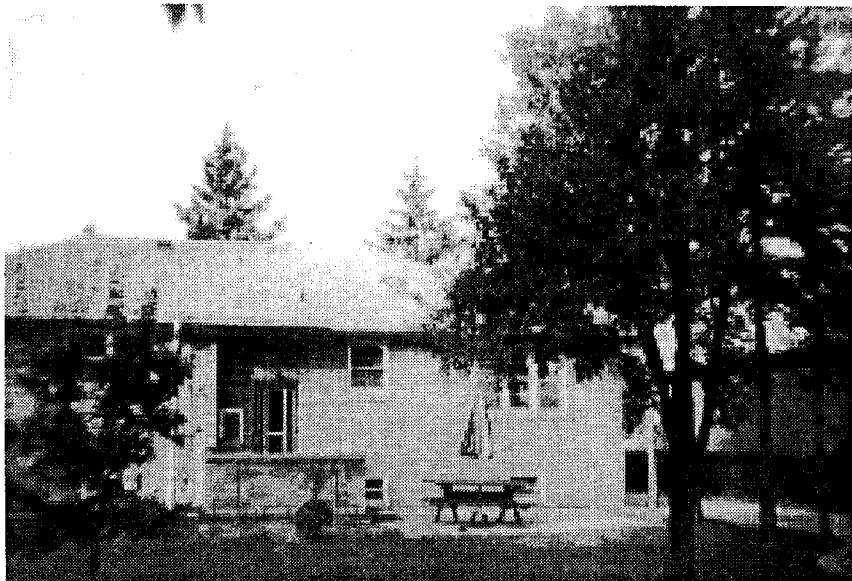
ВИПІДДО КАНАДЫ ПО ТЯЖКИХ СТАРАНЯХ

Хоц Тато моі померли в 1968 р. то Мама і брат дальше продовжали стараня, аби іх одвидіти. Дорогу до того якоси нашла жена брата Мери, котра історию і трудности злучиня родинного оповіала директорови місця ей роботи. Він мав знайомосты в уряді канадскім. Він обіцяв, же справу провірит і схоче помочи. Так ся і стало, же амбасада Канады в Варшаві прихильно однеслася до прошеня о видання візы, а в Польщі власти злагодили кус наставління до меншости .

І таким способом в 1973 р. пришов мі час іхати в далеку дорогу за море до місця жыття моїй родини юж без Тата. Нігда ём не лєтів европляном і то було перший раз в моім жытю. Достав ём візу на три місяці, а тівко буду, ци може все зостану – не знам. Зоставлям

дома, в ріднім селі на Лемковині жену і двох малых синочків. То було для мене тяжке, але никому єм о тім не бесідував, ани моєй жені, котра одчувала мою радіст іхати. Жена казала іхати. Радіст була велика, коли дішло до витаня з Мамов, братом і сестров на торонтонськім літовиску в 1973 р.

Привезли ня домів до рідної хыжы Тата і Мами , яку тяжко будували. Гостят мене але і родина і я кус плачеме. Не хоче ся вірити, же по так довгих і трудных старанях я з нима. І лем єдно питаня без одповіди

Хыжа родичів в Торонті.

— чого мене так поневіряли, так довго не пустили, як я никомунич не винен. Ани я криміналіст, ани хуліган, а мене таким зробили політичні інтриганти і польски і канадськи. То якби тоти часи минули, бо змінилися наставління влади канадських до комуністичної Польщі і змінилася політика польської держави до співдіяння з західними державами.

Тижден часу я в родині чув ся гостем. А пак што робити? Не можу сідти, бо ся нудит, а то літній час, штоси треба робити. Родина, Мама, брат, сестра не глядали для мене робити, ани не хотіли того. Радувалися жем з нима і жычили мі лем одпочивати. А істи не

браливало і в Мами і брата. Братови повідам, же я кравец і може бым дашто шыв. Деякы малы роботи принесли сусідки – Хомин, Ціхон і інши. Потім зме урадили з братом шыття одягу лемківского для його музичной групи. Я при собі не мав жадных викроїв і взорів. Брат нашов єден лайбик мужеский в Феця Мадзея. Шыти сорочки і ногавки не было трудности. І так я вшыв хыбаль 6 комплєтів для брата разом з капелюхами лемківской форми. Сорочки взору команецького і з інших регіонів західньої і середньої Лемковини. Фінансово кус помагав в шытю одягу Кирило родом з Мохначки нов. Новий Санч, взятий до Німеччини в часі войны на примушены роботи. Він любив рідну лемківскую культуру і хотів для ньой помагати як міг і фінансово.

Минуло три місяці важності моєй візи в Канаді і з братом мы внесли прошиня до власти сміграційных продовжыти дальше о 3 місяці. Не одмовили, продовжыли. Але по пів рока пришов час вертати, бо я юж гриз ся о родину- жену, діти. Они ждали на мене, а я скучав за нима. Урадилизме родинно, же вертам шифов Баторим. Кошт дороги майже такый самий, а дорога інша і можна кус всеце взяти товару. А остало дуже нарядя майстерского по пок. Таті і тогди в краю не было одягу в склепах, а што было то барз дороже на нашы зарібки.

Дорога морска була цікава але і дос трудна. Юж на третій ден дуже люди хворіло і не приходили на столівку істи. А ідла было понад потребы і можливости. Што ден забави, танці, гуляння, а я в боязни хвороти морской з доради інших подорожных випив сой, жебы спокіні спати. І якоси хворота мене минула.

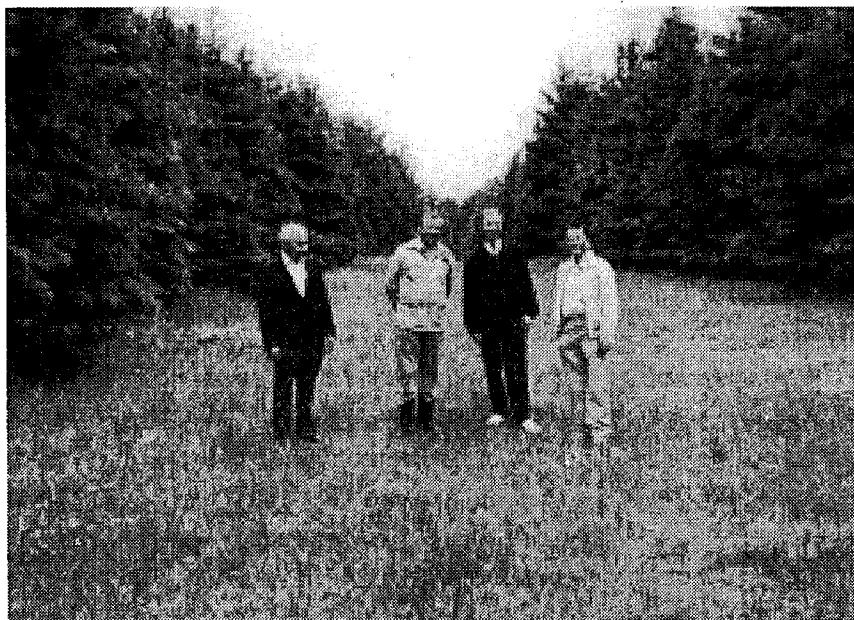
По повороті дома радіст родинна і дальше жыття з новыми трудами, окреме культурныма і музейныма.

Ту верну до жыття в Канаді, місті Торонто, яке в тот час рахувало 3 до 3,5 мільйона жителів. Місто велике – 50 км довге 50 км широке. Часто брат Ваньо брав мене автом звиджати Торонто, склепы, а окреме центр міста з найвишысшими будинкамі і вежов. Там було бюро брата по його роботі залізно-дорожного інженера – контролера канадських колійowych установ в окрузі Онтаріо. Майже кожду неділю іхализме до наших церкви і католицьких і бівшє православных. Улиці в місті новомодерны - головны прости на вздовиш і півперек. Під містом метра званы „собвей”, якы давали дуже скоре получиня електричныма рухами в цілім Торонті.

Мама майже що ден ишли до роботи в реставрації Спортивного Клубу. Часто брат іх завозив і привозив, а в бівшості ходили піше ок. 1 км дороги. Лем понеділок мали вільний в роботі. Брат мав вільний час в суботи і неділі то змс нераз іхали до міста звиджати. Нераз брат брав ня в дорогу по роботі до ріжних міст і місточок поза Торонто, як Гамільтон, Льйондон і іншы. Великим пережитьом було для мене видіти найбівший на світі водоспад „Нягара Фальс”.

В місті жило і жые дуже наших лемків. З них найблисіший сусід по селі знайомий ищи з дому Теодор (Фецьо) Пирень, котрий вернув з вигнання до Тильови, бо жснівся в тім селі з Парасков Швагла. З Тильови виїхав до США і Канади.

З часом я запознався з діячами Обєднання Лемків Канади, якого І голова Теодор Гулич захворів, довшій час лежав і дос молодий віком помер. З ним в правлінію ОЛК бывли Іван Оленич, Теодор Колос родом од Команчи, артиста маляр Павло Лопата, Максим Маслей знайомий з краю ищи з Вроцлавя і іншы. Вшытки они мене дуже шанували, але найвесьце одвижджав мене і просив до себе в гості П. Лопата родом з села Калинів під границьзов з Польщов на Пряшівщині. Де я хотів

З приятелями в Канаді – з членами Гол. Управи Обєднання Лемків Канади.

Выставка лемківского одягу в Торонті 1986 р. організувана діячами Обєднання Лемків Канади.

всяди мене завозив своїм автом і односився до мене барз братерско. Все дуже гостинна була його жена Марійка. А сын іх Петрик в тім часі ходив в школу. Вчили його і дома і в школі рідної мовы.

В часі перших одвидин колеги моого пок. Тата дуже мене шанували. Знали, же не мам роботи зарібковой то хотіли даяк помочи бідному краянови. Разом з братом і Мамов задумали зорганізувати принятя, гостину в мою честь, звану в них –парди. Робили то дос скрито передовнов. Брат приготовив свою капелю, а жінки занялися гостинов. Было то спітканя барз зворушаюче на понад 100 осіб, згадувано же я сын приїхав, а Тата юж неє.

Єдним з головных організаторів быв Николай Стефура, Андрей Кириан з Липівце, М. Чура з Зиндрановы і дуже іншых колегів з родинами.

Неможливо згадати і описати вшытки гостини, принятя і запрошиня мене через приятелів моїх родичів і окреме колегів моого брата. Часто одвижджав і запрашив до себе Максим Капелюх повоєнний емігрант з примушених робіт в Німцях родом з села Ждиня.

Брата колгси - гудаки в його капелі -- то Джери Паркер – словак, Штефан – українець, Алек – жыд родом з Києва, Квятковські – поляк.

Барз приятельски были сусіде моїх родичів – найближша родина Хомин, по другій стороні дороги родина Щіхонь Юзеф – він поляк, она лемкиня Олена з Липівця і єй сестра Параска Скурделіс.

При перших одвидинах в 1973 р. познав єм цікавого чоловіка Івана Еляшевського – редактора „Вільного Слова”. Дуже мене гостив і шанував. По його смерті приятельков моїй Мами сталася його жена Ольга Еляшевська. Через остатні двої мої одвидини часто одвиджала хвору мою Маму.

Щирими приятелями били для мене Іван Попель і Френк Орнат – оба повоєнни емігранти з Польщі. Нелегко було найти роботу, яку єм глядав в ріжких місцях. Деякий час робив єм в масарні Ваня Худика в 1980 р., родак моїй женої, молодий емігрант. Найдовше єм мав роботу в маляря німецької народності Ніка Фішера з Югославії. Він дуже ня шанував і найліпше мі платив при роботах малярських домів в середині і за двору.

Згадати треба, же при першій візиті в 1973 р. познав єм ся з д-ром Іваном Гвоздом і його родинов коли з братом іхализме до США. Родина

На виставці малярства артисти Павла Лопати в Торонті – 1986 р.

Гвоздів жыє в Сиракюз близко канадської границі, а по дорозі до США все зме звиджали найбівший в світі водоспад Нягара – Фальс. То чудо водної природи. Былизме тыж в Лемко – Парку, де познав єм дуже лемків-діячів з організації Лемко – Союза, емігрантів довоєнних старого покоління і нових повоєнних знаних мі лемків з Польщі. Серед них тіточний брат Михав Гойдич з женов Геленов Котис родом з села Воля Вишня і тіточна сестра Мария Войцьо з Родинов – муж Владек і їх дочка Ганя з Тильови. Там єм стрічав тыж родини Шваглів, Кавочків, Пилипів, Волошина, Петрончака з котрима спотикав єм ся в часі служби войскової на урльопі в 1953 р. в Любінію. Они вшытки майже виїхали з Польщі жыти в Америци.

Трудно вірити, же моя дорога жыття од молодості стелена судами. А таки сут смутны факты як низше коротко згадам.

Першу трагедию мого жыття назвав єм „страшный суд на земли” в часі акцій „Віслі” 1947 року. Описав єм totы часы так як было.

Другий провокацийний суд в 1958 р. згадую в описі моїй культурно освітньої діяльности, же створено оскаржыня о хуліганство. А таким я николи не быв з характеру.

НОВЫ ПРИГОДЫ СУДОВЫ

В 1961 р. грозив третій суд за граничний перехід до Словачії в Барвінку. Было то одкрытия офіціяльне границі до Чехословакії в літі 1961 р. Сотки люди з околицьких сел пришло на токо свято в Барвінку на перехід граничний і перешлизме на сторону словацьку випити пиво. В єден момент нашы люди з Польщі зачали одходити назад. Я спізнився і недумав, же ту штосы ма грозити. Несподівано затримує ня чехословацька служба гранична, а так же Славка Пелю з Тильови і кус хворого психічно Штефана Білицю – Гандякового з Тильови. Берут нас на стражницю, пишут протокол як слідство і переказують нас польські граничні службі в Барвінку, котра оддає нас до повітової коменди міліції в Коросні як арештуваных. Тягнут нас на слідство і справу оддают до суду. По 48 годинах арешту пущают нас домів. Щікаве і смішне было слідство Штефана Білиці. Коли його ся звідували дату народжыня одповідав, же мама знают, коли зас го ся звідували то гварив, же тогди ся родив як Ваньо Голюта (його родак і сусід). В

кінци виділи, же бесідує ненормально і дали му спокі. До суду його юж не кликали.

Мене і Славка Пєлю дос міцно оскаржав Комендант Служби Границі в Барвінку С. К., же границя означена і мы легковажили стопки граничны. Свідкове ствердили, же быв то ден одкритя граничного перейта і нас од кары судовой звільнено.

В 1971 р. по написаню писма до І секретаря партії Едварда Герка в справі выгнання лемків з рідной землі, направлиння кривд і уможливлення поворотів, авторів писма почато переслідувати. Писмо підписав і я. Покликали і мене до Воєвідского Одділу Внутрішніх Справ в Жешові. Керівник oddілу Генрик. Ж. наскочив на мене, же в писмі мы образили Польське Войско, бозме написали, же войско знущалося і допушталося крадежі выганяных люді на схід і на захід в акції „Вісла” і зато нам грозит суд. Я пояснював, же быв єм вояком, носив польський мундур і складав присягу для народу і державы. І я не образив Армию, лем писалиме правду о тых вояках, які нарушили людські права, бо жъют люде, котры можут то потвердити. Та і мене невинно были, арештували і судили, то я підписав факти з чистим сумліньом. Вожд Генрик Ж. не хотівнич розуміти ани слухати лем повів мі, же можут ня ищи раз судити і выслати з пасу –стрефи граничной. Тогда я зняв мешти, вытяг пасок од сподни і попросив, же може прокуратор ня брати до арешту. Ми бесідник оскаржитель кус злагоднів, казав ити домів і на тім в нього ся скінчило. Але Служба Безпеки дальше нас гнобила і слідила.

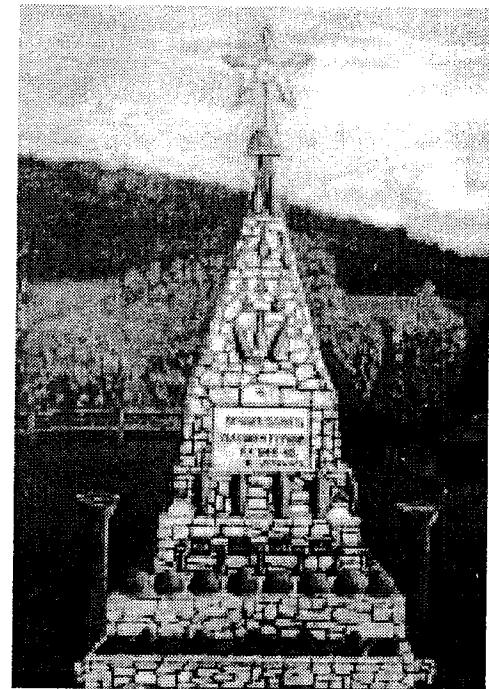
БУДОВА І ЗНИЩИНЯ ПАМЯТНИКА

Зас пришов трагічный час для мене, родини і музею по закінчиню ставлиння памятника в музейні загороді для погиблых войск в 1944 р. в боях з німцями о Дуклянскій Перевал. Внесок о памятник вышлов од фронтовців і партизанів, котры воювали о визволиня тых земель – штобы на 30-ліття тяжких боів в Карпато – Дуклянскі операциі і закінчиня войны поставить памятник для погиблых. Обіцяли поміч участники боів і зо Словакії і з Сов. Союза, бо на таку ціль не мализме жадных фондів. Звезено каміня, піску, куплено цімент і на весну 1974 р. зроблено фундаменты під якым поховано кости 4 вояків зображеных

з поля боів. Назберано ріжне желізо фронтове і дуже касків- гелмів. Будова ся тягла, бо не было ани гроши, ани сил. Закінчено аж в 1976 р. Усталено, же буде скромне одкритя 6. 10. 1976 р. в річницю перейта войск совітских і Чехословацкого Армійного Корпусу з Зіндрановы і Барвінка на землю словацку. Тай зачалося пекло на земли о памятник зо стороны власти. Што ден войсковы і урядовы комісій. Міліція огородила памятник і написала “невипалы”. Партийны вожди придумали памятник знищти, бо чом то лемкы го поставили, а не владза і підписалися на таблицях в 3-х мовах, же ставили лемкы, якых в тім часі ищи не было, бо Польща то єднонародна держава. Таблиці зробили і привезли музейники з воєнного музею в Свиднику.

І пришов страшний ден не лем для мене і родини але і для сусідів долішньої части села, котрих вигнано з хыж до школи дня 1. 12. 1976 р. Приішло войско саперской части з Дембіци, міліція з псами, страж протиогњова. 5 метровой високости памятничок виміцувано так, же в моім домі вибыло вшитки вікна, ушкоджено двері і попукали мури. Подібно вложено 24 кг тротилю – матерялу розривного. Забрано з музею вшитки воєнны экспонаты, старе же лізо зарджавлене і оболочене.

Керуюча група войскова переживала радіст, бо зашли в Дуклі до реставрації і голосили, же нашли магазин українськой зброя, щоби наставити проти лемків польську людніст. Погода была юж морозова, а при тім дув барз великий вітор – гальняк. Спати в хыжы при вибитых

Памятник, который збуруено в 1975 р.

вікнах ся не дало. Приїхали шклити вікна і двері в ночі. Для мене приготовили наказ платити за вимінування, за засипання ями на 5 метри глибокості і подіравлиння даху будинку сусіда. Одмовив єм і повідомив, же кошта кары поможут заплатити бывшы участники боів о тоти землі з Сов. Союзу і Чехословачії. Того ся чомси побояли і кару усунули. Лем справу оддано до суду за будову без позвоління і “крадеж” бетоновых бельок по знищенні мості зливов воднов в 1974 р. літом в часі обірвання хмары. Справу оддано до прокуратора в Коросні, котрий дав наказ виплатити на глухонімых 2000зл. Но і мусів єм виплатити, лем тівко нервів коштувало кликаня на слідство по міліціях то трудно описати.

По справі памятника одмавляли мі виданя пашпорту на виїзд до родини в Канаді. Но і до роботи не міг єм ся нигде достати хоц юж єм скінчив студом економікі рільничой. Змушеный єм быв писати жалоби до власти партійных аж в Варшаві. І тó кус помогло.

Мінування памятника наступило з причини підписання на таблицях його творців – “Лемки”. А „невибухы” то быв претекст. Белькы бетоновы з мосту были в ріці примулены і лежали там перешло рік часу. То не была крадеж лем претекст до одданя справи до суду.

Пят років тому назад приїхали двома автобусами офіцерове з Дембіци звидіти музей і перепросити зато што зробили іх колеги з памятником. Вручили мі військовый пухар з прошеньом о пробачиня. Істория ставлиння і знищена памятника вимагат окремой книжки.

Хочу ищи вспомнити, же по вимінуваню памятника перестало зо мнов утримувати контакти дуже близких мі колегів, навет тоти, котри были ініціаторами будови памятника. Так ся бідакы перестрашили, же навет перестали до ня писати листи, вспомну лем так одважного Л. Г., котрий тыж ся перестрашив. Были єднак і таки, котри всперали ня духово. Вспомну ту Павла Стфанівского і Його жену, котри іхали до мене зараз по вимінуваню памятника і по дорозі мали випадок самоходовий. До тых одважнішых належав тыж Фецьо Кузяк. Памятам то і вдячний єм ім за то.

Думав єм, же справа памятника то юж остатнє гноблиня судове. Єднак єм ся милив.

Давну жыдівскую хыжу дальшы властителі (Ваньо і Ева Мацек) оставили в спадку для Парафії Православной в тім і 3, 80 га землі. Хыжына знищена войнов і не ремонтувана в часі зачала падаги. Заливав дощ, гнило покрытя і стіны. Мало родин в парафії не было в силі хыжу

одновити. Лем Божка сила, як видно ма своі можливости. З 3-х родин жыдівских зостав жывым 10 літній хлопец Самуель, якого уратувала польска родина коло Горлиць. Описав свое жытјя юж як професор в Америци в Каліфорнії і довідався, же в селі ищи ест його родинна хыжа, єдина в селі і околици. Задумав ей ратувати як памятник жытјя його жыдівской родины в тім селі. Просив ратуваты хыжу і дав кус гроши на то. Треба было дуже дерева. Рада Парафіяльна узгіднила з лісничим на

Давна жыдівска хыжа, тепер музей памяти жыдівской родини в Зиндранові –1996р.

тот терен закупити потрібнс дерево в сумі 4 м кубічни. Оскаржыв нас осадник сусід Зенон Я., же мы парафияне стяли 12 ялиц в лісі. Цілу вину зас попхано на мене, хоц я в лісі не быв, дерева не видів, лем того што лісничий казав стяти і привезли до тартаку. Надлісництво оддало справу на поліцию. Розпочато слідство і оддано справу до прокуратора в Коросні, же я вкрав дерево в лісі. На моє щестя прокуратор быв мудрісшый од вшытых лісовых і поліційных урядників. Не ствердив мої крадежы і справу уморив. На тім ся скінчило.

То до того часу быв мі остатні страхи суду, а што буде далъше ищи не знам. Юж єм дожыв 70 років і не хочу чути юж о загрозі

судовых гноблень. Жебы лем мою родину дальше не гнобыли, як робили то в одниссеню до моїй особи. Боже, што я завинив, лем того жем боронив свое рідне.

Никому не жичу быти членом меншості в таких обставинах, як переживав я і моя родина.

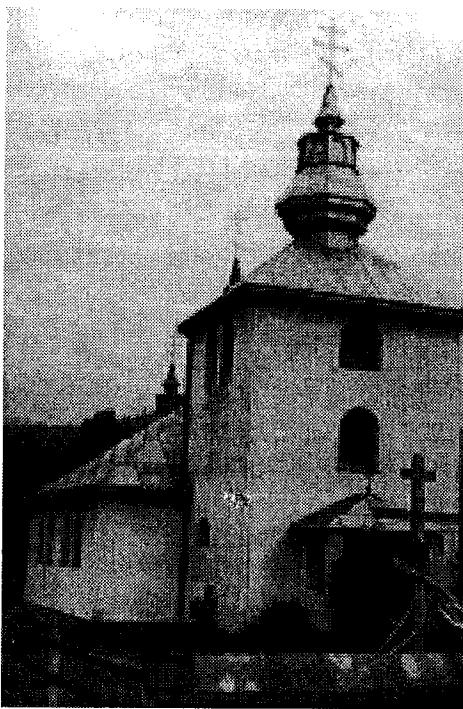
БУДОВА ЦЕРКВИ - ПАМЯТНИКА

Велика історична подія в моїм життю то будова нової церкви в ріднім селі. Мі до гнес трудно вірити, же так ся стало. Але то може ласка Господа і Його сила.

Остатня церков з 1897 р. в I світову войну не была майже нич знищена. Зато в остатній войні в часі фронту в 1944 р. покрытя церкви блахов было барз подіравлене і середина постріляна. По выселеню селянів на схід в 1945 р. решта родин не была в сылі підняті ремонту, який приготувляно і акція „Віслі“ вшытко перекреслила. Доц заливав дірами і дерево гнило. В 1958 р. виала головна баня. Римо-католицький ксіондз з Дуклі радив, аби розобрati стоячи стіни і перебудувати на меншу. Декотри селянє, головно жінки, послухали і розбрали. На то лем ждали власти в Коросні і заборонили ставити однова.

В 60 роках сchezла з своїх фундаментів. Удалося вкрасти част знищеного іконостасу і сковати в господарчим будинку при школі. В 1969 р. забрано го до музейной хыжы Ф. Гоча. Селянє лемки прагнули одновлення свого обряду релігійного. В селі Поляни (17 км.) повстала православна парафия до якой приділено священника. Запрошено го аби приїхав посвятити пасхи на Великден 1969 р. З початку одправляв на цмунтеры, а пак в музейю. А в 1970 р. створено каплицю в давнім будинку громадскім.

В Польщі зашли зміни політичны за Гомулкы і Герка і ставляно в краю сотки костелів. Наша просьба о дозвол будовы нової церковки лежала близко 12 років в уряді без одповіди. Аж в кінци повідомили о. Митрата Йоана Левяря в Перегримці, котрый обслугував парафию в Зиндранові, же пришов час можливости ставити храм в Зиндранові. Повідомлено, же можна ставити або костел, або церков православну, лем не греко-католицьку. По нараді о. Левяря з селянами не было юж охочих до будовы святині. Але радили дальше і тлумачили, же то єден

Нова церков в селі Зиндранова як памятник 1000-ліття Крещення Руси.

Посвячена і одкрита в 1985 р.

Посвячения місця під будову наступило в 1982 р. під головуваньом Митрополита Василя, а посвячения і одкриття церкви 28. 07. 1985 р.. Быв то великий праздник не лем в Зиндранові, але на цілі Лемковині, як памятник 1000-ліття крещення Руси. В ей будові помагали евангелики і протестанти з Швайцарії. Через місяць 50 осіб по 25 в двох тижнях робило при церкви. Дзвони, ци хоц єден дзвін обіцяв дарувати пок. Митрополит Василий, але обіцянки не сповнив. Зато дарувала памятковий дзвін парафия з Любіна під руководством о. Декана Михаїла Жука. Душа лемка чула потребу такого дару.

При будові нової церкви помагали вірни греко-католики але не вшытки. Были таки котри ворогували і ворогують до гнес.

Доля церкви в селі дос смутна, бо неє дуже родин ей вірних, але ест то історичный памятник, який прикрашує село і ест свідком

Бог і єден обряд східній ци православный, ци греко-католицький.

I так постановлено поставити храм православный. До Полян призначено молодого здібного отця Андрея Поплавского – монаха. Він теперішній епископ холмско-любельский Владика Авелль. То Він приняв тягар будовы церкви. Розпочато громаджиня фондів. Писано до родаків за океан. Зобрали тівко могли. Найвеце Михайло Волошын, пак Анна і Ваньо Гочи, родаки з села Зиндрановы, помагало ОЛ – голова Іван Оленич з Канади. Помагали православны парафії з цілої Польщі, а найвеце з Білосточчини.

нашого існування. Для мене то гордіст, же я tot памятник помагав ставити, бо він остає в селі.

Належит додати, же парцелю під будову церкви дарували Ева і Ваньо Мацек – старушкы ищи за іх жыття. Юж одишли до вічності. При будові церкви найвеце помагали Ваньо Ванца, Петрик Теодор, Ванца Фицьо і Владек, Ваньо Губик, Пилип Филип, Фецьо Гоч з родинов і други селяне.

ЮВІЛЕЙ 70 РОКІВ ЖЫТЯ

І зблизився ювілей 70 років мого жыття. Як раз в тім часі припало музейне свято „Од Русаль до Яна”. Нихто не міг предвидіти, же на стары юж роченки ювіляря чекат ищи єдно горе, біда, нещастя. Може то дальший тяг тернистого жыття. Хоц здавалося, же як перейду на емеритуру то юж буде спокі в жытowych трудах і турботах. А оно не так. Жытя ма свої права.

4 дні перед моїм ювілем 70 років впало на мене нове нещастя. 23. 06. 99 р. вечером при дощові погоді позлизнув ём ся коло хыжы і

Дідо з внуком Николайом – 1995 р.

зламав ліву ногу. То нова жытъова трагедия, бо треба лежати. Сынове завезли ня до шпитале в Коросні де ногу зложыли і наложили гіпс. А за 3 дни 26 - 27. 06 музейне свято „Од Русаль до Яна”. В суботу 26. 06. якоси пустили ня домів з ногов болячов, бо свіжо поклали гіпс. Якоси ём вшытко перетерпів і нога ниби здоровша но не цілком як треба. Важне, же ходжу.

Мило вспоминам моі 60-ти уродини, котры святкував ём в Канаді місті Торонто. І родина і Приятели приготовили мое 60 років в 1989 р. Управа ОЛК – вшытки моі Приятели зишліся одсвяткувати мое 60 років. То була велика пошана для мене і родины. І николи того не можна забыты. Правліня Обєднання Лемків Канади дарувало мі машинку – друкарку з українсков азбуков. Жінкы в домі Мами і моя сестра Люба приготовили гостину ювілейну.

З приятелями Лемками во Львові в час Конгресу Світовой Федерации Лемків – 1993 р.

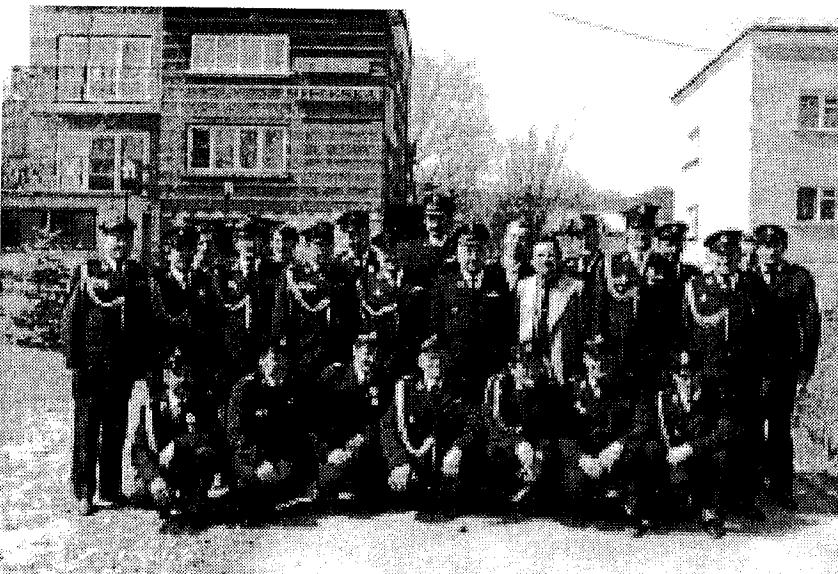
За тыжден брат Ваньо з женов Дагньов приготовили другу частину, дальший тяг ювілею. Было то для мене свято і радісне і смутне. Радісне, жем дожыв 60 років і з родинов в Канаді ём го

святкував і з Приятелими, а смутне же далеко на чужині од рідной Лемковини і без жены і діти.

Аж в 1984 р. перешов єм на заслужену емеритуру по 65 роках життя о барз низких поборах. Одишов я з платні роботи в культурі, докладно з роботы в музею. Мав єм юж всеце часу і постановив єм описати житя лемка, хоцбы такого як я. Оціна той книжечки належыт до читачів. Знам, же не вшытко кожому ся сподабат, же будут критичны увагы. І на то я приготовленый, бо не вшытко далося описати докладні і шырше як бы ся хотіло.

За недоліки перепрашам Читачів, котры напевно зрозуміют трудности в твореню такого опису. Бо хочеся написати факты, правду історично, лем жебы никого не образити, не погнівати. Але то так як неєден господарь ставит хыжу і здаєся му, же вшытко робит добре, а пак сут поправкы, видно хыбы і нераз треба дуже доповнити ци переробляти.

Коли бы мі пришло одийти юж по 70-тци і виданю того опису житя, то можу повісти, же одийду з задоволиньом. По тернистих дорогах ци стежках житя было і ест радісне. Хоцбы то, же створив єм свою лемківську

Моя діяльність в стражки противгньові. Я перший з ліва.

родину, яка продовжат наше існуваня, в наші вірі, мові, традиції. Радий єм, же сынів обое з женов выховализме в такім дусі, чтобы чуже шанували, а свое любили. То перенимают і внуки старшого сына, бо молодшый на гнес ищи сам. Оба сынове закінчили высшу освіту, што дало вдоволиня родичам, родині і жычливым Приятелям.

Коли єм написав до брата Ваня в Канаді, же од давна зберам матеряли, фото, спогади бо плянную выдати книжку родинну і о шыршім історичнім значиню, брат мі одпісує і присилат дякы документи о нашім покійнім Таті , о покійні Мамі, вирізки з газети Карпатска Русь і дякы знімки. А до того пише так :

„Співчувам Брате Фею Твоїй трудности при писаню о тых страшно тяжких военных (фронтовых) і зараз повоенных часах, якы мы пережывали і як Ты невинно потерпів од рук фашистів – шовіністив, котры без жадной контролі і сумліня вварварский спосіб знищалися над нашима бідними людми. Я свідомо і обміркувано прібую не думати о тых наших молодых пережытках, лем не дас ся забыти і часто всю то стоіт в очах. Не забуду николи Брате Фею в якім страху мы переживали в фронтовім часі, як зме разом ходили з пушками з свинской тушиолки по руских войсковых кухнях, жебы нам дали хоц лем кус зупи.

Николи не забуду том страшный ден, як Тебе заарештували і який страх створили під час нашого вигнаня. Як за мнов глядали по вагонах з багнетами, а небіжска Мама і Тета Евка мене зашили до перини. Стоіт мі в очах якбы гнеска том жахливый момент нашого працяня з Тобов в криминалі, як зме одізджали до Канады з Мамов. То сут направду пережыття такы, же добре быгобы як чоловік мігбы затерти пото з памяти. Але ся не дас.

Так жес знам Фею і повторям ищи раз як трудно то всю то сст Тобі до описания.

Та ищи кус інформації про Родину. Уйко Ваньо – Мамин брат помер рік по нашім Таті. Здаєся, як памятам, б червця 1969 р.. Про нашого Діда по Татові стороні знам лем, же робыв в майнах (шахтах) деси в Пенсильванії і там загинув. Писав єм до його дочки Мари Кралік ци она ма дакы інформації о нашім діді то мі лем одпісала, же мала тыж листа од Тебе в ті справі і же буде до Тя писала. Я може ищи раз до ньой напишу. Она Фею юж в барз кепским здоровлю”.

Стрична сестра Мера юж не написала, не дала одповіди на мі лист. Бо юж не може писати з причини старости і слабого здоровля.

Вшытким лемкам жычу, аби тримали свое, бо вшытко што нам рідне, материнске то найдорозше. Рідной бссіды в родині, свого обряду церковного, рідных традицій нихто нам не даст як сами того не будеме шанувати і боронити рідной культуры.

Штоби книжочка не була нудна то треба єй закінчити, але хочу ищи коротко дописати, же по звільненю з криміналу і по службі войсково-гірничі пару раз прібував єм одновляти справу моого суду і високого невинного вироку, бом не мав зброї і до жадної організації неналежав. Але били, мордували, писали што хотіли і судили.

За часів ПНР кажде упоминання, писма, жалоби були пусті. При власти були тоти люде-урядники, што ня гнобили, поневіряли. Я вірив же моя невинність вийде на верх, же наступить справедлива оціна сталіновських часів і акції "Вісла".

Зложив єм прошеня до властивого органу судового о уневажненя моого вироку без жаданя вшельких одшкодувань. Суд не взяв під увагу моїх пояснень і не дав оправдання моїх трагічних пережыть. Затримав в силі мі вирок, моє терпіння з повчиньом, же справу може зbadati висший суд апеляційний, до якого єм ся одкликав, але даремно, справа позостала без змін:

Кары, суды з акції "Вісла" дальше сут важны. Вшытко на гнес што было за ПНР комуністичне, сталіновське было зле, несправедливе, лесм трагедия лемків в 1947 р. єст незмінена, позостає важна і для гнесніх судів, урядів.

З того внесок, же акція "Віса" дальше жыва.

В суді апеляційнім повчено ня, же можу ищи писати до Міністра Справедливості, а як то не поможе то до Суду Міжнародного.

Може ищи буду писав, лем треба кус одихнути. Хоц в жадну справедливіст юж не вірю і певно треба буде лишити tot світ як винний хоц до смерти будучув ся невинним.

ПЛЯН ОПИСУ ЖЫТЯ ЛЕМКА:

СЛОВО ОД АВТОРА	4
НАРОДЖЫНЯ І ДІТИНСТВО	5
ОПИС СЕЛА, МІСЦЯ НАРОДЖЫНЯ	9
МОЛОДІСТ, ШКОЛА, ВОЙНА 1939 р., ОКУПАЦІЯ НІМЕЦКА	32
ВЫСЕЛЕНЯ НА СХІД 1945 р. І АКЦІЯ ВІСЛА 1947 р.	54
АКЦІЯ ВІСЛА 1947 РОКУ	68
СТРАШНИЙ СУД НА ЗЕМЛИ	74
РОЗЛУКА З РОДИНОВ	93
СЛУЖБА ВОЙСКОВА В 13 БАТАЛЬОНІ ГІРНИЧІМ	102
ДІЯЛЬНІСТ КУЛЬТУРОВА І ОБОРОНА ПРАВ ЛЕМКІВ	116
ПРОВОКАЦІЙНЕ АРЕШТУВАНЯ І НОВЫЙ СУД	123
ПРИЇЗД В ОДВІДИНЫ НЯНЯ	127
ЗАЛОЖЫНЯ РОДИНЫ І БУДОВА ДОМУ	134
МОЕ ТРУДНЕ ПІДВІСШЕНЯ ОСВІТИ ЯК ЕДУКАЦІЙНЕ ПІДНЕСЕНЯ ЖЫТЬОВИХ ДОРІГ.	140
ВЫПІЗД ДО КАНАДЫ ПО ТЯЖКИХ СТАРАНЯХ	141
НОВЫ ПРИГОДЫ СУДОВЫ	147
БУДОВА І ЗНИЩИНЯ ПАМЯТНИКА	148
БУДОВА ЦЕРКВІ - ПАМЯТНИКА	152
ЮВІЛЕЙ 70 РОКІВ ЖЫТЯ	154

Respublica Polonia:
Palatinatus: *Precociensis* Nrs 31/43.
Districtus: *Gnoiensis*

Dioecesis: *Sp. Admuniens*
Decanatus: *Ryma noviensis*
Parochia: *Zyndranowa*

Testimonium ortus et baptismi.

Officium parochiae ecclesia gratia in Zyndranowa omnibus et singulis, quorum interest aut interesse poterit, praesentibus testatur, in libro metrices baptisatorum pro *Zyndranowa* destinato tomo *11*. pag. *373* Nr. ser. *14* sequentia reperi:

Anno Domini Millesimo ~~1929~~ mense ~~Januarii~~ die ~~duodecimi~~ nat us sub Nr. domus *936* et die *30. III. 1929* a. R. D. *Cornelio Kopystianski* baptisat *et* confirmatis *est*:

Nomen baptisati	Religio	Sexus	PARENTES		Patrini ipsorumque conditio	ADNOTATIO
			PATER	MATER		
<i>Nicolaus</i>	<i>Anna</i>		<i>Petrus</i>			
<i>Gocz</i> , filius filia <i>M.</i>			<i>Czonka</i>			
<i>Jacobi</i>	<i>Macelis</i>					
<i>Gocz et Maciek</i>	<i>Maria</i>					
<i>Anna</i> <i>R.</i> et <i>Anas-</i>	<i>Pilip</i>					
<i>lip</i> natae <i>Thasiac</i>	<i>uxor</i>					
<i>a gr. loci</i>	<i>Stephe-</i>					
<i>Sabina</i>	<i>ni agn.</i>					
<i>Tae, agr.</i>	<i>loci</i>					
<i>Locci</i>						
<i>Obstetrix. Parvissima Myscio</i>						

In quorum fidem has testimoniales litteras sigillatae munita manu propria subscribo.

Datum

1945 A.D.
Stephanis, 1945 A.D.
Stephanis, 1945 A.D.

Zapis s. oryginalu pieczęci rycznik.

Teodor Gocz
w. Zyndranowa 1.
36-474 Tylawa

Zyndranowa, 16. VII. 1979r.

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
 Komitet Kujawski
 w Krośnień
 na rzecz I - Sekretarza KW PZPR
 Władysława Kandefera

Prośba
o przyjęcie mnie przez sekretarza
KZ PZPR w Krośnie o przyjęcie mnie w celu złożenia wyjaśnień
w sprawie ograniczenia mi praw obywatelskich i praw ludzkich
z przyczyn bliżej mi nie znanych.

Zarządzam si: z uprzejm. prośbą do I - Sekretarza
KZ PZPR w Krośnie o przyjęcie mnie w celu złożenia wyjaśnień
w sprawie ograniczenia mi praw obywatelskich i praw ludzkich
z przyczyn bliżej mi nie znanych.

Proszę o wydanie dyscyplinowej decyzji i twierdzenie
odpowiedzi wyznaczającą termin zezwolenia mnie do

I - Sekretarza KZ PZPR w

Teodor Gocz
/podpis cyfrowy/

Za zgodność z oryginałem
podpisuję jako nadawca
powyższej prośby *Gocz*

O d p i s

W y c i a g

z wyroku sądowego

3. Oskry Gocz Teodor s. Mikołaja

w i n i e n i e - jest:

że od marca do 30 maja 1947 r. w Zyndranowej, pow. Krośno,
przechowywał bez zezwolenia broni broń palną L KB syst.
"Mauser" Nr 5466 i 200 sztuk naboi tj. przest. z art. 4 § 1.
Dekr. z dnia 13.VI.1946 r.

s k a t a c - go:

po myśl art. 4 § 1. cyt. dekretu na karcie więzienia przez
8 lat. po myśl art. 40 KMP orzec utratę praw publicznych
i obywatelskich przem honorowych na okres 4 lat. po myśl
art. 48 § 3 KMP orzec przepadek L KB syst. "Mauser" Nr 5466
i 200 sztuk amunicji, na rzecz NUBP w Rzeszowie. Po myśl
art. 5 KMP zaliczyć skazanego na poczet orzeczonej kary pozbaw-
ienia wolności, okres tymczasowego araszowania od 3.VI.1947 r.
do 13.VI.47 r. roczatek kary licząc od dnia 3 czerwca 1947 r.

U z a s d u n i e n i e :

w toku przewodu sądowego ustalono, że oskry popańnili
czyt opisunek w sentencji, który to zawiera wszelkie znamiona
z art. 4 § 1. Dekr. z dnia 13.VI.46 r. i dlatego też należało
ich uznać winnymi w tym kierunku. Oskry wyjeśli, że
z posiadanej broni nigdy nie strzelali ani też nie używali
jej do celów przestępnych, których to tłumaczeniom Sąd dał
jaśnie. Przy wymiarze odniesienia wszystkich oskrych przy-
znał Sąd jako okoliczność łagodzącą: młody wiek, dotychcza-
sową niskarankowość oraz szersze wyznania winy i wyrażenie
skruszy, zaś jako obciążającej, teren gdzie przestępstwa tego
rodzaju były groźnie rozpojowią zycia społeczeństwo-gospodarczego.

Gmach Celny x Pocztowy w Gdyni
Nr 0300-EPC-442-789/87

URZĄD CELNY POCZTOWY

Pierwszy Konsulat nr 1 Pocztowy w Gdyni

81-806 Gdańsk w sprawie przedmiotów w postępowaniu celnym
914373 po rozpatrzeniu sprawy przywozu z zagranicy przedmiotów za-
trzymanych według protokołu z datą 87-06-17

1987-06-17

Gdynia
(miejscowość)

DECYZZA

orzekam:

czasopisma pt "Suczynist" z lutego 1987r wydanego w USA

XXXXXXXXXMIESIĘCZNIK NIEZALEŻNY MIESZKAŃCÓW TERRYTORYJNIE WĘGROWIENSKICH XXXXXXX

z dnia 19. r.

Pełnomocna prawnego: akt 13 ust. 1, V i 3 Prawa celnego Ustawy z dnia 26. 03. 1976 r. (Dz. U. Nr 87/81 poz. 299.

Uzasadnienie

Wymienione czasopismo zawiera treści szkodliwe dla dobra i interesów PRL

Od decyzji niniejszej stuży stronniczne odwołanie do Głównego Urzędu Cel w Warszawie za pośrednictwem Urzędu Cel Poczt. w Gdyni

nego x, w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji. De-odwoływanie indeksowane opłata skarbowa w zakładach kierunku w wysokości 30 zł i dwukrotnie i poza od kana-
kco-zaburzenia.

Deklaruję:

Objęty Lemkowskie Muzeum
w Zydronowej
38-454 TYLAWA

Z-ca Dyrektora Urzędu Celnego
mgr Krystyna Kłos/
(podpis z podaniem imienia, nazwiska
i zadania/obszaru służbowego)

F-013-BZ GUC WA GR/1993/1784/K/87/Z-01/14-1783-36/168/00

Lekarz gabinetowy
J. Jafra

Milicjantki jednostki kryminalnej Drodze kolejowej granicy podkarpackiej
były struktury gospodarcze bez prz. i 7 przes. 42 let. roktem
wiodącego zatrzymać, ze żądać pracy z nadelem
stada, porażnika, żółwia, zatrzymać sprawców i zatrzymać
zatrzymać, mienie obyczajowe i rzeczy, mniej więcej

Krystyna Kłos
Z-ca dyrektora

Redaktor: J. Kłos
Data: 28 lutego 1987r.

Redakcja: M. J. Kłos
zatrzymać, mniej więcej
zatrzymać, mniej więcej

J. Kłos
Redakcja: M. J. Kłos

Theodor Gocza
w Zydronowej 1.
78-154 Tylawa
woj. krośnieński N/W

Oryginał posługujący
do deklaracji /oryginalna/

Zydronowa, 30. 05. 1979r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro Paszportów w Warszawie
przez Komendę Wojewódzką MO
w Krośnie

Odwołanie
od negatywnej decyzji z dnia 18. 05. 1979r. Nr akt - RAK - 5196 w sprawie
wydania paszportu celem odwiedzin matki i rodziny w Kanadzie oraz emul-
wania pieczęci uprawniającej na przekraczanie granic PRL do kraju
socjalistycznego.

Akredytowanie.

1. Matka moja starszka żyjąca w Kanadzie przesyłała mi zaproszenie by
odwiedzić ją, brata, siostrę i całą rodzinę. Pragnieniem sprawić prosię
matki i całej rodziny. Po złożeniu w Biurze Paszportów KMO w Krośnie wy-
szych dokumentów odmówiono mi wydania paszportu - uważało się, że
gdyż podana ustawa i jej art. 72 mówią, że nie dotyczy t. pod względem bezpieczeństwa
i stanu państwowego, t. k. jestem jedynie żołnierzem, żołnierzem szarym
i żołnierzem politycznym, aniż żołnierzem, który jest żołnierzem, głosi udu-
żyniono mi zdecydowanie, iż nie mogę otrzymać wydania paszportu.
Dlatego 7 lat temu w odwiedziny matki w Krośnie się nerwycznie skrytym
przesiłkiem alegacyjnym i nie uczyzniałem się z tego przeciwko PRL. Powróciłem
do swojego kraju i zostałem z tego powodu skazany na 15 dni więzienia i karę karną
z odsiadką po 3 dniach, co skazało mnie na karę karną, co było przez siebie skrytym.

2. Byłem w dniu 29 kwietnia 1979r. wydany do Biura Paszportów KMO w Krośnie na dzień 18.V.1979r.
celem wykroczenia mi kryzysu o odwołaniu władz unickiego paziorka, który pozwalało mi w dowódce
przejętej poczcie, równocześnie bez unickiego prze鹅zowania granic k. do zasygnalizowanego
ścisłego krajów socjalistycznych. O świdnickim paziorku, iż nie był żołnierzem
mi żołnierzem, iż nie był żołnierzem, iż nie był żołnierzem, iż nie był żołnierzem
paziorkiem, a przede wszystkim mi, podając przyczynę tego metod użyciem za powód dys-
cylinę, iż otrzymałem odpowiedź, że żadnych wyjaśnień nie można mi
udzielić i aby wnosić zakończenie do Komendanta, a odwołanie w/g pouczenia
w karcie. - Byłem w minionych latach na zaproszenie w odwiedziny królewskich
w USA i na turyst. pobyt w Cesarz. i nigdy w żadnym kraju nie naruszyłem
zadnych przepisów całym lub innym. Gdybym dokonał jakaś wykroczenia,
miałyby администраcie władzy danych kraju lub Urzędów Celnych. Dlatego też nie
rozumiem ani w 1 ani w II przypadku stanowiącego wobec mnie niepotrzebne
powołanie do ścisłego krajów socjalistycznych. To oznacza, iż nie potrafię udowodnić
iż nie potrafię, bybym ostatecznie zgłosił żądanie lub wznowiąć. Trudno uwe-
rzyć by stoczone formy dyscyplinacyjne od jakichkolwiek jednostek, aż nie nieważymy
zakazanie wykroczenia, który był przyczyną mojego pochodzenia narodowościowego. Jak określają
encyklopedia PN, - należę do górali ruski regionu żuawskiego.

Ryga w tymże użyczyła mi z tego skutku oświadczenie: "Jedynie
jedynie urodziłem i żyję w kraju, który nie ma żadnego pojęcia o żadnych organizacjach
lub związkach, ani o żadnym pojęciu o krajach socjalistycznych. Jeśli co się z tego
uznaje, aż o tym nie pozwolili, za co mac. dż. znowu stawić się i dyscyplinację, iż
pragnę i proszę by mi to powiedzieli, iż wyjeżdżam otwarcie."

Pragnę jednak dodać iż uwzględniając, iż wyżej przedstawione fakty stoczenia
wobec mnie ograniczeń równych praw obywatelskich następuły po budowaniu
i niszczaniu. "Pomiki wdzierzące" do poległych żołnierzy wyzwolicieli
w walkach z hitlerowskim okupantem i faszyzmem o naszą wolność, gdyż byłem
w virtue 2/

jedynym uczestnikiem ludowy tego pomnika na moim polu. Pomnik ten i na nim
herb Polski i żoną przekazywanie niepotrzebnych informacji władzom centralnym
i polskim, nasi władze radzieckie zostały wyniesione dwa i pół roku temu -
1.III. 1976r. Z tego powodu byłem niezwykle zrywanowany, ponizany i wyklany-
ny. - Zaraz po zniszczeniu pomnika posterunek MG w Drodze odwołany do Biura Paszportów
KMO w Krośnie. Mimo polskiego pochodzenia, iż nie był żołnierzem, iż nie był żołnierzem
zaznaczony gruba PRL do ścisłego krajów socjalistycznych. Po złożeniu ustępna zażalenia
na takie postępowanie do komendanta KMO - przywrócono mi prawo otrzymywania
pieczęci w dowódce osob., który ostatecznie znowu emulował.

Uważam więc, że obecna zaszczepiono odwiedziny unickiego paziorka, iż wdrożenie
współczesnych praw, o której mowa, będzie nieuchronnie i niewidzialnie
wyprowadzenie z powodów powodów. Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodu powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-

szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-

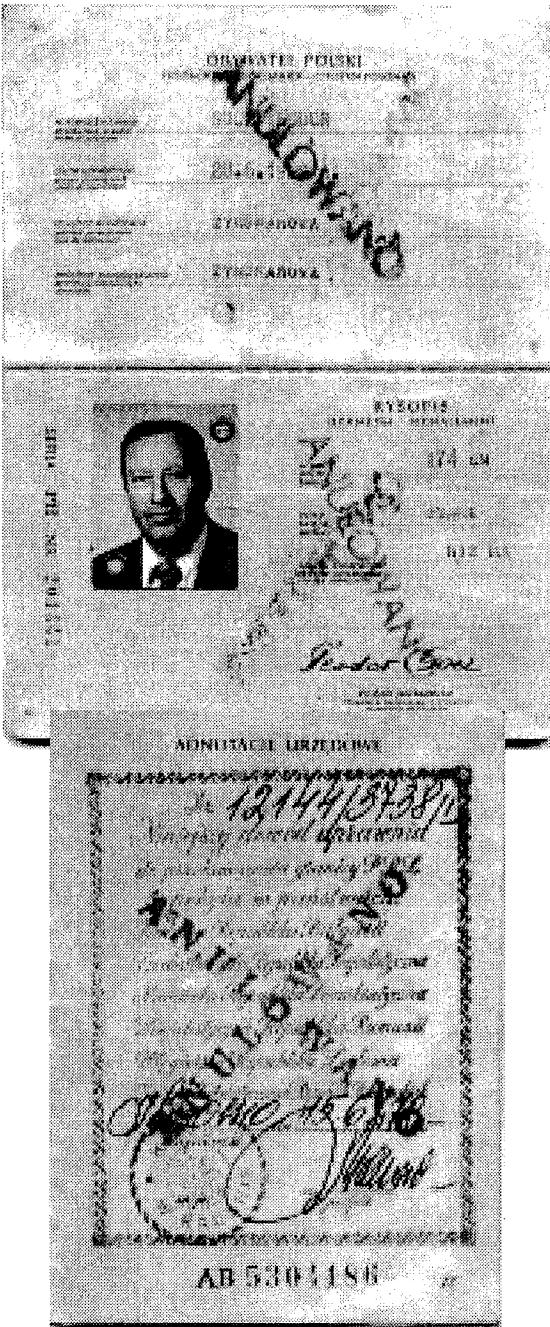
szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-

szportu odwołującemo się do mnie z powodów powodów. - Obecne wydanie mi pa-

/Podpis nadawcy czyniący/
Theodor Gocza

Zgodność z oryginałem
podpis: Theodor Gocza

Dokument powstanie
z dnia 15.V.1979r.

Gocz Teodor
w. ZYNDRANOWA 1
38-454 TYLAWA, POW. KROSNO
WOJ. PODKARPACKIE, TEL (013) 4330712

Ту хочу жыти, умерати
Де жыли мі отец і мати

О. Павлович